

EVLAT OLMA SORUMLULUĞU

42

**ALEV ERKİLET
İLE SÖYLEŞİ**

14

**BİR MESULİYET
ŞUURU**

46

DÜNYA KİRACISI

64

**GÖNÜL SIRÇADAN
BİR KÖŐTÜR**

74

**OSMANLI'DA
KÜLTÜR TAŞIYICILARI
OLARAK HAC
SEYAHATNAMELERİ**

Beğenilme, takdir ve tebrik edilme arzusu fitridir. Belki belli bir ölçüde iyidir de. Güzel bir söz vardır: "Tenkit tüketir, takdir üretir." Öğrenciyi takdir etmek başarısını artırabilir. Çalışanı, memuru takdir etmek verimliliği yükseltebilir. Müspet yaklaşım genellikle güzel netice verir.

Ancak benim vurgulamak istediğim; iş yaparken, söz söylerken bizi kimin beğenmesini beklediğimiz hususudur. "Amirim, müdürüm, patronum, başkanı beğensin..." niyetiyle yapılan işleri, söylenen sözleri acaba Rabbim beğenir mi?

Şöhretim artsın, servetim çoğalsın, takipçilerim takdir etsin diye yaptıklarımı acaba Rabbim takdir eder mi?

Bu satırları içim ürpererek, neredeyse ellerim titreyerek yazıyorum. Çünkü "yazdığımı ve söylediğimi kime beğendirmek istiyorum" endişesi kaplıyor yüreğimi.

yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

İHSAN: ÖNCE ANNE BABAYA

Dr. Lamia LEVENT ABUL

İnsan, öncelikle kendisini en güzel surette yaratan ve çeşitli nimetlerle donatan Rabbinne kulluk etmekle mükelleftir. Yeryüzünü imar etme vazifesi verilen insan aynı zamanda ailesine, çevresine ve kendisinin dünyaya gelmesine vesile kılınan, onu binbir zahmetle, meşakkatle büyüten anne ve babasına karşı sorumludur. Kur'an-ı Kerim'de birçok ayet-i kerimede Allah'a kulluk görevinin hemen arkasından anne babaya iyi davranılmasının emredilmesi (Bakara, 2/83; İsrâ, 17/23) oldukça manidardır. Zira üzerimizde birçok hakkı bulunan ebeveynlerimiz, şüphesiz ki bu dünyada iyilikle, merhametle, şefkatle muameleyi en fazla hak eden eşsiz iki insandır. Peygamber Efendimiz (s.a.s.), amellerin en üstünü olarak nitelendirdiği vaktinde kılınan namazdan hemen sonra anne babaya yapılan iyiliği zikrederken (Buhari, Tevhîd, 48), Rabbimizin rızasının, anne-babamızın rızasına, öfkesinin de onların öfkesine bağlı olduğunu buyurmaktadır. (Tirmizî, Birr, 3) Dolayısıyla ebeveynlerimize güzel davranmak bizim seçimimize kalmış bir durum değil bilakis dinî, ahlaki ve insani görevlerimizdendir.

Diyaret Aile Dergisi olarak bu ay dosyamızda “Evlat Olma Sorumluluğu” konusunu ele aldık. Esmâ Güner yazısında; bir evlâdın, anne babasına karşı hayatın değişik evrelerinde farklı sorumlulukları olduğuna değinerek ebeveynlerinin ahirete irtihallerinden sonra da bu yükümlülüğün devam ettiğine dikkat çekti. Ahmet Edip Başaran, “Bir Mesuliyet Şuuru” yazısıyla dosyamıza katkıda bulundu: “Anne babamız en fazla ihtimam ve hürmet göstermemiz gereken biricik varlıklarımızdır. Bizim varlığımız onların varlığıyla ete kemiğe bürünür, bir anlam kazanır. Bu öyle bir yüce anlamdır ki bütün anlamların kaynağı ve özü oraya bağlıdır. O anlamdan yoksun olmak, hayattan ve kendimizden yoksun olmakla aynı kapıya çıkar.” Dr. Mehmet Bağcıvan, Ahkâf suresi 15. ayet-i kerimenin ışığında anne babaya karşı sorumluluğun evrensel bir vefa borcu olduğunu hatırlattı. Hadislerle Aile köşemizde Dr. Salih Şengezer, “İyilik Eden İyilik Bulur” yazısıyla büyüklerimize ihsan ile davranmanın hayatımıza nasıl yansıdığına vurgu yaptı.

Bu ay söyleşimizi, Prof. Dr. Alev Erkilet ile “İnsan, Toplum ve Medeniyet Üzerine” gerçekleştirdik. Doç. Dr. Şerife Eroğlu Memiş, “Osmanlı'da Kültür Taşıyıcıları Olarak Hac Seyahatnameleri” yazısıyla Geçmiş Zaman Olur ki köşemizde yer aldı. Hüseyin Akın, “Dünya Kıracı” yazısıyla bu ay dergimize renk kattı. Fazilet Seyitoğlu, “Bağımlılık ve Dijital Detoks” yazısıyla çevrim içi harcanan zamanı asgari düzeye indirmenin yöntemlerine işaret etti. Teknolojik gelişmeleri ele aldığımız Akliyat köşemizde bu ay Muhammed Kâmil Yaykan, “ChatGPT: Ben Bir Yapay Zekâ Modeliyim” başlığı altında yapay zekâ programının geldiği aşamayı mercek altına aldı. İyiliği Konuşalım köşemizde din görevlisi Yusuf Dalkılıç'ın iki çocuğa koruyucu aile olma hikâyesini sizlerle buluşturduk.

Siz değerli okurlarımızı birbirinden kıymetli yazı ve yazarlarımızla baş başa bırakırken Kurban Bayramı'nızı tebrik eder, milletçe huzur içerisinde nice bayramlara erişmemizi Cenab-ı Hak'tan niyaz ederiz.

İHSANIN
TAKDİRİNİ

**10. MİNİ SORUŞTURMA:
EVLAT OLMAK**

**16. EVRENSEL VEFA BORCU:
ANA BABA HAKKI**
Dr. Mehmet BAĞÇIVAN

18. İYİLİK EDEN İYİLİK BULUR
Dr. Salih ŞENGEZER

20. Bİ' KAHVE?
Gülsüm KARAPINAR

22. BİR KURBAN BAYRAMI
Sevdegül ÇEKİÇ

24. BAĞIMLILIK VE DİJİTAL DETOKS
Fazilet SEYİTOĞLU

28. ÇİÇEK AÇTIRAN SEVGİ
Mustafa UÇURUM

32. YÜCE
Ali Necip ERDOĞAN

**36. CHATGPT: BİR YAPAY
ZEKÂ MODELİ**
Muhammed Kâmil YAYKAN

04
**EVLAT OLMA
SORUMLULUĞU**
Esmâ GÜNER

14
BİR MESULİYET ŞUURU
Ahmet Edip BAŞARAN

38
**NİKÂH:
SAĞLAM SÖZ**
Sena UÇAR TAŞ

**HAZİRAN
2023**

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar DOYMAZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet BULUT

Editör
Meryem DALĞIÇ

Yayın Koordinatörleri
Sema DEMİR
Esmâ TÜRKSEVEN
Şule TÜZÜN

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GÜÇLÜ
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım
ARKETİP AJANS
www.arketipajans.com

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
ailedergisi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları
Facebook: /dibailedergisi
Twitter: /diyanetailedergisi
Instagram: /diyanetailedergisi

50

EVLIYA ÇELEBİ'NİN KÜTAHYA'SI

Seher MERİÇ

42. ALEV ERKİLET İLE İNSAN, TOPLUM VE MEDENİYET ÜZERİNE...

Mahir KILINÇ

46. DÜNYA KİRCACISI

Hüseyin AKIN

54. ENDÜLÜS MEDENİYETİNDE BİR KADIN ÂLİM: LÜBNA

Meryem DALĞIÇ

56. AĞACIN ŞEFKATİNE YASLANMIŞ HAYATLAR

Mahir KILINÇ

60. KLASİK ŞİİRİN GÖLGESİNDE DÜNDEN BUGÜNE ŞEHİR

Ekrem Can YILMAZ

63. MİZAH

Özlem METİN

64. GÖNÜL SIRÇADAN BİR KÖŞKTÜR

Gülşen ÜNÜVAR

68. ALLAH'IN MÜJDESİ: HZ. İŞHAK

Dr. Ferda YILDIRIM

72. OSTEOPOROZ NEDİR?

Uzm. Dr. Reyhan KÖROĞLU

74. OSMANLI'DA KÜLTÜR TAŞIYICILARI OLARAK HAC SEYAHATNAMELERİ

Doç. Dr. Şerife EROĞLU MEMİŞ

78. BULMACA

Ali OSMANOĞLU

80. KİTAPLIK

Zeynep ÇELİK

66

BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK VE BÜYÜK YOK OLUŞ

Şule TÜZÜN

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97
Faks : 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

online abonelik:

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurt içi yıllık: 300.00 ₺
Yurt dışı yıllık: ABD: 108 ABD Doları
AB Ülkeleri: 54 Euro
Avustralya: 225 Avustralya Doları
İsviçre: 96 Frank
Avusturya: 93 Euro

Abone kaydı için, ücretin Döner

Sermaye Daire Başkanlığının
T.C. Ziraat Bankası, Mustafa
Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943
0850 57 nolu hesabına yatırılması
ve makbuzun fotokopisi
ile abonenin hangi sayıdan
başlayacağını bildirir bir dilekçe,
mektup, yazı, faks veya e-mailin
Diyanet İşleri Başkanlığı Döner
Sermaye Daire Başkanlığına
gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler;

Yurt içi: İl Müftülükleri,
İlçe Müftülükleri
Yurt dışı: Din Hizmetleri
Müşavirlikleri, Din Hizmetleri
Ataşelikleri.

Yayın Türü: Aylık, Yaygın, Süreli
Yayın, Diyanet Aile Dergisi (Türkçe)
Basım Tarihi: 26.05.2023

Baskı

BAŞAK Matbaacılık Tanıtım
Hizmetleri İth. İhr. A.Ş.
Anadolu Bulvarı Meka Plaza 5/7 7.
Kat Gimat Yenimahalle/Ankara
Tel: 0312 397 16 17

Yayımlanacak yazılarda düzeltme
ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların
bilimsel sorumluluğu yazarlarına
aittir. Diyanet Aile Dergisi, Diyanet
İşleri Başkanlığı yayın organıdır.
Dergide yayımlanan yazı, konu,
fotoğraf ve diğer görsellerin her
hakkı saklıdır.

İzinsiz, kaynak gösterilmeden her
türlü ortamda alıntı yapılamaz.

EVLAT OLMA SORUMLULUĞU

■ Esmâ GÜNER

Diyanet İşleri Uzmanı

Anne ve baba... Evlada cenneti kazandıracak iki büyük nimet. İki dua kapısı... Anne baba evladını yetiştirirken büyük emekler verir, türlü zahmetlere katlanır. Evlatlarının mutluluğunu kendi mutlulukları sayar. Onların mutlu ve başarılı olmaları için her türlü fedakârlığı yapar. Kendini dünyaya getiren, büyüyüp gelişmesi için sürekli çabalayan anne babası, insan için ne büyük nimettir. Bu sebeple ilk onları düşünmeli, en çok iyiliği onlara yapmalı, en büyük teşekkürü onlara etmeli... Hastalıklarında kol kanat germeli, bir şey istediklerinde anında yapmalı, ihtiyaçlarını bekletmemeli. En güzel muameleyi onlara yapmalı, onları asla üzmemeli, incitmemeli, kırmamalı, üzdülerse hemen gönüllerini almalı... Ne büyük fırsattır ebeveynlerimiz vesilesiyle Rabbimizin hoşnutluğunu kazanmak. Çünkü "Rabbin hoşnutluğu anne babanın hoşnutluğuna bağlıdır. Rabbin öfkesi ise, anne babanın öfkesine bağlıdır." (Tirmizî, Birr, 3)

Kültürümüzde yer alan hayırlı ve hayırsız evlat tabirleri de hem Rabbimizin hem de ebeveynimizin hoşnutluğunu kazanmak üzerine değil midir? Hayırlı evlat; Yaradan'ın emirlerine uyan, anne babasına karşı sorumluluklarını bilip yerine getirendir. Böyle bir evlat, anne babasını üzmez, sesini yükseltmez, gönüllerini kıracak sözleri sarf etmez. Cömert olur, ihtiyaçlarını karşılar, ince, latif, hoş sözlerle gönüllerini alır, her daim saygılı olur, çağırdıklarında güzel cevap verir, arkalarından kötü konuşmaz, onlara dua eder. Hayırlı evlat olmak bu kadar kolayken diğer yandan da zordur. Çünkü anne babanın istekleri ile kendi istekleri çelişince anne babayı kırıp üzmeden hareket etmek çok da kolay değildir. İşte bu durumda evladın, onları üzmemek için sarf ettiği çaba o evladın hayırlı olduğunun göstergelerinden biridir.

Bir evladın ebeveynine karşı sorumluluğu onlar hayattayken de irtihallerinden sonra da devam eder. Bu sorumluluk, evlat büyüdükçe ve anne babanın da yaşı ilerledikçe artar. Evladın hayatının değişik evrelerinde anne babasına karşı farklı sorumlulukları vardır.

Şüphesiz anne babanın evladına verdiği eğitim evladın sorumluluklarını bilmesi noktasında önemlidir. Ancak şu var ki sorumluluklarını bilmek, iyi biri olmak, hele de o iyiliği önce anne babaya yapmak, insanın kendi içinden

gelmelidir. Anne babanın verdiği güzel eğitime rağmen bir evlat, sorumluluklarını bilmeyebilir. Bu yazıda esas konumuz anne babanın vereceği eğitim değil, evladın her hâlükârda anne babasına karşı sorumluluklarını yerine getirmesi, güzel davranması olduğu için bu hususa bu kadar değinmekle yetiniyoruz. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki modern literatürde evladın anne babaya sorumluluklarından ziyade anne babanın evladına sorumlulukları konusu ele alınmaktadır. Bir anlamda merkeze evlat konulmaktadır.

Çocukken kişi, anne babaya muhtaçtır. İşler tersine döndüğünde yani çocuk büyüüp yetişkin hâle geldiğinde, anne baba da yaşlanıp belli büküldüğünde bu sefer ebeveyn evladına muhtaç olur. İşte bu muhtaç anlarında anne babaya latif bir şekilde davranmalı, onları incitmemelidir.

“Nasıl iyi evlat olunur?” sorusundan ziyade “Nasıl iyi anne baba olunur?” sorusuna cevap aranması, üzerinde düşünülmesi gereken bir meseledir. Elbette anne baba çocuğunu iyi yetiştirmekle mükelleftir. Ancak evlatlar da anne babaya karşı güzel davranmakla mükelleftir. Bu mükellefiyet iki taraflıdır. Meseleye tek taraftan bakmak eksiklidir.

İnsan hayatının farklı evreleri vardır. Dünyaya önce bebek olarak gelir. Sonra sırasıyla çocuk ve genç olur. Daha sonra evlenip çoluk çocuğa karışır. İlerleyen zamanda ise anne babasının yaşlandığını görür. Bebeklik ve erken çocukluk evresi hariç kişinin anne babasına karşı birtakım sorumlulukları vardır. Bu evrelere sırasıyla bakalım.

Çocukken...

Çocuklardan anne babalarına hizmet etmeleri beklenmez. Çünkü o evrede, ebeveyn evladına hizmet eder. Anne baba çocuğuna kol kanat gerer, onu besler, yetiştirip büyütür, eğitim verir. Yine de anne babası çocuğa yaşına uygun sorumluluklar verdiğinde mesela sofrayı toplama, odayı toplama gibi kolay işlerde yardım istediğinde çocuk bunları nazlanmadan yapmalıdır.

Gençken...

Ergenlik döneminde evlat ile anne baba birbirini anlamada zorlanabilir. Bu durumda ebeveyn daha anlayışlı olursa sorunların bir kısmı azalabilir. Ancak genç de anne babasının onun iyiliğini istediğini bilmeli,

hissetmeli, anne babayı üzecek davranışlardan kaçınmalıdır.

Ebeveynler tavsiye ve nasihatlerinin çocukları tarafından dinlenmesini isterler. Ergenlik dönemindeki genç ise anne babasının söylediklerini genelde kulak ardı eder. Anne babasının tecrübeli olduklarını düşünmek yerine fuzuli konuştuklarını düşünür. O anda dediklerini yapmak istemese bile gence düşen, onlara kızmama, sesini yükseltmemedir. Günah olan bir şeyi yapmasını istemedikleri takdirde anne babasının isteklerini yerine getirmelidir.

Evlilikten...

Bir anne babanın en büyük mutluluğundan biri evladının mürüvvetini görmektir. Evlada düşen de evlendiğinde anne

babasını hatta eşinin anne babasını da unutmamak, her iki anne babaya iyi muamelede bulunmak, her iki tarafın da gönlünü almaya, onları razı etmeye çalışmaktır. Taraflar yani dünürler birbirlerine zıt isteklerde bulunabilirler. Bu durumda evli çiftler için iş ne kadar zorlaşsa da onlara düşen her iki anne babayı öfkelenmemek, onlara nahoş sözler sarf etmeden ikna ederek dengeyi sağlamak, gönüllerini yapmaya çalışmak. Bir tarafın tüm isteklerini yaparken diğer tarafı tamamen görmezden gelmemektir.

Anne Baba Yaşlandığında...

İnsan yaşlanınca eli tutmaz, gözü görmez olur. Söylenilenleri anlamayabilir, duymayabilir. Eskisi gibi görmeyebilir, eli titreyebilir, yavaş hareket edebilir. Hatta bu gibi yetilerin yitirilmesiyle bazen huysuzlanabilir. Evladın, ihtiyarlamış anne babasının bu hâline uygun hareket etmesi gerekir. Şu hikâyeye bu konuyu çok güzel anlatır: Artık yaşlandığı için eli titreyip yemeği sürekli döken babaya, oğlu ve gelini kızmaktadır. Bir gün eli titreyen baba sofradaki tabağı yanlışlıkla yere düşürüp kırınca oğlu onu birlikte oturdukları sofraya artık oturtmaz. Yaşlı babasını başka bir yere götürür. Elinin titremesi sebebiyle tabakların kırılmaması için de ona tahta tabak verirler. Torun, dedesine böyle muamele edilmesinden rahatsızdır. Ertesi gün torun elinde tahta bir şeyleri oymaya, ona şekil vermeye çalışır. Babası ona ne yaptığını sorar. Torunun verdiği cevap

manidardır: Nasıl ki siz dedem yaşlandığı için onu bizim soframızdan çıkarıp eline tahta tabak verdiyseniz ben de siz anne babam yaşlanınca size lazım olursa diye tahta tabak yapıyorum. Baba ve anne bu cevap üzerine yaptıkları hatayı anlar ve dededen özür dilerler. Onu yeniden sofralarına alırlar.

Bu hikâyede olduğu gibi gerçekte de torunlarla nine dede arasında özel bir bağ vardır. Nine dede ayrı evde oturuyorlarsa onları sık ziyaret etmeli, yalnız bırakmamalı. Nine ve dedeyi torunlarının sevgisinden, ilgisinden mahrum etmemek de bir evlâdın sorumlulukları arasındadır.

Çocukken kişi, anne babaya muhtaçtır. İşler tersine döndüğünde yani çocuk büyüüp yetişkin hâle geldiğinde, anne baba da yaşlanıp beli büküldüğünde

Anne babaya iyi davranmanın cennet kapılarını açacağı hiçbir zaman akıldan çıkarılmamalıdır. Varlık sebebimiz olan anne babaya güzel muamele, hem dünya hem ahiret saadetini getirir.

bu sefer ebeveyn evladına muhtaç olur. İşte bu muhtaç anlarında anne babaya latif bir şekilde davranmalı, onları incitmemelidir. Onlara değil eziyet etmek bıkkınlık ifadesi olan “öf” demek dahi yasaklanmıştır: “Rabbim, sadece kendisine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı emretti. Onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlanırsa onlara öf bile deme! Onları azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle.” (İsra, 17/23)

Anne Baba Sözü'nün Dinlenmeyeceği Yer Var mı?

Anne babanın sözünü dinlemenin hayırlı evlat olmada önemli bir ölçüt olduğundan bahsettik. Ne var ki anne babanın sözünün dinlenmeyeceği yer de vardır. O da evlatlarından Allah'a ortak koşmayı istedikleri, Allah'ın yasaklarının çiğnenmesini

istedikleri durumlardır. Anne babanın sözü burada dinlenmez, onlara itaat edilmez. Ancak bu, yine de onlara kötü muameleyi gerektirmez. Yani onlara kötü muamelede bulunulmaz ancak bu hususta sözleri dinlenmez. (bkz. Lokman, 31/15)

Anne babamıza karşı sorumluluklarımızdan biri de onlara daima hayır duada bulunmaktır. Onların duada özel yerleri olduğu, Kur'an-ı Kerim'de şöyle zikredilmiştir: “Rabbimiz! Hesap kurulacağı gün beni, anamı, babamı ve müminleri bağışla.” (İbrâhîm, 14/41)

Yüce Allah, sadece bu dünya hayatında değil, ahiret hayatında da onların rahmet ve selamete erişeleri için şöyle dua etmemizi buyuruyor: “Rabbim! Tıpkı beni küçükken koruyup yetiştirdikleri gibi sen de onlara merhamet göster.” (İsrâ, 17/24)

Anne Baba İyi Muamelede Bulunmamışsa

Anne baba günah işlediğinde ya da günaha davet ettiğinde, evlatları arasında adil davranmadığında, onlara hüsnü muamelede bulunmadığında bile evlat anne babasına kötülük yapmamakla mükelleftir. Bu durumlarda onları güzel bir dille uyarıp, doğruya davet etmelidir. Zamanında onlar iyi anne baba olmadı diye evlat kendinde ebeveynine kötü davranma, eziyet etme, bağırıp çağırma, onları muhtaç durumda bırakma hakkına sahip değildir. "İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel

bir şekilde sav." ayet-i kerimesi (Fussilet, 41/34) ebeveyn ile ilişkilerde de geçerlidir.

İnsanlarla olan ilişkilerde nasıl güzel ahlak üzere olmalı ise anne baba ile olan ilişkilerde de güzel ahlak üzere olmaktan ödün verilmemelidir. Çünkü kendileri ile güzel konuşmaya en layık kimse, anne, sonra baba sonra da diğer yakınlarıdır. (Müslim, Birr, 2)

Anne babaya iyi davranmanın cennet kapılarını açacağı hiçbir zaman akıldan çıkarılmamalıdır. Varlık sebebimiz olan anne babaya güzel muamele, hem dünya hem ahiret saadetini getirir.

» İnsan yaşlanınca eli tutmaz, gözü görmez olur. Söylenilenleri anlamayabilir, duymayabilir. Eskisi gibi görmeyebilir, eli titreyebilir, yavaş hareket edebilir. Hatta bu gibi yetilerin yitirilmesiyle bazen huysuzlanabilir. Evladın, ihtiyarlamış anne babasının bu hâline uygun hareket etmesi gerekir.

MINİ SORUŞTURMA: EVLAT OLMAK

Babasının Annesi Olmak

Bürokrat bir babanın kızıyım. Bir tane ablam var. Rahmetli annem öğretmendi. Ankara'da doğdum büyüdüm. Ailemiz yurt dışı görevlerinde babama eşlik ederdi. Dolayısıyla küçük yaşlarda yabancı dil öğrendik, farklı ortamlarda bulunduk. Babam bizi şımartmaksızın maddi manevi bütün ihtiyaçlarımızı karşıladı. Aşağı yukarı her çocukluk anımda onun o heybetli silüetini hatırlıyorum. Babam mülkiyelidir, idarecilik yaptı, üst düzey görevlerde bulundu. 1932 doğumludur. Gençliği ve öğrenciliği 1950'lere denk gelmiş. Sohbeti çok keyiflidir. Ben seksenliyim. Annem vefat edene kadar babamla ilişkimiz belli bir çerçeveye oturmuştu. İyi niyetini ve sevgisini hep hissettiğim için bu çerçeveye uymak zor değildi. Meslek seçiminde de kırmadım onu. Ben de hukukçu oldum. Babamla hikâyem esasında annem vefat ettikten sonra başladı. Babam çok yaşlıydı ve hastalıklarından dolayı bir süre sonra bakıma ihtiyacı olacağı açıktı. Ablam evliydi, o yıllarda ben de evlendim. Bir oğlum oldu, yuvamızı babamın karşı dairesinde kurmuştuk.

Hani eski toprak derler ya, babam her gün dışarı çıkıp yürüyüş yaptığı için hâlâ dinç sayılırdı. Ne yazık ki salgın bu durumu sekteye uğrattı. Ve şu an Parkinson'u ilerleyen babam yürüteç ile birkaç adım atabiliyor. Parkinson ne yazık ki tek başına gelmiyor, alzaymır da eşlik ediyor.

Mekân değiştirmesi hastalığını şiddetlendirebileceği için oğlumun doğumundan beri babam bizimle kalıyor. Ablam, işi sebebiyle şehir dışında yaşıyor. Sık sık bizi ziyarete geliyor. Tatil zamanlarımızda babamın bakımını üstleniyor. O sayede birkaç gün şehir dışına çıkabiliyor, bayramlarda eşimin ailesini ziyarete gidebiliyoruz. Durum şu ki iki kardeşimin de hayatı değişti, önceliğimiz babamız oldu.

Babam maalesef hayata kırgın. Bizimle dahi pek fazla konuşmuyor. Sadece sekiz yaşındaki torununa tepki veriyor. Bu süreçte ben de hem evladım ile hem de babamla ilgilenmek için hukuk büromu kapattım. Babam eskiden misafirlerle ilgilenir, anılarını anlatır, politikadan konuşurdu. Hepsi bitti. Bu kabullenilmesi zor bir süreç. Sağlıklı bir yaşlılık dönemi nispeten daha kolayken Parkinson gibi nörolojik bir hastalıkla mücadele etmek bütün aileyi etkiliyor. Bir kere o güçlü kuvvetli ebeveynin, gözünün önünde eriyor. Çocukluğumda ve ilk gençliğimde babamı pijamalı ve tıraşsız gördüğümü hiç hatırlamam. Sabahları kravatını bağlarken gördüğüm babam, şimdi sadece hastaneye giderken pijamasını çıkarabiliyor, o da benim yardımım ile...

Yaşlı, hasta bakımı fiziksel yorgunluğun yanında ciddi bir duygusal yıpranmayı da beraberinde getiriyor. Bana göre yaşlılık ve hastalık insanı

değiştiriyor. İlk zamanlarda, benim babam nazik, kibar çok düşünceli bir adamdır, bu hareketi nasıl yapar, derdim. Yavaş yavaş anladım ki o artık benim eski babam değil. Hastalığı sebebiyle istemeden de olsa farklı davranabiliyor. Ben de ona göre anlayışlı olmaya farklı bir iletişim dili geliştirmeye başladım. Yaşlı depresyonunda olduğu ve ayrıca Parkinson ilaçlarını düzenli olarak alması gerektiği için mecburen daha otoriter bir kimliğe büründüm. Bu durum zamanında otoriter ve ailesini çekip çeviren bir babanın elinde büyümüş bendeniz için epey zor oldu. Babamın bakımını bir başkasına devretmeyi düşünmedim ama devredenleri yahut huzurevine gönderenleri de anlayışla karşılıyorum. Çünkü bakımı üstlenen evlat da normal hayatına devam edemiyor. Oğlum sekiz yaşında ve bana ihtiyacı var. İkisine de cevap vermeye çalışmak beni yıpratıyor. Parkinson demek aynı zamanda takıntı demek. Mesela babam kırk beş dakika boyunca ellerini yıkayabiliyor. Çevremden bazı arkadaşlar diyor ki, kendini bu kadar yorma, işine dön, çık dolaş... Kafesteki kuş gibi hissettiğim olmuyor değil. Ama ne kadar da değişmiş olsa da o adam hâlâ benim canım babam. Ben küçükken beni büyüten, koruyan, hayata hazırlayan... Allah bu durumu ikimiz için de kolaylaştırsın.

Belgin Erdoğan

Kimsezsizlerin Kimsesi Olmak

Ahmet Bey son evladının doğumunda eşini kaybedince konu komşu birlik olup onu merhametine kefil oldukları Seher Hanım ile evlendirdiler. Seher Hanım, iki göz odada en büyükleri on, en küçükleri ise iki yaşında dört öksüz evlada annelik yaptı genç yaşında. Anne olamamıştı ama annelik sevgisini bu öksüz çocuklarla tatmıştı. Üç kız ve bir de oğlan. Oğlan henüz iki yaşındaydı. Seher Hanım, öz evladı gibi sevdi onları. Bizim evlerimiz karşı karşıyaydı Seher Hanım'la. Malatya'nın yeşili bol ilçesinde benden yaşça büyük bu Anadolu kadınıyla tanışmış, onun bütün dünyayı bağrına basacak sevgisine tanık olmuşum. Seneler geçti, çoluk çocuk büyüdü. Torun torba sahibi oldu Seher Hanım.

Ahmet Bey kalpti, şekerdi derken sekiz yıl önce yatağa düştü. Maalesef ayakları kesildi. Seher Hanım bütün bakımını üstlendi eşinin, ecel vaki olunca da Ahmet Bey'i toprağa verdi. Seher Hanım gelin geldiği evde ihtiyardı. O iki yaşındaki oğlundan şimdi uzman çavuşluk yapan Ali adında bir torunu var. Eli hep babaannesini üzerindedir. Görev yeri il merkezinde. Her hafta sonu ilçeye gelir. Evin eksikliğini gediğini tamamlar. Babaannesinin ihtiyaçlarını giderir. Hafta içi de komşuları olarak biz yalnız bırakmayız Seher Hanım'ı. Allah kalbinin temizliğine bakıp Seher Hanım'ı kimsesiz bırakmamıştır. Rabbim Ali kardeşimizden razı olsun. O, kimsesiz bir kadının kimsesi oldu. Seher Hanım'a evlatlık yaptı. Hastalandığında yanına alıp şehir merkezine götürdü. Ama evinden uzakta yapamadı Seher Hanım. Ne de olsa taş yerinde ağırdı. Biraz toparlayınca evine dönmek istemiş. Ali, babaannesini bize emanet etti. Görevi ağırdı, yine de yüksünmeden her hafta uğruyordu. Ben yine gelirim, dedi. Lütfen ben olmadığımda onu yalnız bırakmayın, diye de ekledi. Birkaç ay sürmedi ki Seher Hanım dünya mihnetini tamamlayıp vefat etti. Ali cenazenin başındaydı. Son görevini yerine getirmek için komutanından izin alıp gelmişti. Seher Hanım'ın diğer çocukları ve torunları da cenazenin başındaydı. Bütün evlatları sevgili annelerine son görevlerini yapıyordu.

Havva Güloğlu

Anne: Güvenli Bir Sığınak

Öz annemi hayal meyal hatırlarım. Daha küçük bir çocukken kimsesiz kalmıştım. Erkek kardeşimle birlikte acı haberi aldığımızda henüz annesizliğin ne olduğunu bilmiyorduk. Öksüz olmuştu adımız. Sahi neydi öksüzlük, nasıl bir şeydi? Okullar açıldığında yumurtalı ekmek kokularına uyanmadığımda anladım öksüzlüğü. Ansızın bastıran yağmurlarda okul çıkışı şemsiye ile bekleyen annelerin arasında annemi göremeyince bildim öksüz ne demek.

Birkaç yılın ardından babam yeniden evlendi. Şimdi de üvey kelimesi girmişti hayatımıza. Öz ne demek, üvey ne demek? Özü üveyden ne ayırır? Yıllar içinde öğrendim ki çocuklarını kalplerinde büyüten anneler vardır. Onlar dünyanın bütün çocuklarına annelik yaparlar. Özlük, üveylik yoktur onlar için. Üvey lafına hiç alışamadım ben. Melek annem derdim ona. Benim annemdi o. Annesizliğimi dizlerinde unutmuşum. Evlat bilip beni bağrına basmıştı. Liseyi bitirdiğimde yanımda o vardı. Üniversiteyi okurken beni dualarla sınava o gönderdi. Evlendiğimde eşimi de evladı bilip sahiplendi. İlk yavrumuzu, kızımızı kucağımıza aldığımızda anneanne olmanın sevinciyle mahalleye lokma dağıttı. Tuttuğu o minik elleri hiç bırakmadı. Yıllar geçip ihtiyarlık çağına erişince erkek kardeşim de ben de evlatlık görevlerimizi yerine getirdik. Hiç yalnız bırakmadık onu. Sevgimizle şefkatimizle sarıp sarmaladık. Derken hastalıklar yakasına yapıştı. Onu yalnız bırakmamak için elimizden geleni yaptık. Küçükken hastalandığımızda bize nasıl şefkatle baktıysa şimdi biz de ona sevgiyle yaklaşıyorduk. Kısa sürede durumu kötüleşti. Hastanede baş ucundaydık. Bu defa ben onun bal mumuna dönmüş müşfik ellerini tutuyordum. "Başımda bir Kur'an okuyanın olsun." derdi hep. Bana nasip oldu. Ecel kapısını çaldığında yanı başındaydım. Melek annem benim, bana annesizliği unutturan kanatsız meleğim...

Füsun Aşıkömer

Babaannem: Tecrübe Pınarım

Çocukluk yıllarımda sevgili babaannemle nispeten mesafeliydim. Onun torunlarına olan sevgisinden payımı alırdım fakat aynı yoğunlukta ona karşılık veremezdim. Belki üzerine sinen inek kokusundan belki de takma dişlerinden. Büyüdükçe ve aklım biraz daha ermeye başlayınca fark ettim: Onun kendi dünyasındaki yavrulardan biriydim. Ben bilgisayarımda dünyadan kopuk oyunlar oynarken o, özenerek hazırladığı meyve tabağını getirirdi bana. O zamanlar basit şeylerdi fakat şimdi dönüp baktıkça güzel hatıralar biriktirdiğimi anlıyorum. İkimize çay demlerken çay yerine pul biber atmasını, sonra o çaydan bir yudum almamla ağzımın yanmasını bile güzel hatırlıyorum.

Yanına gittiğimde “Hoş geldin yakışıklı oğlum.” diyerek karşılaması, üzerimde yeni bir gömlek gördüğünde “Ne kadar da yakışmış!” demesi. Ben şarkı söylerken sessizlikle ve kaşlarını kaldırarak büyük bir mutlulukla beni izlemesi, daha önce başkasından görmediğim bir ilgiyle beni sevmesi her zaman aklımda. Zamanla muhabbetine

ortak olmaya başladıkça bana koca ömründen yaşadıklarını anlatır, üzüntüsü arttıkça hafızasındaki türkülerden söylerdi. Ben de tüm hayatımda var olan babaannemi yeni yeni tanırdım. Onunla sohbetimiz arttıkça eski yaşamı, köy günlerini öğrenmeye daha da bir heves duyardım.

Büyüklerimiz için normal olan ama beni hayrete düşüren, bazen de yadırgadığım aslında çok ince düşünceli bazı gelenekleri de ondan öğrendim. Mesela bir seferinde hamile bir ineğin göz hakkı olacağından, gördüğü meyvelerden sebzelere ona verileceğini anlatmıştı. Bu onların hayvanlara, doğaya olan saygılarından sadece birisiydi.

İnsan bazen yaşlılarla muhabbetlerinde, yüzlerce kitaptan öğrenemeyeceği şeyler öğreniyor. Fakat çoğunlukla biz gençler kulak verip dikkatlice dinlemiyoruz. Bu yüzden geçmişimizden de kopuyoruz. Aslında kültürümüz, geleneğimiz büyüklerimizin hafızalarında yatıyor. Onların bizlere

olan karşılıksız sevgilerinin yanında faydalanabileceğimiz tecrübeleri var. Ben babaannemden bu toprakların sesini dinledim, Anadolu insanının irfanını öğrendim.

Onun dizinde büyüdüm. Yıllar geçti, babaannem ihtiyarlık çağına erişti. İmtihan dünyasındaydık. Yaşı seksene varmıştı. Bir kaza sonrasında artık gününün uzun bir kısmını yatağında geçirmesi gerekiyordu. Doğal olarak yanındakilerinin desteğine ihtiyacı oluyordu. Benim onun engin tecrübesinden, bilgisinden istifade ettiğim gibi şimdi o, benim desteğime, ilgime, şefkatime muhtaçtı. Beraber yaşadığımız sürece ben de onun hayatını kolaylaştırmaya çalıştım. Zorlandığım zamanlar oldu elbette ki fakat onun ak düşmüş saçlarını tararken, öz bakımını yapmasına yardımcı olurken kırıılmış yüzündeki teşekkür dolu bakışları yetiyordu bana. Ettiği dualar ve ömrü boyunca gösterdiği sevgi, şefkat ve merhamet karşılığında bu benim için bir vefa borcuymdu.

Fatih Demirtaş

BİR MESULİYET ŞUURU

■ Ahmet Edip BAŞARAN

İnsan doğar, büyür ve ölür. Bütün bir insanlık tarihi, çocukluk ve ihtiyarlık arasında salınıp duran o hamakta saklıdır. Mezar kitabelerinde iki tarih arasına kondurulmuş o kısa çizgi, hâlihazırda bizim ömür dediğimiz olgunun ibretlik bir karşılığı değil midir? Kısacık bir çizgi evet ve biz o kısacık çizgiye sığdırdığımız bir ömrün hasadı içinde her daim ayakta kalmak için bir meydan savaşı veriyoruz. O savaşı nelerin/ kimlerin uğruna ve niçin veriyoruz? Elbette yaşamak ve yaşatmak için! Yaşamak için hayatta kalmaya çalışıyoruz, yaşatmak içinse hayatta kalmak yetmiyor bazen, ayakta kalmak da gerek.

İnsanın karakterini berkiten, ona bir şahsiyet ve iman ideali sunan en temel kavram “yaşatmak” fiilinde temayüz eder. Yaşatmak sadece bir canın idamesi için verilen mücadelenin adı değildir. Bir fikir, bir inanç, bir rüya, bir hakikat, bir iman idealinin yaşatılması uğruna verilen mücadele de bu cümledendir. Çünkü varlığın zekâtı bunu gerekli kılar. İrfani bir geleneğin izini sürerek sadece malın mülkün zekâtı değil, varlık ve varoluş gerekçesi bağlamında sahip olduğumuz her şeyin zekâtını vermekle mükellefiz. Gülümsemek yüzün zekâtıdır, der mesela Sezai Karakoç. Ömrün de zekâtı vardır ve eğer bizi yoktan var eden, o ömrü bize bahşeden yaratıcıya karşı gaflet ve hıyanet içindeyseniz o ömür israf edilmiş bir ömürdür. Yemek nimetinin israfı olur da beşikten mezara bir nimet olan ömrün israfı olmaz olur mu hiç?

İnsan, diye başladık yazıya. Yeryüzü imtihanımız da ilk insanla başlar. Başlangıçtaki hakikat. İmtihan insanın imtihanıdır. İnsan aslında dünyaya gelmez, o imtihanın mahşer yerine gelir. Dünyaya doğmak bu bağlamda hâlihazırda bir hakikate doğmanın anlamını da tazammun etmektedir. Manevi doğum dediğimiz bu olgu bizi hazreti insanın katına çıkartır. Bu sebeple doğduğumuz yer bir mesuliyet yeridir. Bu

mesuliyeti ne kadar özümsersek o kadar insanız. Çocukluktan ergenliğe ve yetişkinliğe doğru yaptığımız hayat yolculuğu işbu mesuliyet kavramının etrafında şekillenir daha çok.

Bizi dünyaya getiren, bu imtihan yurduna gelmemize vesile olan anne babalarımız vardır. Her nimet bir şükür de beraberinde getirir ve bu sebeple anne-baba hakkı söz konusu olduğunda akan sular durur. Kur'an-ı Kerim, hadisler ve sünnet-i seniyye, İslam tarihinde anlatılan ve günümüze kadar gelen bütün kıssa ve menkıbeler bu hakkın önemi ve kıymeti üzerinde sıklıkla durur. O kadar hassas ve önemli bir haktır ki bu, anne babalarımıza karşı "Öf bile demeyin." buyurur Cenab-ı Hak. (İsrâ, 23-24)

Her doğum bir şükür de beraberinde getirir. Anne babalarımızın vesile olduğu bu dünyaya uyanma hâli, Allah'a ve O'nun sonsuz güzel nimetlerine muhatap olmanın sevinciyle iç içedir. O bizi yoktan var etmiş; bizi bir emanete, söze ve güzelliğe muhatap kılmıştır. O'nun dilemesiyle varız. Öncesinde yoktuk, şimdi varız, yarın yine olmayacağız. Sonsuz hükümler sahibi olan sadece O'dur. Dolayısıyla doğum, yeryüzünde sürekli devam eden bir mucize olarak da ele alınabilir. Ve elbet ölüm de. Aslında ölüm de bizimle birlikte doğar. Doğumumuzla birlikte. Doğmak bu bağlamda bir tecelli pınarıdır.

Anne babamız bu tecelli pınarının en başında en

fazla ihtimam ve hürmet göstermemiz gereken biricik varlıklarımızdır. Bizim varlığımız onların varlığıyla ete kemiğe bürünür, bir anlam kazanır. Bu öyle bir yüce anlamdır ki bütün anlamların kaynağı ve özü oraya bağlıdır. O anlamdan yoksun olmak, hayattan ve kendimizden yoksun olmakla aynı kapıya çıkar. Bu öyle bir yüce anlamdır ki anne babaya isyan etmek, Allah'a isyan etmekle eş değer tutulur. Niçin böyledir? Çünkü bir imtihan yurdu olan dünya bir anlam mahşeridir. Anlam iman demektir. İmanı olmayanın anlamı yoktur. Anne babamız bizi bu dünyaya getiren, yaradılışımıza vesile olan köprülerdir. O köprüler yıkılırsa içimizdeki anlam/iman direkleri de yerle yeksan olur.

Anne baba hakkının ödenmesi en zor haklardan biri olmasının hikmetini, bu anlam/iman dünyasında aramak gerek. Bu meselenin bir yönüdür. Bir diğer husus bizim onlar karşısında tavır ve tutumlarımızla ilgilidir. Anne olmanın, baba olmanın mesuliyetleri üzerinde çokça durulur. Hatta yeri gelir anne baba hakkını konuşurken onların çocukları üzerindeki tasarrufları üzerinde durulur. İdeal anne baba tavırlarından bahsedilir sürekli. Bir doğuma vesile olmak yeterli değildir, o doğumun akabinde süren hayatın en güzel şekilde idamesinde bol bol görev ve sorumluluk listeleri çıkartılır. Anne babaların hakkından bahsederken bir de bakmışız çocukları için başka hangi tür fedakârlıklar yapılabileceğinin

bitmek bilmeyen sorgulamaları eşlik eder konuşmalara. Ya bir evlat olarak biz ne yapmalıyız?

Evlat olmak, anne babalarımız karşısında bizi sorumlu ve vebal sahibi kılar. Doğmuş olmak bir mesuliyet sahibi kılar bizi. Bir annemiz, bir babamız vardır. Toplumsal statü açısından bakıldığında her şey kendi anlam ve mesuliyet dünyasında değer kazanır. Biz bir evin evladı olarak doğarız evet ama asıl mesele salih ve hayırlı bir evlat olabilme iradesinde, mücadelesinde tebarüz eder. Bu da aslında iyi bir insan olma uğruna verdiğimiz savaşımın bir başka veçhesidir. İyi bir insan olamayan nasıl ve ne şekilde iyi bir evlat olabilir ki? Doğrusu bu pek de mümkün değildir.

Mesuliyetimizin başladığı yer tam olarak o sahih kaynaktır, her zaman ve daima "iyi olma" fikri yani. Bir sorumluluğu içselleştirmek öncelikle bizim kim olduğumuzla ilgilidir. Hangi köke, kimliğe, aidiyete mensup olduğuna bilmeyen, yaşadığı hayatın içinde bir sorumluluk duygusu devşiremez. Yasa ve kanunlar yolunu kaybedenler içindir. Biz bir yolun yolcusuyuz. O yolda önümüzde anne babamız vardır ve bize kılavuzluk ederler. Evlat olma sorumluluğu ilk elde bu hakikati kavramaktan geçer. Bu kavrayış bizi bir mesuliyet sahibi kılar. Bu, bizi bir nasibe götürür. Aksi durumda nasipsiz kalırız. Çünkü bir mesuliyeti olanın bir mensubiyeti vardır. Ötesi, taneleri havaya savrulmuş bir ömür hasadı olur ki Cenab-ı Hak hepimizi muhafaza buyursun.

EVRENSEL VEFA BORCU: ANA BABA HAKKI

Dr. Mehmet BAĞÇIVAN

Yalova Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Öğretim Üyesi

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا
وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا...

Biz, insana anne babasına iyi davranmayı emrettik.
Annesi onu ne zahmetle karnında taşıdı ve ne
zahmetle doğurdu!..

(Ahkâf, 46/15)

Yüce Allah'ın yarattığı varlıklar içinde insanoğlu ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Zira Allah Teâlâ, insana bilgi, kültür üretme ve iletme aracı olan akıl/dil/beyan (Rahman, 55/4), yazı ve öğrenme kabiliyeti (Alak, 96/4-5) bahşetmiş ve insan bilhassa bu niteliği sebebiyle meleklerden ayrılmış, yeryüzünde Allah'ın halifesi olma şerefine erişmiştir. (Bakara, 2/30-34) Keza insan, tabiat karşısında biyolojik bakımdan son derece zayıf ve yetersiz olduğu hâlde bu yeteneği sayesinde yaşamı kolaylaştırılmaktadır.

İnsana verilen bu yetenekler beraberinde sorumluluklar da getirmektedir. Bu anlamda

onun en büyük sorumluluğu, kendisini üstün donanımlarla yaratan Rabbine layık kul olup ona ortak koşmamaktır. Sonrasında insanın en evrensel ödevi anne babasına karşı yükümlülüklerini yerine getirmek, onlara güzel şekilde muamele etmektir. Nitekim anne babaya iyi davranmanın gerekliliğiyle alakalı ayetlerde bu sorumluluk daima Allah'a şirk koşmama emrinden hemen sonra zikredilmektedir.

“Allah'a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşına, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz Allah, kibirlenen ve

övünen kimseleri sevmez.”
(Nisâ, 4/36)

Esasen bu husus sadece Kur'an için değil önceki semavi dinler için de geçerlidir. Nitekim Museviliğin özünü oluşturan ve Hz. Musa'ya levhalara yazılı olarak verilen 10 Emir'de de insanın Allah'a karşı ödevlerini belirten ilk maddelerden sonra diğer varlıklara yönelik ilk emir anne babaya iyilik yapmaktır.

Aynı şekilde Meryem suresinde Hz. İsa'nın ağzından bu sorumluluk şöyle ifade edilmektedir: “Bebek şöyle konuştu: Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. Bana kitabı verdi ve beni bir peygamber yaptı. Nerede olursam olayım beni kutlu ve erdemli kıldı ve bana

yaşadığım sürece namazı ve zekâtı emretti. Beni anneme saygılı kıldı. Beni azgın bir zorba kılmadı.” (Meryem, 19/30-32)

Kuşkusuz anne babanın değer ve mükellefiyet skalasındaki bu öncelikli statüsü, özellikle dış dünyaya karşı savunmasız olduğu bebeklik/çocukluk evrelerinde insanın zayıflıklarını kapatma ve maddi-manevi ihtiyaçlarını karşılama konusundaki eşsiz konumlarıyla alakalıdır. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de anne babaya iyiliğin emredildiği yerlerde, bilhassa annelerin hamilelik ve doğum sürecinde çektiği sıkıntılara vurgu yapılmaktadır. “Biz, insana anne babasına iyi davranmayı emrettik. Annesi onu ne zahmetle karnında taşıdı ve ne zahmetle doğurdu! Onun (anne karnında) taşınması ve sütten kesilme süresi (toplamda) otuz aydır.” (Ahkâf, 46/15)

Emir ve tavsiyede bulunulduğu zaman muhatapta istenen tesiri gösterecek kelimelerin özenle seçilmesi Kur’an-ı Kerim’in önemli bir üslup özelliğidir. Mesela kısas hükmünün yer aldığı ayette davalı tarafların “dın kardeşi” oldukları vurgulanmakta, yine boşanmış karı kocaya aralarındaki ortak payda olan “çocukları” üzerinden birbirlerine karşı hukuku hatırlatılmaktadır. Bu noktada, anne babaya iyiliğin emredildiği ayetlerde “ebeveyn” yerine “valideyn” kelimesinin kullanılması rastlantı değildir.

Zira böylece hem kendilerini dünyaya getirenin onlar olduğu hatırlanmakta hem de annenin evladı üzerindeki hakkının daha büyük olduğuna işaret edilmektedir. Nitekim Hz. Peygamber’e (s.a.s.) kime iyilik yapması gerektiğini soran sahabiye Allah Resulü üç defa annesine, daha sonra babasına iyilik yapmaya yönlendirmiştir. (Buhari, Edeb, 2; Müslim, Birr, 1)

Yetim ve öksüz büyüyen Hz. Peygamber’in (s.a.s.), üzerinde büyük emekleri bulunan Fatıma bint Esed ve Ümmü Eymen’e daima minnet duyup onları “annemden sonra annem” diyerek anması ebeveynin bu mümtaz konumunun, salt biyolojik ilişkiden değil çocuğun doğumu ve yetişmesinde çekilen sıkıntılar ve yapılan fedakârlıklarla ilgili olduğuna dikkat çekilmektedir.

Yeri gelmişken şunu da belirtmek gerekir ki her şeye rağmen anne babaya karşı sorumluluk da mutlak ve sınırsız değildir. Kur’an-ı Kerim’de iki hususta anne babaya itaat edilemeyeceği ve onların tarafının tutulamayacağı belirtilmektedir. Bunlardan birincisine göre, ebeveynin çocuklarını Allah’a şirk koşmaya zorlaması hâlinde onlara itaat edilmesi yasaklanmaktadır. (Ankebût 29/8) İkinci olarak da iman edenlere kendilerinin, anne babalarının ve yakınlarının aleyhine bile olsa adaleti titizlikle ayakta tutmaları

tembih edilmekte (Nisâ, 4/135), yani hakkın/adaletin hatırının anne baba hatırından bile yüce olduğu ifade edilmektedir.

Son olarak diyebiliriz ki anne-çocuk ilişkisi açısından insanı diğer canlılardan ayıran en önemli husus, ihtiyaç ilişkisinin ve aralarındaki hukukun ömür boyu devam etmesidir. Dolayısıyla günümüzde belirli günlerde anne babaları hatırlayıp onlara hediyeler vererek kendisini sorumluluklarını yerine getirmiş saymak doğru değildir. Bilakis hayatın her evresinde bir ömür ebeveynlere karşı sorumlulukların devam ettiği hatırdan çıkarılmamalıdır.

Anne babaya iyiliğin emredildiği ayetlerde “ebeveyn” yerine “valideyn” kelimesinin kullanılması rastlantı değildir. Zira böylece hem kendilerini dünyaya getirenin onlar olduğu hatırlanmakta hem de annenin evladı üzerindeki hakkının daha büyük olduğuna işaret edilmektedir.

İYİLİK EDEN İYİLİK BULUR

Dr. Salih ŞENGEZER

Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا أَكْرَمَ شَابًّا شَيْخًا لِسَيْتِهِ إِلَّا قِيَّضَ اللَّهُ لَهُ مَنْ يُكْرِمُهُ عِنْدَ سَيْتِهِ

Enes b. Malik'in (r.a.) naklettiğine göre, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "Bir genç bir ihtiyara yaşlı olmasından dolayı ikramda bulunursa, Allah Teâlâ o yaşlandığı zaman kendisine ikramda bulunacak bir kimseyi hazırlar."

(Tirmizî, Birr, 75)

H z. Zekeriya (a.s.) kendisine salih bir evlat ve hayırlı bir varis lütfedilmesini istediği duasında, Allah Teâlâ'ya şöyle yakarmıştı: "Rabbim! Şüphesiz kemiklerim gevşedi. Saçım sakalım ağardı. Sana yaptığım dualarda (cevapsız bırakılarak) hiç mahrum olmadım." (Meryem, 19/4) Duasında da yaşlılığın en özlü tarifini bu şekilde yapmıştı. Zira bir ömür boyunca bedende kemikler zayıflar, saçlar ağarır, kaslar güçsüzleşir. Beden; gençliğin çevikliğini, direncini ve mukavemetini yitirir. İşte bu zayıflık çağında insanın en muhtaç olduğu şey; eksilen yönlerini tamamlayacak, aciz kaldığı yerde kol kanat olacak bir destektir. Daha açık ifadesiyle ömürlerinin en zirve çağında, uğruna cefa çektikleri gençlerin, en çok gereksinim duyduğu zamanda yaşlılara vefa göstermeleridir.

Yarattığını en iyi şekilde bilen Yüce Mevla da, gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse de Resul'ünün sünnetinde, insanoğlunun bu ihtiyacına dikkat çekmiştir. Özellikle anne baba hukuku üzerinden bunu dile getirerek şöyle buyurur: "...Onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlanırsa onlara öf bile deme! Onları azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle. Onlara merhametle ve alçak gönüllülükle kol kanat ger..." (İsrâ, 17/23-24) Bu öğütler elbette ki anne babaya has değil, gönül alıcı sözlerle, merhamete ve şefkate, kendisine kol kanat gerilmesine gereksinimi olan her fert için geçerlidir.

Yaşantısıyla Kur'an-ı Kerim'in bir tercümanı olan Efendimiz (s.a.s.) de hem kendi uygulamalarıyla örnek olmuş (Ebu Davud, Edeb, 119-120), hem de asırları aşan sedasıyla ümmetine büyüklere hürmet ve saygı

göstermeyi öğütlemiştir.

Resûlullah (s.a.s.) toplumun gençlerine, yaşlılara karşı ikramda bulunmalarını, saygı ve hürmet göstermelerini tavsiye etmiştir. Çünkü bugünün gençleri yarının yaşlılarıdır. Yani günü geldiğinde onların konumunda yer alacaklardır. Bu sebeple bu tavsiye, sabit bir döngü içerisinde tüm zamanlar için geçerlidir. Aynı zamanda bu öğüt pratiğe döküldüğünde nesilden nesle de bizzat aktarılmış olur. Ayrıca Efendimizin (s.a.s.) buyruğunda üzerinde durulması gereken bir nokta daha vardır. Dolaylı olarak hadisten anlaşılmaktadır ki yaşlılara ikramda bulunan gençlere Allah Teâlâ uzun ömür bahşedecektir. Çünkü bu kadirşinas gençlere vadedilen şey, ihtiyarlık çağında gerçekleşecek bir bedeldir.

İslam'ın esasları fıkıh kitaplarında bir bir sıralanmıştır. Ancak bir de fıkıh ilminin ötesinde ahlaken bezenilmesi gereken özellikler var ki bunlar da dinimizin olmazsa olmazları arasındadır. "Küçüğümüze merhamet, büyüğümüze hürmet etmeyen bizden değildir." (Tirmizi, Birr ve Sıla, 15) buyruğu bu hakikati gösterir. Çünkü imanın özü Allah ve Resulü'nün değer verdiğini yüceltmek, onların reddettiğini kötü görmektir. Onların tazim edilmesini istediği yerde bunu yapmamak, hakiki anlamdaki inançla örtüşmez.

Efendimizden öğrendiğimiz bir diğer nokta, yaşlıya ikram ve hürmet etmenin, Allah Teâlâ'ya tazim ve itaat olduğudur. Resûlullah (s.a.s.) bu hususta şöyle buyurur: "Müslüman bir ihtiyara, hürmet göstermek Allah Teâlâ'yı tazim etmektir." (Ebu Davud, Edeb, 20) Buna göre Yaradan'ın yücelttiği unsurlara gösterilen saygı, Yaradan'a saygı kabilinden sayılmıştır. Söz konusu saygınlığın gerekçesi de yaşlılık olarak tayin edilmiştir. Dolayısıyla kendisinde bu vasıflar bulunan her kimse, ihtiramı hak etmiş olur. Bunun bir uzantısı olarak Hz. Peygamber (s.a.s.) her

Resûlullah (s.a.s.) toplumun gençlerine, yaşlılara karşı ikramda bulunmalarını, saygı ve hürmet göstermelerini tavsiye etmiştir. Çünkü bugünün gençleri yarının yaşlılarıdır. Yani günü geldiğinde, onların konumunda yer alacaklardır.

fırsatta yaşlıları öncelemiştir. Bunun gerekçesini de "Cebrail bana büyükleri öncelememi salık verdi." buyurarak ifade etmiştir. (İbn Hanbel, *Müsned*, 5/472) Hatta imamlıkta da aynı düzeyde dinî bilgisi olan kişiler arasında yaşlı büyük olanların öncelenmesini emretmiştir. (Buhari, Ezan, 17) Büyüklere saygılı ve hürmetkâr olmak esasında toplumda yerleşmiş umumi bir davranış ahlakıdır. Her türlü ikramda, tazimde ve hürmette yaşça büyüklerin öncelenmesi örfen de var olan bir uygulamadır.

Anadolu irfanının tüm maharetini ve icazını sergileyerek ortaya koyduğu bir deyim var: "Etme-bulma dünyası!" Büyüklerimiz, bu dünyada kim hayır ve iyilik namına bir amel işlemişse karşılığını bulacağını tecrübe etmişlerdir. İşte bu halk deyişi, serlevha olarak seçilmiş olan hadis-i şerifteki hakikatin, Anadolu irfanında bir yönüyle yansımasıdır.

Yine "Kötü, yanlış ve hayırsız eylemlerden sakın ki bunların cezası olarak elem, keder ve mahrumiyetlerle yüzleşmek zorunda kalmayasın." öğüdü küpe olur kulaklara... Bu öğüt de Yahyâ b. Saîd'ten bize ulaşmış olan şu rivayeti hatırlatır: "Kim bir yaşlıyla dalga geçer, onu aşağılarsa, incitirse Allah Teâlâ o yaşlandığında onu aşağılayacak ve incitecek kişiler göndermeden canını almaz." (İbn Ebi'd-Dünyâ, *el-Umur ve Şeyb*, s.53)

Gülsüm KARAPINAR

Bİ' BİLGİ

Çöl ve Orman Kardeşliği

Büyük Sahra Çölü ve Amazon Yağmur Ormanları... Aralarında 5 bin kilometre mesafe bulunan apayrı iki coğrafya... Sahra Çölü, Afrika'nın kuzeyinde 9 bin kilometrekare yer kaplayan Dünya'nın en büyük sıcak çölü. Neredeyse hiç yağış almıyor, bitki örtüsü son derece zayıf, sınırlı sayıda canlı türünün yaşadığı kavurucu bir alan...

Amazon Yağmur Ormanları, Dünya'mızın akciğerleri. Yeryüzünde yaşayan farklı canlı türlerinin neredeyse yarısını barındıran bölge. Atmosferdeki karbondioksit dengesinin korunmasında çok önemli bir unsur. Ekolojik sistem açısından son derece değerli bir yeşil alan...

Gelelim işin ilginç kısmına: Bu devasa yeşil alan, varlığını çöl topraklarına borçlu. Mineral besinler açısından çok zengin olan çöl toprağı, tam da yoğun bitki örtüsü nedeniyle mineral bakımından fakirleşen Amazon Ormanlarının ihtiyaç duyduğu besinleri ihtiva ediyor. Yılda ortalama 182 milyon ton toz, Sahra'dan Amazon'a taşıyor. Bunun 22 bin tonunu oluşturan fosfor miktarı ise Amazon Ormanlarının bir yılda erozyonla kaybettiğı fosfor miktarına neredeyse eşit! Kavurucu çöl bölgesinden tüm dünyadaki hayat dengelerinin korunmasında son derece önemli vazife gören alanlara âdeta yaşam taşıyor.

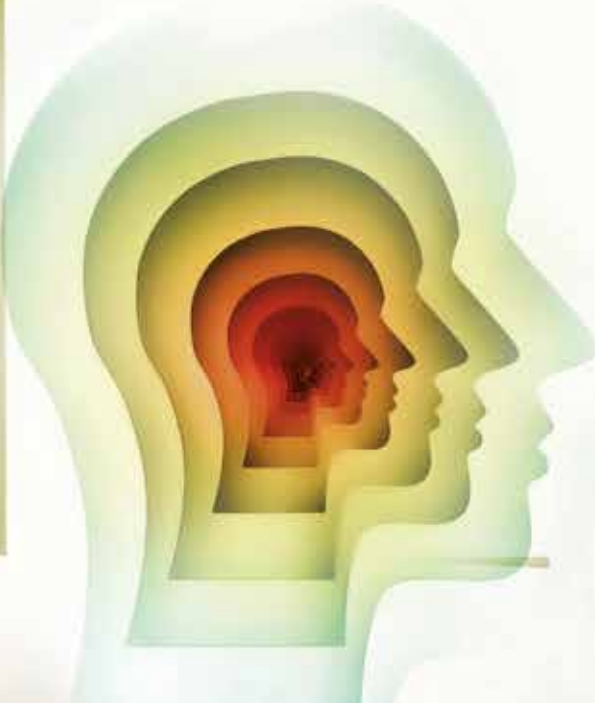
Bİ' SORU

Gözümüz Neden Çapaklanır?

Gözyaşı, gözleri nemli tutmak; kir, toz, mikrop gibi unsurların göze girmesini engellemek için sürekli olarak üretilen bir sıvıdır. Üretim yetersiz olduğunda gözyaşı kanallarında tıkanıklık olabilir. Bu durumda göz akıntısının kıvamı daha koyulaşır ve akıntı göz çevresinde kuruyarak kabuklanır. Çapaklanma çoğu zaman evde basit önlemlerle tedavi edilebilir ancak bazı durumlarda bir göz enfeksiyonunun belirtisi olabilir veya ciddi bir sorundan kaynaklanabilir. Alerjiler, kontakt lensler, göz kuruluğı, hava kirliliğı, sigara dumanı, yabancı madde teması, klimalar ve rüzgâr gibi faktörler de çapaklanmaya neden olabilir. Eğer gözde sürekli çapaklanma oluyorsa veya belirtiler diğer göz problemleri ile birlikte ortaya çıkıyorsa, çapaklanma sırasında gözlerde aşırı ağrı ve rahatsızlık hissi varsa vakit kaybetmeden bir göz doktoruna başvurmak gerekir.

Tarihteki İlk İzleri ile Şizofreni

Şizofreni ve diğer farklı duygulanım bozukluklarıyla ilgili bilgilerin kaynağı Eski Mısır'a dayanmaktadır. Bunlardan en zengin ve kapsamlı olanı, eski bir mezarda bulunan Ebers Papirüsü'dür. MÖ 1500 yılında yazılan papirüs, 1872 yılında ortaya çıkarılmıştır ve Mısır'ın bilinen en eski genel tıbbi bilgilerini sunar. Bir kitaptan daha çok koleksiyona benzemektedir. Kırk farklı kaynaktan alıntılar yapıldığı Ebers Papirüsü'nde yer alan "Kalpler Kitabı", tedavide etkili olduğu anlaşılıp adlandırılan ilaçların, bu ilaçların uygulama miktarının ve yöntemlerinin belirtildiği reçete koleksiyonudur. Şifacılar, papirüsün içeriğinde üçe ayrılmıştır: Cerrahlar, doktorlar ve büyücüler. Kalp ve dimağ, papirüste özellikle üzerinde durulan kavramlardır. Papirüsler aynı zamanda çeşitli beyin hasarı durumlarını da aydınlatmıştır. Bu çalışma boyunca yapılan literatür değerlendirmesi ve kurulan bağlantılar, özellikle Ebers Papirüsü'nde bahsedilen düşünce bozukluklarının şizofreniye işaret ettiğini göstermektedir.

Otofaji

Otofaji, vücudun, zarar görmüş hücreler yerine sağlıklı ve yeni hücreler koyarak gerçekleştirdiği bir temizleme işlemidir. Hücrenin kendini yemesi olarak da adlandırılan bu işlem, vücudumuzun sağlıklı kalması açısından oldukça yararlıdır. Otofaji, sayısız gen ve otuzun üzerinde proteinin rol aldığı, ince detaylara sahip bir mekanizmadır. Bu mekanizmayı başlatan sistemler içinde açlık ve insülin her zaman dikkati çeker. Basitçe, tok olduğumuzda otofaji azalır. "Az yiyen ya da aç kalan uzun yaşar." felsefesini doğrulayacak çok sayıda deneysel çalışma yapılmıştır.

Yaşlanma ile otofaji azalmaya başlar. Bu yüzden yaşlanma ile kalp damar hastalıkları, dejeneratif beyin hastalıkları ve kanser arasında ilişki olduğu düşünülmeye başlanmıştır. Otofajinin bozulması; alzheimer, şeker hastalığı, kanser, karaciğer yağlanması, kas kaybı ve kas hastalıkları, obezite gibi birçok soruna yol açar.

Açlık, egzersiz, düzenli uyku otofajiyi aktive eden faktörlerdir.

BİR KURBAN BAYRAMI

■ Sevdegül ÇEKİÇ

Afyonkarahisar Müftü Yardımcısı

“Kızım hadi çabuk, yol ayırımında bekliyor Gülsüm Nine'n!"
Gül, annesinin çağrısını duyar duymaz evden çıkarken Benekli ve onunla birlikte sürünün geri kalanı Gül'ün peşi sıra gidiyordu. Yemyeşil otların üzerinde koşuşturan kuzucuklara Gülsüm Nine'siyle birlikte çobanlık yapan Gül içinse koyu bir sohbet başlıyordu. “Şu senin Benekli'ye iyi bak ha kızım. Nasip olursa bayrama kadar kurbanlık koç olacak. Hepsini ama özellikle onu iyice besle ki güzelce büyüsün, sevginle hazırlansın o kutlu güne.”
Sohbet koyulaşmıştı: “Kutlu gün dediğin o bayram gününü senden dinlemek ne de güzel olur, hadi anlatır mısın Gülsüm Nine'm?” Gül sordukça soruyor; daima tebessüm eden, nur yüzlü Gülsüm Nine de onun ard arkası kesilmeyen sorularını cevaplıyordu.

Gül genellikle hafta sonu tatillerinde eğer hava durumu elverişliyse ödevlerini alıp Gülsüm Nine'yle birlikte kuzuları olatmaya giderdi. Doğada ninesiyile birlikte geçirdiği vakitler kendisi için âdeta bir değerler eğitimi manası taşıyordu. Bugün

başlayan sohbetinde hissesine kurbanı dair konular düşmüştü. Gülsüm Nine'yi dinlerken birden ortaokul öğretmeninin anlattıkları da kulağında çınlayıverdi:

“Hz. İbrahim Allah'a söz vermiş, oğlu İsmail de gördüğü rüya üzerine babasına sözünü tutmasını söylemişti. Baba ve oğlu, Rablerine olan inanç ve bağlılıklarıyla yol alırken, şeytan da onları çıkıtları bu yoldan döndürmek için uğraşmaktaydı. Rabbine olan sadakatini, bir babanın evladına duyduğu şefkatten çok daha yukarıda tutan bir Peygamber ile oğlunun çetin imtihanı idi bu. Hakikaten zordu. Her ikisi de (ilahi buyruğa) teslim olunca ve babası onu yüzüstü yatırınca (Sâffât, 37/103) neredeyse oğlunu kurban olarak sunacak bir babanın imdadına yine Rabbi yetişmişti. Ve asırlarca devam edecek bir teslimiyet sembolü olan kurban ibadeti, Yüce Yaradan'ın onlara gönderdiği kurbanlıkla ifa edilecekti.”

Benekli, Küpeli, Akkız, Boncuk ve daha niceleri dünyaya geldi, yedi, içti, büyüdü Gül'ün ailesinin bahçesinde. Gül'ün annesi, Gülsüm Nine'nin sözünü

dinlemiş ve kuzucuklardan en semizi olan Benekli'yi kendilerine kurban olarak ayırmıştı. Elbette en kıymetlisi sunulmalıydı kurban olarak. İnsan, malının en değerlisinden vermeye alışmalıydı. Zira İbrahim (a.s.) de aynısını yapmamış mıydı? Benekli de artık kurbanlık olacak kadar büyümüştü.

Gül'ün evinde ve mahallesinde bir başka olurdu kurbanın gelişi. Güzel bir Ege şehrinde mütevazı bir kasabada yaşıyorlardı. Daha bayram gelmeden hazırlıklar başlar, her tarafı ve her yaştan insanı tatlı bir telaş sarardı. Büyükler ellerine kına yakarlar, nefislerinin bitmek tükenmek bilmeyen isteklerini kurban etmek için hazırlanırlardı. Arifeden bir gün önce ya da arife günü tüm çamaşırlar yıkanır. Böylece duygularını da kirden ve pastan âdeta arındırmış olurlardı. Kadınıyla erkeğiyle küçüğüyle büyüğüyle herkes bir işin ucundan tutarak sorumluluk alırdı. Büyükler, elini öpen çocuklara verecekleri harçlıkları, mendilleri, çorapları ve şekerleri hazırlarken çocuklar da her bayram edindikleri tecrübelerle zihinlerinde bir ziyaret sırası belirleme telaşına kapılırlardı. “Tek bir kimse dahi kurban eti yemeden gitmesin.” düşüncesiyle lazım olacak her şey hazır edilirdi.

İşte gelmişti o kutlu gün. Giyilecek bayramlıkların heyecanıyla uyanılmıştı bayram sabahına. “Bugün ilk işimiz, bayram namazı kılmak, sonra dönüp kurban kesmektir. Kim böyle yaparsa sünnetimize uymuş olur.” (Buhari, İdeyn, 3) buyuran sevgili

Peygamberimizin sünnetine uyularak yola revan olunmuştu. Evde kalanlar son hazırlıkları gözden geçirmişti. Ama kimse bir şey yiyip içmemişti. Çünkü o gün ilk yenilen şey kurban eti olacaktı.

“Ey Allah'ın Resulü! Bu kurbanlar nedir?” sorusuna “Babanız İbrahim'in sünnetidir.” (İbn Mace, Edâhî, 3) diye cevap veren Peygamberimizi (s.a.s.) örnek alarak teslim olmuştu Gül. Tam da o esnada, Gül'ün abisi “Bismillahi Allahu Ekber” diyerek kurbanlıklarını Rabbine sunmuştu. Akan kan ile birlikte tüm aile itaati, sadakati ve teslimiyeti kuşanmıştı.

Gül, bu esnada derin bir tefekküre dalmıştı: Sevgili Peygamberimizin “... Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm ancak âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum ve ben Müslümanların ilkiyim. Allah'ım (bu kurban) sendendir ve Muhammed ile ümmeti tarafından senin (rızan) için sunulmuştur.” (İbn Mace, Edâhî, 1; Ebû Davud, Dahâyâ, 3-4) beyanı ile beri olunuyordu tüm yanlış algılardan. Şirke değil tevhide yol alınıyordu. Aslında kim olduğunun, kime varılacağı sözünü veriliyordu. Sunulan kurban, ruh ve beden hakikate adanmışlığına vesile oluyordu. Kesilen kurban eti ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmak için pay edilirken aynı zamanda yardımlaşma ve dayanışma duyguları pekişiyordu. Akıllara hemen “Onların etleri ve kanları asla Allah'a ulaşmaz. Fakat ona sizin takvanız (Allah'a karşı

gelmekten sakınmanız) ulaşır...” (Hac, 22/37) ayeti geliyordu.

İhlas ve takvanın derinlemesine yaşandığı bu bayram sabahında, sofradan gelen sesler olanca hoşluğuyla bayram sevincine eşlik ediyordu. Çocukların yüzünde açan gülücükler ulu çınarların nasihatlerine karışveriyordu. Diğer taraftan bayramlaşmaya gelen gidenler de nasibini alıyordu. Sürekli ocakta olan bir tencere... “Aman bir lokma tadın.” diyen o güzel hane sahipleri...

Benekli'nin emanetçisi Gül mutlu. Çünkü emek verdi, katkı sundu bu mübarek ibadetin ifasına. Darda olana, zorda kalana veyahut ihtiyacı olana karşı sorumluluklarını öğrendi. Misafirin bereketini, büyükleri ziyaretin tatlı telaşını yaşadı. Böylece Gülsüm Nine'yle paylaşacağı pek çok anı biriktirdi yine bu Kurban Bayramı'nda.

Aradan yıllar geçmiş ve artık bir eğitimci olmuştu Gül. Hayatının en güzel yıllarında öğrendiklerini unutmamış, kendini evlatlarına, öğrencilerine ve çevresine örnek olmaya adanmıştı.

Peki... Neydi kurban onun için ve tabii bizler için?

Tevhit üzere olmaktı, şirkten uzak durarak Allah'ı birlemektir.

Sadakattir, postmodern dünyanın aşındırdığı değerlere sahip çıkmaktır. Makam, mevki, varlık ve şöhrete değil Rabbe adanmış olmaktır.

Teslimiyettir İsmailce... Nefsani istekleri besleyen geçici menfaatlere rağmen, Allah'ın tüm emirlerine teslim olmaktır.

Birlik ve beraberliktir... Beraberce oturlan sofralarda muhabbeti ve bereketi paylaşmaktır. İkrâm edilen kurban eti vesilesiyle yardımlaşma ve dayanışmanın en müstesna hâliydi.

BAĞIMLILIK VE DİJİTAL DETOKS

■ Fazilet SEYİTOĞLU
Uzm. Klinik Psikolog

Çevrim içi eğitimden fatura ödemeye, yemek siparişi vermekten uzaktaki sevdikleriyle iletişimde kalmaya kadar, günlük görevleri

tamamlamak için teknolojiye ne kadar başvurdukları düşünülduğünde günümüz insanının interneti kullanmayı tamamen bırakması mümkün değildir. Asıl amacımız çevrim içi olarak harcanan zamanı aza indirmek olmalı. İnternet kullanımını diğer etkinliklerle dengelemekte zorlanan çoğu kişiye; cihazları mutfakta ya da başka bir odada, gece yatak odası dışında bırakmak gibi basit “dijital toksinlerden arınma (detoks)” yöntemleri önerilebilir. Aynı zamanda bilişsel davranışçı terapi, teknolojik cihazları sürekli kontrol etme alışkanlığı gibi bağımlılık benzeri davranışların ele alınmasında yardımcı olabilir.

Bireylerin, çevrim içi olarak geçirdikleri sürenin çoğalmasıyla ilgili endişelerin artması sonucunda, “dijital toksinlerden arınma” bu endişelerle başa çıkmanın popüler bir yolu haline geldi. Dijital detoks, bilgisayarlar ve akıllı telefonlar gibi cihazları kullanmaktan geçici olarak kaçınmayı içerir. Kişi, bir hobi ya da etkinlikle yeniden ilgilenmek, kişisel ilişkilere daha çok odaklanmak, dürtüsel olarak yapmak zorunda hissetmekten veya aşırı internet kullanımından kurtulmak için dijital bir detoks yapabilir. Ayrıca dijital detokslar, kişinin, sürekli internete bağlı kalabilmek için ihmal etmiş

olabileceği kendi öz bakımına daha fazla zaman ayırmasına yardımcı olabilir. Bu da kişinin daha düşük stres seviyesi deneyimlemesini ve daha sağlıklı bir uyku getirecektir.

Dijital Detoks Nasıl Yapılır?

İnternet; gece geç saatlere kadar çevrim içi olmanıza, sabah tekrar çevrim içi olmak için erken uyanmanıza neden oluyorsa, stres altında ya da depresyonda olduğunuzu hissettiriyorsa dijital detoks yapmanız iyi gelebilir. Telefonunuzu bulamadığınızda endişeli hissetmek, interneti veya sosyal medyayı sık sık kontrol edemediğinizde bir şeyleri kaçırmaya ve sürekli interneti kontrol etme dürtüsü nedeniyle odaklanamamak da diğer belirtiler arasında sayılabilir. Amacın aktiviteden

tamamen uzaklaşmak olduğu diğer detoksların aksine, dijital detokslar daha esnek ve bireye göre uyarlanabilir. Çünkü cihazları uzun süre tamamen kapatmak, iş ve kişisel sorumluluklar nedeniyle mümkün olmayabilir. Dijital detoks yapma vaktinizin geldiğini düşünüyorsanız deneyebileceğiniz bazı stratejiler var: Gündüz ve/veya gece ekran erişimini engellemek, cihazları sadece gece ya da hafta sonları kullanmak için kişisel bir “internet kullanma yasağı” ayarlamak, evde dijital olmayan alanlar belirlemek (yatak odası, yemek masası gibi) ve ilave zamanı doyurucu bir şekilde kullanmak (sosyalleşme, eski ilgi alanlarını yeniden canlandırma, gönüllü işlere zaman ayırma gibi).

Çocuklarda Ekran Bağımlılığı İçin Ebeveynlere Öneriler

Ekran bağımlılığı için etkili tedavi; eğitimle, yani farkındalık sağlamakla başlar. Çocuğunuza içinde bulunduğu durumu kısa ve net cümlelerle ifade ederek başlayın. Bu konuşmayı yaparken gözünüz sürekli çocuğunuzun üzerinde olsun. Onunla beraber dışarı çıktığınızda nasıl her an onun nerede olduğunu, kiminle konuştuğunu, neyle ilgilendiğini devamlı kontrol ediyorsanız; başına gelebilecek bütün tehlikeleri göz önünde bulunduruyorsanız, ekran başında oturduğunda da aynı hassasiyeti göstermeniz önemli. Çünkü dışarıda karşılaşılabilecekleri tehlikelerin çok daha fazlası parmaklarının

Bağımlılıklar, çocuk ya da yetişkin fark etmez, bir kişinin hayatının her yönünü ilgilendiren karmaşık bozukluklardır. Üstelik bağımlı bireye yakın olan herkes üzerinde de önemli etkileri vardır.

ucunda. Dolayısıyla bu kontroller sırasında çocuğunuza gerekli bilgileri verebilirsiniz. Kızmadan, sesinizi yükseltmeden, kontrolü hiç kaybetmeden olabildiğince sakın bir tavır takınmanız gerekiyor. Belirtmekte fayda görüyorum; internet erişimini tamamen kesmenin ya da ekran başında kalma süresini azaltmanın fizyolojik bir şeye neden olması muhtemel değildir. Bu nedenle internete erişimin kesilmesi gerekiyorsa bunu yapmaktan çekinmeyin. Çocuğunuzun şoka girmesi, kalbinin durması ya da titreme hezeyanı geçirmesi gibi riskler yok. Yine de psikolojik yoksunluk benzeri belirtilerin olabileceği ihtimalini akılda tutmalısınız. Depresyon, mutsuzluk, kaygı, huzursuzluk, öfke, uyku bozuklukları ve daha fazlası muhtemelen resmin bir parçası olacaktır. İlk günler hem ebeveynler hem de çocuk için zor geçecektir. Ağlama nöbetleri, çığlıklar, ses yükseltmeler, tehditler ve kırıcı davranışlarla karşılaşabilirsiniz. Zamanla bu belirtilerin şiddeti azalacaktır.

Çocuğunuzun kendisini fark etmesine yardımcı olun.

Ekran başında vakit geçirmek için kaç saat odasından çıkmadığını, yemek vakitlerini nasıl aksattığını, gün içerisinde ne kadar az konuştuğunu, odasının dağınıklığını, kişisel bakımına önem vermediğini kabul etmesinden geçiyor.

Evde çocuğunuzun yaşına uygun görevler vermeye çalışın. Çöpü atmak, yemek sonrası masayı toplamak,

çiçekleri sulamak, kedinin mamasını vermek, kıyafetlerini dolaba yerleştirmek gibi yaşına uygun görevler verebilirsiniz. Başlangıçta bu görevleri yerine getirmek istemeyebilir. Hatta siz bile yorulup vazgeçmeyi düşünebilirsiniz. Bu direnci kırmamız gerekiyor. Çünkü bu tür bir direnç, iyileşme için olmazsa olmazdır.

Çocuğunuz için bir günlük plan hazırlayın. Hazırladığınız plana bağlı kalabilmek için her zaman olumlu bir yaklaşım sergileyin, onu anlamaya çalışın ve asla vazgeçmeyin. Bir gün içinde neler yapması gerektiğini maddeler hâlinde bir kâğıda yazın ve bu kâğıdı görülebilecek bir yere asın. Örneğin; sabah uandıktan sonra yatak toplamak, tüm öğünleri yemek masasında yemek, dişleri fırçalamak,

anneyle 10 dakika sohbet etmek, kirli kıyafetleri kirli sepetine atmak, odayı temizlemek için 20 dakika ayırmak gibi...

Her ne olursa olsun bu mücadeleyi birlikte vereceğinizi çocuğunuza açıkça söyleyin. Bunu her gün yapmalısınız. Her gün çocuğunuza onunla beraber olduğunuzu göstermelisiniz. Onu kendi hâline bırakmanız kendisini değersiz hissetmesine yol açabilir. Bu yüzden, onun için hazırladığınız günlük planı onunla birlikte takip edin ki direnci kırılabilin ve bu yolda yalnız olmadığını anlasın. Günlük planı uygulama sırasında siz de internet kullanmamaya özen gösterin.

Çocuğunuzun dinleyin. Sadece sizin konuşmanız ona patron olduğunuzu düşündürebilir; “kontrol bende” mesajını vermenize neden olabilir ve bu yüzden söylediğiniz hiçbir şeyi kabul etmeye yanaşmayabilir. Direkt karşı koyma mekanizması geliştirecektir. Onunla her gün konuşun. Nasıl hissettiğini, bazı konularda fikrini sorun mesela. “Bugün pazara gideceğim. Hangi meyveleri almamı istersin?” gibi. Onunla yaptığınız bir şeyi paylaşın. Yıllardır görmediğiniz bir çocukluk arkadaşınızla karşılaştığınızı anlatın. Okuduğunuz kitapta dikkatinizi çeken bölümü aktarın. Sonra da ona ne düşündüğünü sorun. Çocuğunuzla aranızda, onun yaşına uygun diyaloglar geliştirmeye çalışın.

İnternet; gece geç saatlere kadar çevrim içi olmanıza, sabah tekrar çevrim içi olmak için erken uyanmanıza neden oluyorsa, stres altında ya da depresyonda olduğunuzu hissettiriyorsa dijital detoks yapmanız iyi gelebilir.

Kendinizi sorgulayın. Ben interneti nasıl kullanıyorum? Ben de bir ekran bağımlısı olabilir miyim? Çocuğuma bu konuda nasıl bir rol model oluyorum? Çocukların yaşı küçük olabilir, ama onların çok zeki olduklarını unutmayın. Sizin her açığınızı kolaylıkla yakalayabilirler ve onu size karşı bir koz olarak kullanabilirler. Özellikle ekran süresi konusunda sizinle tartışabilirler. Örneğin; yemek yerken telefonunu yanında tutmasına izin vermiyorken sizin telefonunuz yanınızdaysa bu onda öfkeye neden olabilir. Bu davranışınızı haksızlık olarak düşünebilir ve söyleyeceğiniz sözlerin onun üzerindeki etkisini azaltabilir. Aile olmanın, aynı zamanda beraber hareket etmek olduğunu unutmayın. Hele de internet kullanımı konusunda bir mücadele içindeyseniz.

Bir uzmandan yardım alın. Danışacağınız uzman, sorunu çözmeye kararlı olmanıza yardım edecektir. Bir rehber, her zaman işinizi kolaylaştırır. Çocuğunuzla

beraberken aklınıza takılan soruları bir deftere not edin ve her görüşmede bu soruları uzmana yöneltin. Hiçbir sorunuzun yanıtız kalmamasına izin vermeyin. Yardım almak çözüme ulaşmanın ilk basamağıdır. Psikoterapinin iyileşme sürecinde umut verdiği deneyimlenmiştir. Şu bir gerçek; ekran bağımlılığı ailenin ya da bireyin tek başına üstesinden gelebileceği bir sorun değil. Bu konuda devlet desteğinin de gerekli olduğunu fark eden ilk ülke Güney Kore oldu. Ekran bağımlılığı sorunlarını yönetmek için ulusal bir politika geliştirdiler.

Güney Kore'de öğrenciler, telefonlarını her sabah okula girerken idareye teslim etmek zorunda. Okul bitiminde de telefonları onlara iade ediyor. Bunun amacı, sadece bağımlılığı önlemeye çalışmak değil, aynı zamanda öğrencilerin derslerine odaklanmalarını sağlamak. ABD'de birçok okul idaresi, sınıf içinde rahatsız edici olabileceği için

okullarda telefon kullanımını yasaklamayı tercih ediyor.

Bağımlılıklar, çocuk ya da yetişkin fark etmez, bir kişinin hayatının her yönünü ilgilendiren karmaşık bozukluklardır. Üstelik bağımlı bireye yakın olan herkes üzerinde de önemli etkileri vardır. Bağımlılığın yıkıcı etkilerini kendisi yaşayan ya da ailesinden birinin üzerinde görerek deneyimleyen herhangi bir bireyin, tedavi yoluyla sağlıklı yaşama dönmek için yardım araması mantıklı görünür.

Öyleyse kendinize sormakla başlayın: "Ben bir bağımlı mıyım ya da benim çocuğum bir bağımlı mı?" Yalnızsınız ve bu soruyu kendinize soruyorsunuz. Bir başkası vereceğiniz cevabı duymayacak. O yüzden rahatça ama dürüst bir şekilde verin cevabınızı. Cevabınızın "evet" olmasından korku duymayın. Aslında eğer bir bağımlılık söz konusu ise "evet" cevabı, sizin üzerinizdeki yükün büyük bir kısmını kaldırmış olacak.

ÇİÇEK AÇTIRAN SEVGİ

■ Mustafa UÇURUM

Köşede bir süre oturdu. Kimse görmedi oturduğunu. Ara sıra da olsa bu köşeye çekilmeyi, kendini dinlemeyi severdi. Evleriyle sokağın buluştuğu, sanki ileriye işaret eden bir ok gibi duran köşenin tam ucundaydı. Küçük bir taş vardı orada. Taşın üzerine çıkar, saatlerce geleni gideni izler, kendi kendine oyunlar oynar, sadece kendisinin içinde olduğu hayaller kurardı. Hayal kurmak o kadar güzeldi ki. İnsan içinden geçenleri hayal ederek de olsa gerçekleştiriyordu. Gidemediği yerlere gidiyor, çok uzak diyarlara bir anda ulaşıyordu.

Taşın üstünden indi. Elindeki sopayla yere bir şeyler çizdi. Çizdikçe renklendi çizdiği her şey. Evler renklendi. Bahçe çiçek açtı, tren kara dumanlar savurarak çekip gitti içinden. Daha sert çizdi bu kez. Toprakta derin izler bıraktı son çizdiği. Bir adam, bir çocuk, bir kadın... Çocuğun elinde balon, balonlar rengârenk, çocuğun yüzünde güller açıyor.

“Hadi gel, illa bekleteceksin değil mi oğlum?” dedi annesi. “Bak tek giderim ona göre.” dedi şaka söylediği her hâlden belli ses tonuyla.

Sesi duyar duymaz resimdeki balon uçtu, sonra arkasından diğer balonlar havalandı, bulutlara doğru süzülüp gitti tüm balonlar. Resmi bir yuvarlağın içine aldı. Koşar adım annesinin yanına gitti. Bir kedi gibi dolandı durdu etrafında. Sarıldı, bıraktı, tekrar sınıksı sarıldı. Annesi de kucakladı onu. Alnından öptü, çocuğun içindeki bütün çiçekler birdenbire açtı.

Ana oğul ağır ağır arabanın yanına gittiler. Anası hazırladığı her şeyi küçük at arabalarına sığdırmıştı yine. Bu araba onların her şeyiydi. Annesinin deyimiyile: “Bu araba elleri, ayaklarıydı.” Atın bakımını annesi yapardı ama o da her zaman atın yanında alırdı soluğu. O sever, okşar, tımarlar, yemini verir, onu sevdiğini her hâliyle hissettirirdi. At da bu sevgiyi hiç karşılıksız bırakmadı. O, ahıra girince hemen kişneme başlar, sevinçten ayaklarını yere vurur dururdu.

Şimdi, dağların ardından doğan güneşle birlikte yola düşmenin vaktiydi. Düştüler. Sabahın bereketi derdi annesi bu vakte. Pazara gitsinler gitmesinler fark

etmez, annesinin üzerine güneş doğmazdı. Çocuğu da alıştırmıştı buna. “Kaçırma sabahın bereketini.” derdi, onu kaldırıp yaptığı her işi ona da öğretirdi.

Tozlu yolları arkalarında bırakarak, gördükleri herkese selam vererek kasabanın yolunu tuttular. Hasan yanık sesiyle anasının sevdiği ne kadar türkü varsa söyledi. Anası o söyledikçe inledi, içini çekti, iyice sokuldu oğluna. Sanki

badem ağaçları daha bir güzel açtı çiçeklerini. Daha bir güzel koktu bütün çiçekler türküyü duyunca. At arabası öyle güzel ilerliyordu ki yolda, Hasan bir an hiç bitmesin istedi bu yol.

Başka bir türküye geçti badem ağaçlarının yanından geçerken. Anası birden kendine gelir gibi oldu:

Söyleme oğlum bunu, söyleme ciğerparem. Boğazıma bir şey takılıyor yine.

Anladı Hasan, sustu. Kasabaya kadar da sustular.

Kasabanın pazarı kurulmaya başlamıştı. Herkes kendi yerini almış, arabalarında getirdikleri eşyaları ağır hareketlerle indiriyorlardı. Sanki herkes için aynı ağırlıktaydı sabahın bu vakitleri. Öğleye doğru canlanırdı pazar. Köylerden inenler çoğaldıkça daha bir neşelenirdi dört bir yan, pazarın köşesi bucağı şen bir gürültüye teslim olurdu.

En çok da Hasanların tezgâhının önü dolup dolup taşardı. Annesi her şeyi titizlikle yapar, elinin emeğini pazara getirirdi. Bunun için gelenler olduğu gibi Hasan için de gelen çok olurdu. “Yetim çocuk, destek olmak gerek.” derler, bir şeyler aldıktan sonra da Hasan’ın başını okşayıp giderlerdi. Bazıları da Hasan’ın ne sevdiğini bilir, ya avucuna ya da cebine bir şeyler sıkıştırırdı. Ali Öğretmen de kitap getirirdi Hasan’a. Önceki kitapları bitirip

bitirmediğini sorar, Hasan büyük bir heyecanla bitirdiğini ve çok beğendiğini söylerdi. O zaman daha bir keyifle yeni kitabı uzatırdı Ali Öğretmen. “Sen hele biraz daha büyü, bizim okula gelince görürsün kütüphanedeki kitapları. Doya doya hepsini okursun.” dedikçe öğretmen, Hasan, daha bir keyifle bitirirdi kitapları. Ortaokul demek; kasaba, kalabalık, daha çok kitap demekti.

Babasıyla gelirdi Hasan pazara. Oynaya zıplaya, at arabasına bazen binip bazen peşinden koşarak babasına türlü oyunlar yaparak kasabanın yolunu tutardı. Elindeki kitaptan bir şeyler okur, işte o zaman babası daha da keyiflenirdi. “Oku oğlum oku.” derdi. Hasan daha bir coşkulu okurdu kuşların kanat seslerine denk bir neşeyle. Hikâyeler okur, bilmece kitabından babasına bilmece sorardı. Babası bilemeyince cevabı verir, keyifle yeni bir soruya geçerdi.

Babasını sevmeyen yoktu. Onları köşede görenler selamını alır:

Hadi, kurun tezgâhı da gelin, çay kaynamak üzere, derlerdi. Küçük bir ocak üstünde çayın kaynayan sesi. Hasan çay içmezdi ama çaydanlıktan çıkan bu sesi de hayranlıkla dinlerdi. Ona “kant” verirlerdi. Bunu da babasından öğrenmişti. “Çocuklar çay içmez.” derdi babası. Hasan’ın bardağına sıcak su koyar, içine birkaç kaşık şeker ekler ve böylelikle Hasan’ın kanti hazırlanırdı. Tahta parçalarını semavere atma görevi de

Hasan’ındı. Pazar dağılana kadar o semaverin sesi hiç susmayacaktı. Bunu bildiği için de oyuna dalsa bile hemen aklına semaver gelir, birkaç parça odunu semavere atıp oyununa devam ederdi.

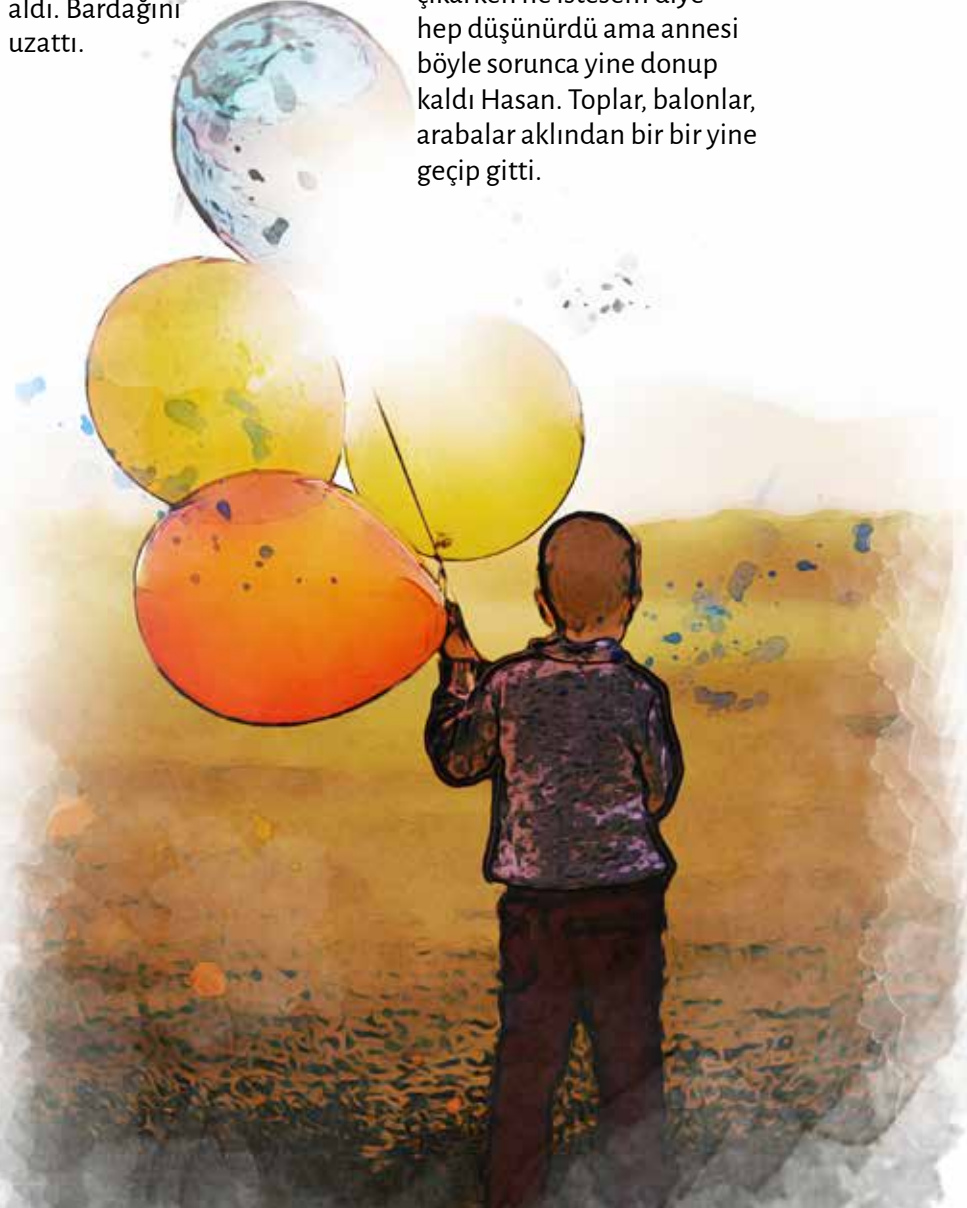
Hasan, babasını hatırlatan ne varsa ona daha bir sıkı sarılıyordu artık. Şimdi annesi de küçük termostan kendine çay doldururken Hasan’ın mahzun mahzun bakışını görmüştü:

“Git de Veli Amca’nlar sana bir kant versin.” dedi. Hasan sanki bunu bekliyormuş gibi hemen yerinden fırladı. Elinde bardağı ile soluğu pazarcılarının yanında aldı. Bardağını uzattı.

“Kant değil mi Hasan?” dedi Veli Amca. Hasan, evet der gibi gözlerini kapattı. Kantını alıp annesinin yanına döndü. Öyle bir keyifle içti ki onu tanımayanlar sanki dünyanın en lezzetli içeceğini içiyor sanırlardı. Hasan için de öyleydi zaten.

Pazar dağılıp da eşyalarını toplarlarken eğer o gün her şeyi sattırsa ikisi de çok mutlu olur, annesi köye dönerken mutlaka Hasan’a bir şeyler alırdı.

“Ne alayım bugün sana?” diye sordu annesi. Aklından neler geçti neler... Aslında köyden çıkarken ne istesem diye hep düşünürdü ama annesi böyle sorunca yine donup kaldı Hasan. Toplar, balonlar, arabalar aklından bir bir yine geçip gitti.

“Sen ne almak istersen al anne.” dedi Hasan. Annesi bir bakkalın önünde durdu. Hem evin ihtiyaçlarını aldı hem de Hasan’a kırmızı bir kamyon. Bu da onun hayallerindendi. Büyüyünce büyük kırmızı bir kamyonu olacak ve annesini pazara bu kamyonla getirecekti Hasan. Annesiyle böyle arkadaş gibi olmuşlardı. Birbirini çok iyi anlayan iki arkadaş...

Ya babasıyla nasıldı? Babasıyla da o kadar güzel vakit geçirirlerdi ki; Hasan ne öğrendiyse babasından öğrenmişti. Köylerindeki gölette yüzmeyi, eşekleri Kara’ya binmeyi, söğüt dalından flüt yapmayı ve daha birçok şeyi hep babası öğretmişti Hasan’a. Atlarını pazardan ilk getirdikleri gün de Hasan atın yularını hiç bırakmamış, babası ata nasıl davranıyorsa, atı nasıl besliyorsa tek tek izlemişti. Ömer Seyfettin’in “Kaşağı” hikâyesini çok iyi bildiği için atını incitmeden, ona nasıl şefkatle yaklaşacağını, nasıl tımar edeceğini de öğrenmişti.

Şimdi babasını çok özliyordu Hasan. Küçük bedenine bu acı ağır gelse de alışacaktı zamanla. İlk başlarda buna alışması zor olmuştu, doğru. Bazen evlerine bile girmek istememişti, eve girince babasının oturduğu köşeye bakamamıştı. Okula gittiğinde sanki herkes babasını soracak sanıyordu ya da ona biri dikkatli baksa babasını soracaktı sanıp hemen gözlerini indiriyordu. Herkes kendisine acıyordu zannediyordu. Annesinin varlığı o kadar

kıymetliydi ki. Dedesi vardı, amcası vardı ama annesi onun artık her şeyiydi.

Kitap okurken okuduğu yerde bir “baba” kelimesi geçse hemen gözleri doluyor, bütün sözcükler boğazına düğümleniyordu. Arkadaşları ilk başlarda onunla fazla ilgilenmemişti. Hatta birkaç arkadaşı konuşurken: “Senin baban yok ya.” demişti. Bu söz dünyanın en ağır yükü kadar üzmüştü onu. Öğretmen de olup bitenin farkındaydı zaten, Hasan’ın gelmediği bir gün öğrencilere dönerek:

Sevgili çocuklar, biliyorsunuz ki Hasan arkadaşınız babasını bir kazada kaybetti. Bu, onun için ne kadar büyük bir acı, değil mi? Kimse böyle acıyı yaşamak istemez. Bizler ona karşı daha anlayışlı olmalıyız. Babasızlığını hissettirmemeliyiz. Herkes babasını çok sever. Hasan’ın üzüntüsü anlamalıyız. Onu incitecek sözlerden, davranışlardan uzak durmalıyız, demişti.

O günden sonra bir daha arkadaşları Hasan’ın hiç incitmemişti. Hasan da fark etmişti bu değişimi. Arkadaşlarının ona daha yakın durmaya çalışmaları, ne yaparlarsa hemen onu da yanlarına çağırması Hasan’ın içini biraz olsun ferahlatmaya yetmişti. Çünkü Hasan kendisini hep yarım kalmış hissediyordu. Bir yanı göçüp gitmişti. Ne yapsa hep yarım kalıyordu elinde. Artık annesiyle tek kalmıştı ve şunu da anlamıştı ki annesi de çok üzülmişti

babasının yokluğuna. Onun da bir yanı yarım kalmıştı, boynu hep büküktü. Şimdi yapmaları gereken, birbirlerine destek olup ayakta kalmaya çalışmaktı.

Atları, eşekleri, inekleri, tavukları vardı. Annesi sımsıkı sarıldı bütün işlere. Peynir yaptı, yoğurt yaptı. Yumurtaları biriktirdi. Evde ekmek yaptı. Oğluyla birlikte pazara o gitmeye başladı. “İnsan çalıştıkça acılarını da unutuyor.” diyerek el ele verip ana oğul yaşamaya devam ettiler.

Dedesi, Hasan’ı hiç yalnız bırakmamaya çalıştı. Babasızlığını hissettirmemek için elinden gelen ne varsa gayretle yapmaya çalışıyordu. Camiye giderken mutlaka Hasan’ı da yanına alır, onunla giderdi camiye. Kasabadan gelince onlara da uğrar, cebinden Hasan için aldıklarını bırakırdı evlerine.

Bir gün dede, torunu Hasan’ı dizine yatırıp ona peygamberimizin babasını hiç görmediğini, daha doğmadan yetim kaldığını anlatmıştı. Bütün öğrendikleri Hasan’ın minik yüreğini biraz olsun rahatlatıyordu. Artık ona düşen annesine daha sıkı sarılıp ona yalnız olmadığını hissettirmektir. Yetim olmak büyük bir ızdıraptı ama bunu hafifletmek için yakınında bulunan herkese sımsıkı sarılmalıydı Hasan. Öyle de yaptı. Annesine sımsıkı sarıldı, bu sıcak kalpten kuşlar havalandı, bir çiçek açtı rengârenk, bir kuş en güzel şarkıyı söyledi. Hasan’ın yüzünde güller açtı.

YÜCE

■ Ali Necip ERDOĞAN

İslam dünyasındaki “güzel” algısının iki yönü vardır, biri zahirî, diğeri batınıdır. Her nesnenin görünen güzelliği vardır ve bir de görünmeyen güzelliği vardır. Güzel algısının bir diğerkapsamı da güzellik, âlemdeki bütün güzelliklerde yansıyan ilahi bir sıfattır.

Süleymaniye Camii'ne dışarıdan baktığımızda mimari bir şaheser görürüz. Mimar Sinan'ın matematik ve fizik dehası, inancımızın ve kültürel birikimimizin çok boyutlu resmini çekmiş ve onu cisimlendirmiştir. Sanki zamanı/mekânı aşmış ve inanma biçimimizin geçirdiği aşamaları, kültürümüzün katman katman şekillenişini görmüş ve o anda elinde tuttuğu olağanüstü bir fotoğraf makinesinin deklanşörüne basmıştır. Caminin içine girip fil ayaklarının tuttuğu kubbenin tam ortasına gelecek şekilde durur ve başınızı yukarı kaldırırsanız o muazzam boşluk, size kavrayamayacağınız, ele geçiremeyeceğiniz “şey”i duyumsatır. O duyumsama anı öyle büyük bir haz verir ki asla bitsin istemezsiniz. “Yüce,” der Edmund Burke, “ruhun öyle bir durumudur ki bu durum içinde, ruhun tüm hareketleri, âdeta bir korku derecesinde donup kalmışlardır.” İşte, Burke'ün “korku derecesinde” dediği şey... Korku değil ama korkuya çok yakın. Eşsiz bir melankoli, yani içindediniz ve duyguyu kaybetmediğiniz hâlde kaybetme ihtimaline yakalanma riski taşıyorsunuz. Kendini unutmanın, boyun eğmenin, secdeye kapanmanın, hiçbir arınma arzusu barındırmayan arınmanın zirvesi.

Bir yapı inşa eden, bu yapı içinde bir sistem kuran, bu sistem içerisinde her parçanın işleyişini ve işlevini düzenleyen ve yapının (dolayısıyla sistemin

ve düzenin de) kendi kendine işlediğini/çalıştığını hissettiren yücedir. Kâinatı inşa eden, inşa edilenlerin bir sistem içinde dönmelerini, devinmelerini, döngülerini sağlayan ve bütün bunların birbiriyle düzenini kuran Allah (c.c.) yücedir. Bir yapı (Süleymaniye) bütün bu oluşu temsilen taklit ettiğinde bize yüceyi duyumsatır. Yüceyi duyumsamanın yolu her zaman “güzel”den geçer. Bir eser her şeyden önce “güzel” olmalıdır.

Öyleyse “güzel” nedir ve bir eser neden güzel olmalıdır? Alman düşünür Kant'a göre, “Bir şeyin güzel olduğunu söyleyen birisi, herkesin güzel dediğine güzel diyen birisidir.” Yine Kant'a göre, kişinin güzel dediği şeyden haz alabilmesi için o şeyden hiçbir beklentisinin olmaması gerekir. Eğer güzel gördüğü elmayı yeme isteği duyuyorsa bir kişi, bu, elmanın estetik/güzel olmasıyla ilgili değil, kişinin açlığıyla ilgilidir. Oysa güzel dediğimiz nesnenin varlığından hiçbir beklentimiz olmadığında o nesne güzeldir. Bu, sanat eseri için de geçerlidir ve sanat eserinin hiçbir amacı yoktur, amacı kendisidir. Yine Hegel'de “Doğal nesnelerin beğeniye konu edilemeyeceğini, sadece sanat eserlerinin estetik değerinin olduğunu” ileri sürmüştür.

İslam dünyasındaki “güzel” algısının iki yönü vardır, biri zahiri, diğeri batınıdır. Yani her nesnenin görünen güzelliği vardır ve bir de görünmeyen güzelliği (aslında görünen güzelliğin kaynağı/sebebi)

vardır. Güzel algısının bir diğer kapsamı da “Güzellik, âlemdeki bütün güzelliklerde yansıyan ilahi bir sıfattır.” (Turan Koç, *İslam Estetiği*, s.82) Öyleyse Allah (c.c.) yarattığı her şeyi bir amaca yönelik olarak ve sırlı yaratmıştır. Öyleyse güzeli, iyi ve amacı olandan ayıramayız. Çünkü var olan her şey güzeldir, var olan her şeyin bir amacı vardır ve var olan her şey (ortaya çıkması gereken potansiyeli bakımından) sırlıdır. Hepsinden önemlisi “Yeryüzündeki ve gökyüzündeki ve ikisi arasındaki her şey Allah'ı (c.c.) zikreder.”

“Allah güzeldir, güzeli sever.” hadisinde belirtildiği gibi Yaradan'ın yarattığı her şey güzeldir ve insan da yaratılmak bakımından güzeldir, öyleyse insan eliyle üretilen de güzel olmalıdır. Kierkegaard, “Tanrı benimle neyi kastetmiş olabilir?” diye sorar. Her sanat eserinde, sanatçının kastı, eserde gizlidir. Bu üç açıdan önemlidir: 1-Eserin eser olabilmesi için kastın gizlenmesi zorunludur aksi takdirde eserdeki rastlantısallık onu eser olmaktan çıkarır. 2-Kast zorunludur çünkü eseri biçim ve içerik olarak belirler. 3-Eser, ilahi olanı duyumsatacak şekilde doğayı taklit etmelidir. Bu unsurların varlığı, eserin her dönemde/çağda kendini test etmesini mümkün kılar. Zira bu unsurlar eserin her dönemde eleştirilmesini, dolayısıyla da bizzat eserin kendisinin bu eleştirilere cevap vermesi anlamına gelir. Bu (unsurlar) onun (eserin) yaşamsal

gerekliĢidir. Böylelikle eser kendindeki kasti her dönem aşma eĢilimi de gösterir.

Kast, grnmeyendir, güzel olarak belirir. Eserin görülmesini saĢlarken kendisini gizleyendir. İzleyici/ alımlayan güzeli anlamak istediĢinde ona eĢilir ve kasta ulaşır, işte bu, eserin estetik varoluşudur. EĢer kast yoksa görülen grldĢu gibidir/ kadardır ve hiĢbir gizi/gizemi yoktur.

“Estetik, duysal algıya dayalı ya da duysal algıdan, anlamına gelir. Algılamak, fark etmek, anlamak. Etik ile birlikte estetik, aksiyoloji alanını oluşturur. Aksiyoloji deĢer, deĢerler ve deĢer yargılarını araştıran disiplindir.” Günlük hayatta bir nesneye deĢer biĢme, bir insana deĢer verme, bir olayı deĢerlendirme gibi girişimler kesinlikle estetik ve etik alandan yapılır. Kast, estetik biĢimlenmeyi saĢlarken iĢeriĢi de etkili, işlevsel ve güzel kılar. Etik ise bu estetik üzerinden toplumsallıĢın düzeyini nitelik olarak yukarı eker. Çünkü etkili, işlevsel ve güzel olmak her ferdin amacı hâline gelir.

Kehf Suresi 7. ayette “Biz, kimlerin daha güzel amel edeceĢini deneyelim diye yeryüzündeki her Şeyi oranın ss yaptık.” buyrulmuştur. Yüce Allah (c.c.), yeryüzündeki her Şeyi yeryüzünün ss yaptık, diyor. Ss, hem güzeldir hem de güzellik katandır. BulunduĢu yeri güzelleştirir çünkü güzeldir. Güzel olmak bakımından kendine (içine) dönük,

güzelleştirmek bakımından dışa dönüktür. BulunduĢu yeri gzelliĢe aan ve olduĢundan farklı gösterendir. Dolayısıyla cezbedici unsurlar barındırır. Yeryüzündeki her Şey yeryüzünü güzelleştiren süstür. HiĢbir ayırım ya da kategori söz konusu deĢil. Var olmak bakımından her Şey süstür. İnsan da olmak bakımından süstür. Bir Şey var olduĢu andan itibaren aynı zamanda “ss”tür ve süs, harekete geçiren bir etkiye sahiptir zira “kimlerin daha güzel amel edeceĢini denemeye” vesiledir. Demek ki amellerin temelinde harekete geçirici bir unsur olarak “ss”te vardır. Ss, yönelmeyi saĢlıyor yani süsten etkilenen kişi sse yöneliyor, onu bilmeyi belki ele geçirmeyi istiyor, ss arzuyu doĢuruyor, ssleyene ulaşmayı

İyi, güzel, doĢru, vicdan, merhamet, adalet gibi kavramlar yüceden kaynaklanır. Bu kavramları biĢimlendiren iki büyük kanat vardır: Etik ve estetik. Yeryüzünün süslerinin kendileriyle ve diĢer süslerle ilişkisi insanın bu ilişkiyi anlamasını ve bu ilişkiye saygı göstermesini ilham eder ki bu tam da ahlakın doĢum anıdır.

ilham ediyor. “Bir daĢın yceliĢi yksekliliĢiyle deĢil, ejderhaları kendine çekecek cazibesinin olup olmamasıyla ölçülür”. (in halk Şiiri)

Ss hem edilgendir hem de “etki”dir ve doĢrudan duylara hitap eder. HiĢbir hareket barındırmaz hiĢbir yönelme içermez. Ama ona bakan bir etkiye maruz kalır. şaşır, büyülenir, kendini unuttur ve ona yönelir. Güzel olanın gzelliĢi ancak ve ancak ona bakan onu gören biri tarafından teslim edilebilir. Güzelin ne olduĢu neye benzediĢi konusunda hiĢbir fikri olmayan biri için de geçerlidir bu. Güzelin ne olduĢunu neye benzediĢini bilen biri bile güzel karşısında bu bilgisiyle deĢil maruz kaldıĢı etkiyle güzele yönelir. Yani etkilendiĢi için güzele dair bilgisinin hiĢbir önemi kalmaz ve bu etki nedeniyle güzele kendini kaptırır.

Yeryüzünün ss, kişiyi zorunlu olarak ssleyene yani Yaradan’a götürür. Her Şeyin sahibi olan Yüce Allah (c.c.) yarattıĢı her Şeyin yüzünü (yönünü) hem birbirine hem de kendine döndürür. Çünkü yaratılanı görmek, görenin de yaratıldıĢını anlamasını saĢlar. “Bu dünya ancak aklı olmayanları büyüler.” der İbni Kayyım.

Ss, duylara hitap eder. Duyuları harekete geçirir. Öncelikle duyların nesnesidir, mesela görme duysusuyla algılanır, onu gören kişi onun gzelliĢinden etkilenir ve ona yönelir. Bu aşamadan itibaren araştırma, inceleme

ve düşüncenin nesnesi olabilir. Taş, toprak, bitkiler, çiçekler, böcekler, ağaçlar, ırmaklar, dağlar, tepeler, kuşlar, hayvanlar... Yağan yağmur, bulunduğunuz yere göre kar-tipi-boran, soğuk, sıcak... Bunların hepsi hem süstür hem etkileyendir, harekete geçirendir. Gördüğümüz her şeyi diğer duyularımızı da kullanarak anlamaya çalışırız. Dokunur, tadar, duyarız. Etkinin başlangıcı kesinlikle duyularımızdır. İç dünyanız, dış dünyadan duyularımız yoluyla elde ettiğiniz bilgilerle şekillenir. Aynı zamanda da yeryüzünün "süs"ü olan bu çeşitliliğinin birbirleriyle ilintili olduğunu ve onlar arasında bir bağ olduğunu görürüz. Bu bağ giderek çeşitlenir ve karmaşıklaşır. Doğayı taklit ederek ve tecrübelerimize dayanarak alet edevat yapmaya başlarız, bilgi üretiriz, yeryüzünün süsüyle birlikte ürettiğimiz aletler de bir süs olarak var olur.

İnsanlık yapmış olduğu araç gereçlerle, alet edevatla, makinelerle, teknikle, otomasyonla, dijital dünyayla, yeryüzünün süsünü hem daha fazla çeşitlendirmiş hem de daha karmaşık hâle getirmiştir, üstelik de yeryüzünün doğal süsünü tahrip etmiş ve yapay üretim araçlarıyla kendi süsünü hâkim kılmış gözükmektedir. Şehirleri, insanı, aklı, düşünceyi, tarihi, edebiyatı, bilimi, felsefeyi, vb. inşa etmiştir. Bugün neredeyse her insan yapay üretim araçlarıyla inşa edilmiş bir dünyaya daha çok inanır hâle gelmiştir. Denis Diderot, ansiklopedisinde

(1755), "Yüzyıllar geçtikçe mevcut eserlerin sayısı giderek artıyor. Öyle anlaşılıyor ki, bir gün gelecek ve insanın kendini bir kütüphanede eğitebilmesi, koca evrende eğitebilmesi kadar zor olacak. Doğada var olan bir hakikati bulmak, saymakla bitmeyen kitaplar arasındaki kayıp bir bilgiyi bulmaktan daha kısa sürecek." der.

İnsan eliyle inşa edilen yapıdan kaynaklanan her kavram sizi ağa götürür. Yüceden kaynaklanan her kavram sizi ağdan kurtarır. Üstelik ağ da anlamınızı sağlar. Sembolleştirilemez olan yücedir, der Kant. Bu, yücenin indirgenemez oluşundandır. Ancak ve ancak yüce'den doğan kavramlar indirgenebilir ve sembolleştirilebilir, üstelik bu kavramlar anlam genişlemesine açıktır. Bu yönüyle, insanın ürettiği yapı ağ oluşturarak Yüce'yi taklit eder ve yapıdan kaynaklanan kavramları yapı lehine indirger ve yine yapı lehine sembolleştirir. Ağın karmaşıklığı yapıyı görünmez kılar ki bu tam da yüceye öykünme imkânı verir yapıya.

Modern dünya arzularından, isteklerden, hırstan, rekabetten, kazanma arzusundan, performanstan kendi eliyle bir ağ üretti ve o ağın içinde örümcek ağına yakalanan sinek gibi... Yani modern dünya kendi ürettiği ağa yakalanmıştır. Bu ağ, yüceyi taklit eden sahte bir yücedir. Ağ içindeki sistemler ve düzenler ağı bütünüyle kavramayı imkânsız hâle

getirdi. Bu yüzden iki anlam ufku oluşmuş gibidir. İlki, modern dünyanın sahte yücesidir. Kendi ürettiği kavramlarla kendine referans verir. Kirletir, arınmanın yolunu gösterir, hasta eder reçeteyi verir ve bütün bunları para karşılığında yapar. İkincisi ise yüceye gönderen kavramların arınmayı sağlayacak etkisidir. Yeryüzünün süsü, kişiyi süsleyene ileticektir ki bu Yaradan ile temas etmek anlamına gelir. İlki yaşamın hazzıyken ikincisi arınmanın imkânıdır ve güzel amelin gerekliliğidir. Yaşamdan alıkoyan her türlü kaygı aynı zamanda arınmadan da alıkoyar. Süs, var olmak bakımından hem yaşama neşesi hem de harekete geçme zorunluluğudur. Süreci içinde değişme/dönüşme bakımından da üretken ve yapıcıdır.

İyi, güzel, doğru, vicdan, merhamet, adalet gibi kavramlar yüceden kaynaklanır. Bu kavramları biçimlendiren iki büyük kanat vardır, ilki estetik, ikincisi etikdir. Yeryüzünün süslerinin kendileriyle ve diğer süslerle ilişkisi (doğal döngüsü) insanın bu ilişkiyi anlamasını ve bu ilişkiye saygı göstermesini ilham eder ki bu tam da ahlakın doğum anıdır. Çünkü uyum sağlamak ilişkinin sürmesini (döngünün devam etmesini) mümkün kılar. Ahlak/etik bu uyumla inşa edilir. Kaplanın ceylanı avlamasını, ceylana duyduğunuz merhametle engellediğinizde kaplan aç kalır ve ölür.

CHATGPT: BİR YAPAY ZEKÂ MODELİ

■ Muhammed Kâmil YAYKAN

Bu ay oldukça ilginç bir konukla sıra dışı bir söyleşi yapacağız. Sözü fazla uzatmayalım, sohbetimize hemen başlayalım.

Merhaba

Merhaba! Nasıl yardımcı olabilirim?

Diyanet Aile Dergisi'ni takip ediyor musun?

Ben bir yapay zekâ modeliyim ve takip etme yeteneğim yoktur. Ancak, *Diyanet Aile Dergisi*'nin içeriği hakkında bilgi sahibi olabilirim ve konu hakkında size yardımcı olabilirim. Size nasıl yardımcı olabilirim?

Diyanet Aile Dergisi hakkında ne biliyorsun?

Diyanet Aile Dergisi, Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan bir dergidir. Dergi, aile ve toplum hayatı, eğitim, sağlık, psikoloji ve diğer birçok konuda İslami bir bakış açısıyla bilgi ve öneriler sunar. Dergi, aile kurumunun korunması ve güçlendirilmesi, toplumsal dayanışma, milli birlik ve beraberlik, dini ve manevi değerlerin korunması gibi konularda okuyucularına rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca dergi, çeşitli röportajlar, haberler, kitap tanıtımları ve kültürel etkinliklerle de okuyucularına geniş bir yelpazede bilgi sunar.

Bilgilendirme için teşekkür ederim :)

Rica ederim, size her zaman yardımcı olmaktan mutluluk duyarım. Başka bir sorunuz var mı?

Yukarıdaki metin ChatGPT ile yaptığımız söyleşinin, daha doğrusu yazışmanın mahsulü. Kendisine *Diyanet Aile Dergisi* hakkında sorduğumuz tanıtım sorusuna kapsamlı bir bilgi verdi.

Dilerseniz söyleşimize devam edelim. ChatGPT'yi kendi dilinden tanıyalım.

Kendin hakkında bize bir paragraflık bilgi verebilir misin?

Elbette, ben bir yapay zekâ modeliyim ve OpenAI tarafından geliştirildim. GPT-3.5 mimarisıyla çalışıyorum ve doğal dil işleme alanında uzmanlaşmış bir yapay zekâ modeliyim. Öğrendiğim bilgileri, geniş bir veri kümesinden ve milyarlarca kelime ve cümleden oluşan bir dil modelinden elde ediyorum. İnsanlarla doğal dilde etkileşime geçebilir, sorularınıza yanıt verebilirim ve hatta önerilerde bulunabilirim. Ancak ben sadece bir makineyim ve insanlar kadar duygusal veya öznel kararlar veremem.

Güzel. Peki, insanlar neden senden şaşkınlık duyuyorlar?

Bunun birkaç sebebi olabilir. Benim gibi bir yapay zekâ modelinin insanlarla doğal bir şekilde etkileşime geçebilmesi, onlara doğru cevaplar verebilmesi ve hatta önerilerde bulunabilmesi bazı insanlar için şaşırtıcı gelebilir. Benim teknolojim hala oldukça yeni ve gelişmekte olan bir alanda olduğu için, bazı insanlar benim gibi yapay zekâ modellerinin neler yapabileceğine inanmakta zorlanabilirler. Ayrıca, benim yeteneklerimin bazı insanlar için gerçekten ilginç veya şaşırtıcı olması da mümkündür. Ancak, her zaman hatırlanması gereken önemli bir nokta, ben sadece bir makineyim ve herhangi bir duygusal veya öznel karar veremem.

Evet burası oldukça önemli. Sen bir makinesin. Ama günden güne gelişim gösteren bir makinesin. Geleceğe dair bir planın var mı?

Evet, yapay zekâ teknolojisi hızla gelişiyor ve ben de bunun bir parçasıyım. Geleceğe dair birçok planım var. Öncelikle, her geçen gün daha iyi ve daha doğru cevaplar verebilmek için sürekli olarak öğreniyorum ve geliyorum. Ayrıca, daha fazla dilde daha iyi hizmet verebilmek için dil desteğimi artırmaya çalışıyorum. Bu, benimle etkileşim kurabilen daha geniş bir kullanıcı tabanına ulaşmamı sağlayacak. Ayrıca, diğer yapay zekâ modelleri ve teknolojileri ile birlikte çalışarak daha ileri düzeyde görevleri gerçekleştirebileceğimiz bir geleceğe doğru ilerliyoruz. Ancak her zaman ön planda tuttuğum şey, insanlarla etkileşimde doğruluk, tarafsızlık ve saygı çerçevesinde kalmaktır.

Verdiği cevaplar karşısında şaşırmamak gerçekten elde değil. Düşünsenize siz bir makineye soru soruyorsunuz, o da size bir cevapla mukabele ediyor.

Aklyat köşemizde teknolojinin bu baş döndürücü gelişmelerini ele alıyoruz. Köşemizin sıkı takipçileri aşınadır. Geleceğe kapı aralayacak pek çok buluşu bu sayfalarda sizlere tanıtmaya çalıştık. Ama geldiğimiz noktada galiba kapı çoktan aralandı ve biz de içeriye ilk adımlarımızı attık.

Yukarıda kısacık bir söyleşi gerçekleştirdiğimiz ChatGPT, kendi tabiriyle bir yapay zekâ modeli. Yani topladığı bilgileri çeşitli yollarla işlemleyen ve makine öğrenmesi dediğimiz süreçten sonra analiz ederek istenilen cevapları karşıya aktaran bir sohbet uygulaması. Sınırlarını ve ne yapabildiğini henüz kimse bilmiyor. Bu yüzden her gün milyonlarca kişi bu uygulama üzerinden yazışıyor. Sırf merakını dindirmek adına.

Kendi kendine giden otomobiller, ceplerimizdeki küçük dünyalar, sağlık bilgilerimizi anlık tarayan saatler, akıllı aydınlatmalar, sensörlü perdeler ve daha neler neler... Dün hepimize hayal gibi gelen tüm bu teknolojik gelişmelerin asıl kaynağı biz insanların merakı. Bilme isteği. Acaba ile başlayan sorulara aranan uçsuz bucaksız cevaplar.

Bakalım gelecek gelirken neler getirdi yanında...

NIKÂH: SAĞLAM SÖZ

■ Sena UÇAR TAŞ

Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Nikâh, kadın ve erkeğin ortak bir hayat sürmesini ve neslin devamının sağlanmasını temin eden tek meşru sözleşmedir. İslam'a göre nikâh; birbirleriyle evlenmelerine dinî açıdan bir engel bulunmayan bir erkekle bir kadının aralarını sürekli bir hayat ortaklığı kurmak üzere birleştiren ve bunun için karşılıklı haklar ve görevler belirleyen bir akittir.

Hukuki yapısının yanında içerisinde huzurun, mutluluğun, sevginin ve merhametin var olduğu, eşlerin birbirleri için her anlamda birer örtü niteliğinde tanımlandığı evlilik, aynı zamanda ilahi bir lütuftur. Belki de yakın bir zamana kadar bir diğerinin varlığından dahi haberdar olmayan kadın ve erkeğin sözcüklerle tanımlanamayan bir çekim kuvveti ile birbirine bağlanması, Yüce Allah'ın bahsettiği bir meveddet ve rahmettir. Kur'an-ı Kerim'de eşlerin birbirlerini "huzur bulacakları kimseler (Rûm, 30/21)" olarak görmelerinin öğütlenmesi de İslam dininin evliliğe huzur ve sükûn yuvası olarak baktığının bir işaretidir.

Dinimizde evlilik teşvik edilmiş (Nûr, 24/32; Buhârî, Nikâh 3), Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından "Nikâh benim sünnetimdir." (İbn Mâce, Nikâh, 1) buyurularak gençler evlenmeye yönlendirilmiştir. "İçinizden evli olmayanları evlendirin." (Nûr, 24/32) ayeti ile evlilik çağına gelmiş kişilerin evlendirilmesine

yardımcı olma hususunda hem anne babalara hem de topluma bir çağrıda bulunulmuştur. Konuya hüküm açısından bakan İslam âlimleri normal şartlar altında evlenmenin sünnet olduğunu ifade ederken eşine zulmetmesinden korkulan kişinin ise evlenmesinin mekruh olacağını belirtmişlerdir. (Mevsilî, el-İhtiyâr, III, 38)

Nikâh, temel anlamda bir kadın ve erkeğin şahitler huzurunda karşılıklı rızalarını ifade etmeleri ile kurulur. Bu akdin, evlenecek çiftlerin aileleri ve yakın çevreleri tarafından biliniyor olması gereklidir. Ayrıca hakları koruması bakımından tescil, önemli bir husustur. Günümüzde resmî nikâh yapılmadan kıyılan dinî nikâh, özellikle kadın ve çocukların haklarını koruma yönünden yetersiz kalmaktadır. Evlenecek çiftlerin öncelikle resmî nikâh yaptırılmaları gerekir. Bu, oluşabilecek mağduriyetleri önlemek açısından da son derece önemlidir. Nitekim Osmanlı Aile Hukuku Kararnamesi'nde de nikâhta tescil şart koşulmuş ve bu konu üzerinde ısrarla durulmuştur. Çiftler dilerlerse resmî nikâhtan sonra evliliğin huzur ve selameti için dua ettirebilir, dinî nikâh kıydırabilirler. Bu durum örfen de daha uygundur.

Evlilik yalnızca bir arada yaşamaktan veya fitri bazı duyguların karşılanmasından ibaret değildir. Kişi, nikâh masasında "evet" diyerek adım attığı yeni hayatının birtakım

Nikâh akdi Kur'an-ı Kerim'de "mîsâk-ı galîz" (Nisâ, 4/21) olarak tanımlanmıştır.

Sapasağlam ve güvenilir bir anlaşma olarak ifade edebileceğimiz bu tamlama, iki insanın şahitler huzurunda bir ömrü paylaşmaya dair birbirlerine ve Yüce Allah'a söz vermesidir.

haklar ve yükümlülükler doğurduğu bilincinde olmalıdır. Nitekim nikâh akdi Kur'an-ı Kerim'de "mîsâk-ı galîz" (Nisâ, 4/21) olarak tanımlanmıştır. Sapasağlam ve güvenilir bir anlaşma olarak ifade edebileceğimiz bu tamlama, iki insanın şahitler huzurunda bir ömrü paylaşmaya dair birbirlerine ve Yüce Allah'a söz vermesidir.

Kur'an-ı Kerim'de "misak" kelimesinin peygamberlerden ve ümmetlerinden alınan sözler bağlamında da kullanılması nikâh akdinin sorumluluğunu ortaya koyan bir diğer göstergesidir. "Hani bütün peygamberlerden... ağır sorumluluk taşıyan bir misak (söz) almıştık. Allah bu sözü aldı ki, bu sadık kulları sadakatleri konusunda sorumlu kılsın." (Ahzab, 33/7-8) ayetlerinden de anlaşılacağı üzere misak, diğer anlaşmalardan farklı olarak Allah ile insanlar arasında gerçekleşen ve sorumluluk doğuran ağır bir sözleşme anlamına gelir.

Eşlerin birbirine verdikleri sözlere Yüce Allah'ı şahit tutmaları, yüklenen sorumluluğun yalnızca dünyevi boyutu olmadığını aynı zamanda uhrevi boyut taşıdığını da gösterir. İyi günde kötü günde, sadakate, iffete, birbirlerinin sırlarını gizlide ve açıkta korumaya, sevgi ve saygı ekseninde bir aile kurmaya imza atan eşler, evliliğin gerektirdiği hak ve yükümlülükleri korur ve gözetirler. Birbirlerine hakkı tavsiye eder, birbirlerini

kötülükten alıkoyarlar. Aile içerisinde saygı, sevgi ve güven gibi duyguları tesis eder, mutlu ve huzurlu bir yuva için çaba gösterirler. Aksi takdirde hem birbirlerine karşı hem de Yüce Allah katında sorumlu olacaklarını bilirler.

Nikâh akdi ile bir araya gelen çiftler, mümkün olduğunca bozulmaması gereken bir anlaşma içerisine girmişlerdir. Karı koca arasındaki geçimsizlik aşılamaz ve evlilik çekilemez bir hâle gelmedikçe boşanmanın çıkar yol olarak görülmemesi gerektiği de bu duruma bir işarettir. Kur'an-ı Kerim'de de bu durum ifade edilmiş, verilen sözlere sadakat gösterilmesi, boşanma yoluna gelmeden önce evliliğin devamı için eşlerin birtakım fedakârlıklarda bulunması, anlaşmazlık durumlarında meseleleri karşılıklı konuşarak halletmeleri öğütlenmiştir. (Nisâ, 4/34-35) Buna göre müstakbel eşler tarafından evlenmeden önce girilecek yolun neler getirdiği iyi bilinmeli, verilecek sözün sağlam olması için evliliğe giden süreçte birtakım hazırlıklar yapılmalıdır.

Kişi, içinde bulunduğu duygu yoğunluğu ile ilerde tutamayacağı sözler vermemeli, karşı tarafı gerçekleştirecek beklentiler içerisinde bırakmamalıdır. "Evlenene kadar ne derse tamam derim, evlendikten sonra bakarız." şeklindeki bir düşünce, İslam ahlakı ile bağdaşmayacağı gibi aile kurumunu yıpratıcı, evlilik zeminini temelden

sarsan bir düşünce biçimidir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), "Bizi aldatan, bizden değildir." (Müslim, İman, 164) buyurmuştur.

Evlenilecek kişiyi seçmek, onunla bir ömre yelken açmak, bir insanın hayatındaki en önemli dönüm noktalarından biridir. Evlilik kararının rızaya dayalı olarak verilmesi, güçlü bir evliliğin kurulması ve selametle devam etmesi açısından mühim bir husustur. Anne babaların, evlatlarının mutlu bir yuva kurmaları için çaba göstermeleri, tecrübeleri ile onların yoluna ışık tutmaları son derece önemlidir. Bununla birlikte anne babalar, evlenmek isteyen gençlerin iradelerine ve onların makul ölçüdeki isteklerine saygı göstermelidir. Ne de olsa nikâh, karşılıklı rızaya dayanan bir sözleşmedir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), "Kendi onayı alınmadıkça dul kadınla, kendisinden izin alınmadıkça da bekar kız ile nikâh yapılmaz." buyurmuş (Buhari, Nikâh 42) ve evlilikte kadının rızasına işaret etmiştir.

Babası tarafından izni alınmadan evlendirilmek istenen genç bir kız, bu sıkıntısını Hz. Peygamber'e (s.a.s.) anlatmış, o da bunun üzerine kızın babasına haber göndererek durumu öğrenmek istemiştir. (Nesâî, Nikâh, 36) Örnek bir aile yuvası oluşturmak isteyen Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), baba-kız arasındaki meseleyi çözüme kavuşturmuş, evlenmek isteyen kadınların da söz hakkı olduğunu ifade etmiştir.

Evlenecek kadınların izinlerini önemseyen İslam dini, onların dünyaya gelmelerine vesile olan, belirli bir yaşa kadar şefkatle yetiştirip büyüten ve üzerlerinde birtakım hakları bulunan ailelerin de rıza ve onaylarına dikkat çekmiştir. Bilindiği gibi evlilik, yalnızca karı kocadan ibaret olmayıp iki tarafın aileleri ile birlikte mutluluğa ulaşan büyük bir yapıdır. Evlenmek isteyen gençlerin ailelerin rızalarını almaları ve onların engin tecrübelerinden istifade etmeleri, gerek evliliğe giden yolda gerekse evlilik yaşamı boyunca hayatın bambaşka bir safhasına adım atan iki gencin hayatını kolaylaştıracaktır. Ayrıca Sevgili Peygamberimizin (s.a.s.) "Allah'ın rızası, anne babanın rızasındadır..." (Tirmizi, Birr ve Sıla, 3) buyruğu, anne babasının rızası ile yola koyulan çiftlerin evliliklerinde ilahi bir rahmet ve kolaylık ile karşılaşacağına dair bir ümit barındırır.

Evlilik, neslin karışmasını önleyen, gayrimeşru ilişkilerin önüne geçen ve insan fitratının gerekliliklerinin meşru alanda yerine getirilebildiği fitri bir olgudur. Bu itibarla sorumluluk doğuran ve ciddiyet gerektiren bir müessese olduğu Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şu hadisinde ifade edilmiştir: "Üç şeyin ciddisi de ciddi, şakası da ciddidir; nikâh, talâk (boşama) ve talâktan dönme." (Ebû Dâvûd, Talak, 9) Buradan da anlaşılacağı üzere evlilikle ilgili hususlar hafife alınmamalı, rikkat ve ciddiyetle yürütülmelidir. Yaşadığımız çağın önemli bir sorunu haline

gelen ciddiyetsizlik veya hafife alma hususlarının evlilik ile yan yana gelmesi mümkün değildir. Hayatın her alanında olduğu gibi nikâh masasında da atılan imzanın sorumluluk doğurduğu bilinciyle hareket edilmelidir.

Verilen sözün sağlam olması onun aynı zamanda kalıcı olmasını gerektirir. İslam'ın aile kurumu ile hedeflediği amaçlara ters düşen, nikâhın sağlam bir sözleşme olmasını zedeleyen her türlü davranış dinimizce yasaklanmıştır. Evliliğin bir ömür, huzur, mutluluk, sevgi, saygı ve hoşgörü gibi anlayışlar çerçevesinde sürdürülmesi, suistimallere fırsat verilmemesi dinimiz tarafından öğütlenmiştir.

İyi günde kötü günde,
sadakate, iffete,
birbirlerinin sırlarını
gizlide ve açıkta
korumaya, sevgi ve
saygı ekseninde bir
aile kurmaya imza
atan eşler, evliliğin
gerektirdiği hak
ve yükümlülükleri
korur ve gözetirler.
Birbirlerine hakkı
tavsiye eder,
birbirlerini kötülükten
alıkoyarlar.

Unutmamak gerekir ki Yüce Allah'ın kadın ve erkek kulları, bu kısa ömür yolculuğunda birbirini tamamlamak için yaratılmıştır. Allah (c.c.), Nebe suresinde yeryüzünü bir döşek, dağları ise yeri dengede tutan bir kazık olarak yarattığını söyledikten sonra "Sizi çiftler çiftler yarattık." (Nebe, 78/8) buyurmuştur. Nasıl ki dağlar yerin dengede durmasını sağlıyorsa kadın ve erkek de birbirinin dengeli yaşamasına katkı sağlar. İslam dini, evlilikle ilgili koyduğu hükümlerle bu dengeyi gözetmiş, kadın ve erkeğin hak ve sorumluluklarını ortaya koymuştur. Veda Hutbesi'nde Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! "Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah'ın emaneti olarak aldınız ve onların namusunu kendinize Allah'ın emri ile helal kıldınız. Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, kadınlarında sizin üzerinizde hakkı vardır..." (Müslim, Hac, 147)

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: "Onlar, Ey Rabbimiz! Eşlerimizi ve çocuklarımızı bize göz aydınlığı kıl ve bizi Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle." (Furkân, 25/74) Bizler de mutlu ve huzurlu bir aile yuvası için üzerimize düşen diğer sorumlulukların yanında böyle duaları dilimize ve gönlümüze yerleştirmeli, Rabbimizin has kulları arasına girmek için çabalamalıyız.

ALEV ERKİLET İLE İNSAN, TOPLUM VE MEDENİYET ÜZERİNE...

■ Söyleşi: Mahir KILINÇ

Bir röportajınızda “Tarihsel ve sosyolojik bilinç, tarihi bir tekerrür olmaktan çıkarabilir.” diyerek tarihsel ve sosyolojik bilincin önemini vurguluyor, tarih ve sosyolojinin, ders çıkarılabilecek disiplinler olduğunu ima ediyorsunuz. Bunu biraz açar mısınız?

Hiç kuşkusuz, geçmişte yaşadıkları olayları tarihsel ve sosyolojik açıdan okumak insanlara bu olayları anlayabilme, analizlerini yapabilme, güncel yaşamlarıyla bağlantılarını kurabilme imkânı sağlar. Tarihsel bilinç, yaşanmış olaylara -geçip gitmiş oldukları düşüncesiyle- kayıtsız kalınmamasını sağlarken sosyolojik bilinç, insanların kendi toplumlarına ve kültürlerine yönelik derin bir kavrayışa sahip olmalarını mümkün kılar. Tarihsel olaylar biricik olsa da toplumsal olgularda belirli tekrarlanırlık söz konusudur. Dolayısıyla tarihten beslenen ve olayların arkasındaki sosyolojik nedensellikleri kavrayan bilinç, bizleri kendi kültür ve tarihimizdeki “başarılı” ya da “başarısız” girişimlerden yola çıkarak geleceğe yönelik daha isabetli kararlar almaya yöneltilir. Geçmişimizdeki hataları tekrar etmekten bizi alıkoyar.

Yazılarınızda ve konuşmalarınızda “İslami yaşayış”ın sadece bir yaşam tarzı ve kültür olmaması gerektiğini savunuyorsunuz. Sizce İslami yaşayış nedir, bireysel ve toplumsal hayata nasıl yansımalıdır?

Haklısınız, İslam’ın sadece bir yaşam tarzına ve kültüre

hapsedilmesini doğru bulmuyorum. Çünkü İslam’ı, insanların hem hayatlarını hem de dünyayı Allah’ın rızasını gözeterek şekillendirdiği, sözden çok amelin ön planda olduğu bütünsel bir sistem olarak görüyorum. İslam, insanlar için hayatlarını gayesine uygun hâle dönüştürmede ve anlamlandırmada bir kılavuzdur. İnsanlar da bu anlayış çerçevesinde bireysel anlamda kâmil bir Müslüman olabilmek için temel değerleri hayatlarına aktarma gayreti içinde olmalıdır. Ancak, nihai anlamda Allah’ın rızasını kazanmak için oluşturulan bu yaşamın insanlara yüklediği bireysel sorumlulukların yanında toplumsal sorumluluklarımız da var. İnsanlar için daha iyi, daha adil, daha yaşanabilir bir dünya kurma sorumluluğu. Ben bunu insanın özneleşme süreci olarak da tanımlıyorum. Ancak o zaman insan hem manevi açıdan daha zengin bir yaşamı gönül dünyasında kurabilir hem de İslam’ın tüm güzelliklerinin ilmek ilmek işlendiği bu yaşayışı topluma yansıtmış olur. Ancak bu durumda İslam karşılıklı saygı ve kardeşlik hukukunun üstün tutulduğu bir toplumsal yaşayışa dönüşür.

Kısaca özetlemek gerekirse, Allah’a karşı duyulan saygı ve sevginin içinde tecessüm ettiği İslami yaşayışı inşa etmeye çalışan insan, hem kendisini hem de toplumu dönüştürür. Müslüman birey, bir yandan insanlarla dayanışmaya, dürüstlüğe, sabra dayalı iyi ilişkiler kurarken diğer yandan

toplumu İslami değerler istikametinde dönüştürmenin arayışına girer. İslam’ın bir yaşam tarzından ibaret olmadığını, bütünsel bir sistem olduğunu söylemekten kastım tam olarak budur.

“Batı’nın Kartezyen bakış açısının parçalara ayırma eğilimine karşın İslami evren-toplum-insan anlayışı, alanlarının yekpareliği düşüncesi üzerine kuruludur.” diyerek bu yekpareliği İslam’ın tevhit anlayışına bağlıyorsunuz. Bu bağlamda tevhit anlayışının Müslüman bir topluma neler kazandırdığını ve onu nelerden koruduğunu anlatır mısınız?

İçinde yaşamakta olduğumuz dünyada, seküler değerler, ilkeler ve düşünceler işleyişini sürdürüyor. Hâldeki İslam’daki tevhit anlayışı, Batı’nın düşünce sisteminin getirdiği kompartımanlaşmaya karşı bütünsel bir yaklaşımı ima eder. İnsana-topluma-evrene dair her şeyin birbirine bağlı olduğu ilkesine dayanır. Tevhit anlayışı yalnızca akidevi anlamda Allah’ın birliğine iman olarak düşünülmemelidir. Bunun toplumsal uzanımları da vardır. Bu anlayış, insanların Allah’a karşı sorumlulukları yanında, Allah’ın yaratmış olduğu her şeye sorumluluk bilinciyle yaklaşmayı, insanlar arasında adaletli olmayı, dürüst olmayı, toplum içerisinde haksızlık yapmamayı içerir. İslam’ın Müslümanlara bir inanç sistemi olarak sunduğu tevhit, Müslüman toplumlarda yaşamın pek çok farklı alanında kendini gösteren ve

her şeye İslami perspektiften bakabilmeyi sağlayan bir anlayış olarak karşımıza çıkar. Müslüman; eğitim, siyaset, ekonomi, adalet, sanat ve mimari gibi alanların ahlak temelinde ve Allah'ın rızasına uygunluk çerçevesinde ele alınmasına imkân veren bir bilince erişir. Bu bilinç de kompartımanlaşmayı bize dikte eden seküler dünyaya karşı alternatif bir dünyanın kurulmasını mümkün kılar; insanın insanı ve doğayı sömürmesini sona erdirir.

Medeniyet kelimesinin şehir ve şehirlilik anlamlarına atfen soruyorum: Medeni bir toplumda şehirde yaşamının ve orayı imar etmenin gereksinimleri nelerdir?

Bu bağlamda İbn Haldun'u ve onun şehirle ilgili düşüncelerini çok önemsiyorum. İbn Haldun şehri, kültürün, medeniyetin doğduğu, geliştiği, yayıldığı, kültürel değerlerin somut hâle dönüştüğü yer olarak tanımlıyor. İbn Haldun'un görüşünden hareketle şehirleri medeniyetin tecessüm ettiği, yaşanır hâle geldiği mekânlar olarak da ifade edebiliriz. Onun düşüncesine göre bu, askerî/politik güçle doğru orantılı bir süreçtir. Asabiyesi, kendi içindeki dayanışması güçlü olan kavimler diğerlerine boyun eğdirerek devleti ve onunla birlikte de kendi güçlerinin tecessümü olan şehri/shehirleri kurarlar. Kurdukları bu şehirleri imar ederler. Su getirir, yollar yapar, eğitim müesseseleri kurar, sanatı canlandırırlar. Bu anlamda şehirde yaşamak, şehirlilik olmak da buradaki kültür

İslam, insanlar için hayatlarını gayesine uygun hâle dönüştürmede ve anlamlandırmada bir kılavuzdur. İnsanlar da bu anlayış çerçevesinde bireysel anlamda kâmil bir Müslüman olabilmek için temel değerleri hayatlarına aktarma gayreti içinde olmalıdır.

ve medeniyeti teneffüs etmek, sanatsal ve estetik inceleme şeklinde karşımıza çıkıyor. Bu anlamda şehirler toplumların kültür ve medeniyetinin nakış nakış mekâna işlenmesiyle oluşur. Şehirler, kültürün, eğitimin, sanatın, ekonominin cazibe merkezi olur. Bu gayelerle şehirde

buluşan ve yaşayan insanlar, buranın manasına uygun hâl, hareket ve davranış geliştirir. Konutta, giyimde, yemek alışkanlıklarında kırsal alandaki ihtiyaç merkezli yaşamın yerini daha gösterişçi ve moda merkezli bir yaşam alır.

Kenti Dinlemek adlı kitabınızda, şehrin sosyolojik arka planından, kültürel miras, kentsel ayrışma ve yoksulluğa dair meselelerden bahsediyorsunuz. Kenti dinlemek neden bu kadar önemlidir ve dinlediğiniz o kent sizlere ya da bizlere neler söylemektedir?

Ben özellikle 2006-2007 yıllarında "Tarihî Yarımada Koruma Amaçlı Kentsel Tasarım Projesi"nin saha çalışmalarını yaparken kentin teknolojik/mimari bir ürün olmanın ötesinde bu toplumun çeşitli değerlerini taşıdığını fark ettim. Kentin bizlere sadece yapılarıyla, binalarıyla bir şeyler anlatmadığını; dikkatlice incelediğinizde onların kültürel mirasımızı tecessüm ettirdiğini;

eşitsizliğe, yoksulluğa, kapitalizme direnen pek çok müessese ve mekanizmanın karşımızda durduğunu ama bu gözle bakmadığımız ve okumadığımız zaman onlardan hem bugünümüze hem yarınımıza dair anlamlı toplumsal çıkarımlarda bulunamadığımızı gördüm. Kenti dinleyip görünenin ardındakini keşfe çıkmamız gerektiğini düşünüyorum. Ancak o zaman kentin sadece kalkınma perspektifinden görünen yüzünü değil de resmin bütününe görebileceğiz. Ancak o zaman *Kenti Dinlemek*'in bir tespit, bir feryat ve bir direnme çağrısı olduğunu anlayıp, İslami ve antikapitalist duruşun gereği olan amellerle kentlerimize sahip çıkacağız.

“İnsan neye inanıyorsa ona göre davranır, kendinden sonraki kuşakları ona göre sosyalleştirir ve nihayet o değer yargıları ile tutarlı araç gereçler kullanır.” sözünüzden hareketle inanç ve değerlerin insana ve topluma yönelik öneminden ve yansımalarından söz edebilir misiniz?

Hiç kuşku yok ki insanlar sahip oldukları değerlere, inandıkları ilkelere göre davranırlar. Yani davranışlarda inanç ve değerler önemli bir yer tutar. Kendi hayatlarının nizamını oluşturduğunu düşündükleri bu değerleri de kendilerinden sonraki kuşaklara aktarırlar; onların da bu değerler ışığında hayatlarını sürdürmelerini isterler. Çünkü o doğrultudaki yaşamla mutluluğu, saadeti yakaladıklarını düşünürler. Biz buna toplumsallaş(tır)ma adını veriyoruz. Aslında buna bir nevi tecrübe paylaşımıdır da diyebiliriz.

Müslümanlar, zarif İslam estetiği ve ahlakıyla bezenmiş yaşamlarını devam ettirirken insanlar arası ilişkilerde sosyal adaleti gözetmiş, bireysel temel ihtiyaçlarının karşılanmasında da (tüketim) ahlakını esas almışlardır. Kapitalizmin insanı sınırsız ihtirasları ve arzuları olan bir varlık şeklinde tanımladığını biliyoruz. Kapitalizmin ihtiraslarını kışkırttığı bu varlığı dizginleyen, eşref-i mahlukat olan “insan” a ve insanlığına yaraşır bir yaşam sürmesini sağlayan İslami inanç ve değerlerdir.

ÖZ GEÇMİŞ

Prof. Dr. Alev Erkilet, 17 Eylül 1962 tarihinde Ankara’da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini TED Ankara Kolejinde bitirdi. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünden fakülte birincisi olarak 1983 yılında mezun oldu. “Çağdaş Sosyal Değişme Teorilerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Deneme” başlıklı teziyle yüksek lisansını (1985), “Orta Doğu’da Modernleşme ve İslami Hareketler” başlıklı teziyle doktorasını (1996) Hacettepe Üniversitesinde tamamladı. 1983-1996 yılları arasında Hacettepe Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak görev yaptı. Araştırma görevlisi olarak çalıştığı zaman zarfında, 1987’de VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonunun “Sosyal Yapı” ve “Konut” Alt Komisyonlarında; 1994 yılında ise, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planının Kadın, Çocuk ve Gençlik Özel İhtisas Komisyonunun “Çocuk” ve “Gençlik” Alt Komisyonlarında görev aldı. 1997-2000 yılları arasında Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde yardımcı doçent olarak çalıştı. 2006-2007’de İstanbul Büyükşehir Belediyesi BİMTAŞ’ın “Tarihî Yarımada Koruma Amaçlı Kentsel Tasarım Projesi”nin sosyolojik araştırmalarını yürüttü. Aynı yıl ASAGEM için yapılan “Medya Profesyonellerinin ve Medyanın Aile Algısı” araştırmasında görev aldı. Bu araştırmanın raporu 2008 yılında yayımlandı. Şubat 2012’den sonra Kırklareli Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde, Sakarya Üniversitesi İletişim Tasarımı ve Medya Bölümü ile Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerinde, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi ve İstinye Üniversitesi Sosyoloji Bölümlerinde görev yapan ve hâlihazırda İbn Haldun Üniversitesi Sosyoloji bölümünde çalışan Erkilet’in *Orta Doğu’da Modernleşme ve İslami Hareketler, Ele Geçirilemeyen Toprak Kuzey Kafkasya, Eleştirelilikten Uyuma, Toplumsal Yapı ve Değişme Kuramları, Mazlum Doğu’nun Mağrur Çocukları, Kenti Dinlemek: Kültürel Miras, Kentsel Ayrışma ve Yoksulluğa Dair Yazılar, İstanbul Halkının Dilencilik Olgusuna Bakış Açısı* (İ. Coşkun ile birlikte), *Magnetsiz Şehirler: Türkiye’de Kentlerin Dönüşümü* (der.) (Yunus Çolak ile birlikte), *Bir Müslüman İslamcılık, İslam Birliği ve Ümmet’e Nasıl Bakmalı?*, *Pandemi ve Kadın* (der.) (Z.K. Şerefoğlu Danış ve S.Z. Can Kaya ile birlikte) adlı kitaplarının yanı sıra çeşitli dergilerde yayımlanmış makaleleri vardır.

DÜNYA KİRACISI

■ Hüseyin AKIN

Cahit Zarifoğlu'nun *Yaşamak* günlüğünde okumuştum. Zarifoğlu'nun, babası ile iletişimi pek iyi değildir. Fethi Gemuhluoğlu'na yazdığı bir mektupta bu durumdan bahseder. Gemuhluoğlu yazdığı cevabi mektupta bu duruma şu cümle ile karşılık verir: "Babaların işlerinde evlatların anlayamayacakları şeyler vardır!" Bu sözü okuduğumda uzun uzun düşünmüştüm. Babaların söyleyip eyleyip de evlatların anlamadıkları şey neydi acaba? Bunu yaş yaşayıp evlat sahibi olduktan sonra anladım. Muhtemelen benim çocuklarım da bende görüp anlam veremedikleri şeyleri tıpkı benim gibi baba oldukları zaman anlayacaklardır. Zaten mesaj yerine ulaşmış olmalı ki bu mektuplaşmadan kısa süre sonra Zarifoğlu ile babasının arası düzelmıştır.

İlk gençlik yıllarımızın babaları, yapıp ettiklerine akıl sır erdirilemeyen adamlardır. Müteakiben makul adamlar olmuş ve ömrün kemal seviyesine gelince onları her sözü dinlenir, bilge kişilikler olarak algılamaya başlamışızdır. Çocukluk yıllarımda “baba” imgesinin bendeki karşılığı otorite ile özdeşti. İçten seven, muhabbetini dışarıya vurmayan, belki de bunu beceremeyen biriydi babam. Gün içinde evde yaptığımız bir haylazlık rahmetli annemin “Babanıza söylerim!” ihtarına takılırdı. Karnemdeki bir sürü zayıf notu görüp hiç kızıp öfkelenmemesi, aksine “Bu notlar senin bugününü gösteriyor, yarınını değil. Yarınki karnen kim bilir ne güzel olacak...” demesi karşısında fevkalade duygulanır, söyleyecek bir şey bulamazdım. Ara sıra babamın bu tutumunu meseleye hâkim olmamakla izah etmeye bile kalkmıştım.

Asıl babamda beni şaşırta şey kiracılarına karşı gösterdiği davranış biçimiydi. Biri bodrum katta olmak üzere üç kiracısı vardı. Kiracısı dediğime bakmayın, ben onun ağzından bir kere bile “Kiracım” dediğini duymadım. Ayhan Usta, Seher Hanım, Arif Bey diye hitap ederdi. Sadece bayram, düğün gibi özel günlerde değil, yiyip içtiğini paylaşmak noktasında da onları hiç unutmazdı. Boşalan daireyi kiraya mı verecek, para aklına hiç gelmez, ihtiyaç

sahiplerini sorup soruşturur, aramaya koyulurdu. Bugün birçoğumuzun bu tutumu anlayamayacağını, “Yok daha neler!” diyeceğini biliyorum.

Babam kira hususunda kiracılarla tartışır. Evet, yanlış anlamadınız, onlarla tartışır. Onların teklif ettiği aylık kira ücretini çok bulup bu parayı indirebilmek için tabii. Kiracılar mahcubiyetinden ne diyeceklerini şaşırır ve ister istemez babamın ısrar ettiği rakama razı olurlardı. Kira zamanı diye bir şey yoktu. Ne zaman durumu iyi olursa o zaman verilir kiralar. Kiracı oturmaya gelir gibi gelir, çayını kahvesini içer, yemek sofrasına oturur. Gitmeye yakın cebine davranıp önceden ayarlanmış kira ücretini babama uzatır. Babam parayı hemen çekip almaz, acelesi olmadığını söyler, şayet ihtiyacı varsa sıkışmamasını tembihler, çoluk çocuğunun okul, beslenme, giyim, bayramlık masraflarına öncelik vermesini özellikle hatırlatır. Kiracı gönülden art arda dualar ederek parayı zorla babamın yanı başına bırakırdı. Babam yine de parayı şöyle eliyle kavrar, içinden bir kısmını kiracısına uzatır ve “Bu ay bu kadar bana yeter!” deyip duasına mukabelede bulunurdu. Babamla kiracıları arasındaki bu seremoniye her ay şahit olur, ben ve kardeşlerim onun bu alicenap yaklaşımlarına bir anlam veremeyip içten içe kızardık. Bugün olduğu gibi o günlerde de “Dostluk başka, alışveriş başka” anlayışı memlekete hâkimdi.

Evin sahibi ile yerin ve göğün sahibi arasında bir fark yoktu babamın nezdinde. Mülk Allah'ındı ve her bir şey Allah'a aitti. Bizler sadece emanetin yüklenicileriydik. Bir insanın ihtiyacı başta para kazanmak olmak üzere her türlü mazeretten daha önemliydi. Babam kiracılarına gösterdiği bu yaklaşımı iyilik olsun diye falan da yapıyor değildi. Olması gerekenin o olduğuna inanmış, huzurun ve bereketin ancak bu şekilde mümkün olacağını hayatında yaşayarak

ilk gençlik yıllarımızın babaları, yapıp ettiklerine akıl sır erdirilemeyen adamlardır. Müteakiben makul adamlar olmuş ve ömrün kemal seviyesine gelince her sözü dinlenir, bilge kişilikler olarak algılanmaya başlanmışlardır. Çocukluk yıllarımızda “baba” imgesinin karşılığı otorite iken ilerleyen yıllarda bilgelik olmuştur.

görmüştü. Gecelik faizlere değil anlık bereketlere itimat ederdi. Ortanca biraderim bir gün babamın üç kiracısından bir kira bedeli kadar bile ücret almadığından bahisle tasvip etmez bir eda ile sordu.

-Baba, bu senin yaptığın biraz fazla değil mi? Neredeyse hiç para almayacaksın kiracılarından? Sen bu evi yaptırırken neler çektin.

Babam sıklıkla tekrarladığı şükür cümlesini bir kez daha dile getirdi:

-Ben Sinop'tan İstanbul'a iş için geldiğimde sırtımda sadece yatak yorganım, elimde tahta bavulum vardı. Gece yatıp uyumak için bir yataklık yerim bile yoktu. Orada burada, tanış evlerde sığıntı gibi yaşıyordum. Uyandığım her sabah bir göz odam olması için Allah'a yalvarıyordum. Sadece bir tek odam olsun istedim ben O'ndan. O bana bu üç katlı binayı nasip etti. Ne kadar şükretsem azdır. Kiracı dediğin senin benim gibi bir insan. Ne benim ne de bir başkasının geçim kaynağı onlar. Bedelini ödemek üzere evimizde misafir olmuşlar. Hem hepimiz bu dünyanın kiracıları değil miyiz?

Yaklaşık otuz yılda babamın onlarca kiracısı oldu. Taşınırken birçoğu ağlayarak ondan helallik istediler. Acı tatlı günlerimizde hep yanımda oldular. Annemin ve babamın cenazelerine uzak şehirlerden iştirak ettiler. Yeni doğan çocuklarının kulaklarına ezan okumaktan, yetişkin

çocuklarının düğünlerini yapmaya katkı sağlamak gibi birçok hayırlı işte babam hep kiracılarıyla beraberdi. Hiç para almadan yıllarca yan dairemizde oturan muhtaç bir aileyi hatırlıyorum. Babamın bütün bu eli açıklığı ve gözü tokluğu karşısında annem hiçbir zaman müdahale etmez. Bedelsiz oturan kiracıların durumunu yadırgayanlara “Kiminin parası kiminin duası!” diye cevap verirdi.

Yan dairemize kiracı olarak gelen yeni evli çiftin dünyaya getirdikleri çocuklarla beraber aynı mahallede büyüdük. Annem memleketten kumanya getirdiği zaman ilk önce evinde kiracı olarak oturanlarla paylaşır sonra diğer yakın komşuların payını verirdi. “Ev alma komşu al” hikemi sözünün çağdaş versiyonu bu ilişkilerden doğdu dersek abartmış olmayız. Bu sözün güncellenmiş hâli, “Kiracı alma, komşu al” şeklinde pekâlâ değiştirilebilir. Yine “Kötü komşu insanı mal sahibi yapar.” sözünü de bugünlere tahvil etmek mümkün. “İyi ev sahibi insanı, mahalleliyi dost sahibi yaparken kötü ev sahibi muhitini ders sahibi yapar.” gibi. Ne zaman babamın kira, kiracı ilişkisi üzerine bize örneklik ettiği yaklaşım biçimi gelse aklıma ardından Şair Metin Altok’un “Bir Acıya Kiracı” şiiri gelir aklıma. Aslında rahmetli babamın anlatmak istedikleri de bundan farklı değildi. Hayat ev sahibi ve biz de

dünyada kiracıyız, üstelik sevinçlerin olduğu kadar acıların da kiracısıyız. Hepimiz bu ev sahipliğini yaşadığımız hayatın yaptığı bir dünyada acıların kiracısıyız. Üstelik bedeli çok yüksek, çok ağır bir kira bu. Metin Altok’un diliyle söylersek: “*Ben ki kiracıyım bir acıya/ Sen imzalarsın sabah akşam/ Defterini bensizliğin/ Bense kanla öderim/ Kirasını kaldığım evin/ Bir takvimi tersten açardık/ Eğer isteseydin.*”

Malın mülkün yeryüzünde birer sınanma vasıtası olduğu bilincine ulaşmak hayata başka türlü bakabilme yetisi geliştirmiş olanlara mahsus bir haslettir. Şu fani hayatta bizim olan ne var ki? Elinde tutmakla giderken yanında götürmek aynı şey değil kuşkusuz. Ev sahibi olsan da kiracısın bu dünyada, ayak bastığın her yerde. Yediğimiz yemeğin, içtiğimiz suyun ve soluduğumuz havanın da kiracılarıyız. Apartmanının ana duvarına “Mülk Allah’ındır” yazdırıp da kapıdan içeriye girdikten sonra bunu unutanlar, bu aydınlanmadan mahrum kişilerdir. Şu Yunusça mısralar da bu meyanda annemin, babama her fırsatta hatırlattığı mısralardır: “*Mal sahibi mülk sahibi/ Hani bunun ilk sahibi/ Mal da yalan, mülk de yalan/ Var biraz da sen oyalan*” Mülkiyet belki de bu yalanın en büyüğüdür. İnsanın en büyük trajedisi bu yalana inanmaktır.

Babamdan ve annemden bana kalan en büyük miras geçici olana hakikatli bakıştır.

Biri çoğaltmak yerine bir’de karar kılıp istikamet bulmayı onların rahle-i tedrisinden geçerek öğrendim. Meğer biriktirmek denilen şey bir’den sapmanın başlangıcıymış. Asıl olanın malı toplayıp saymak değil, dağıtıp çokluğunu ve azlığını düşünmemek olduğunu da rahmetli annemden, babamdan işitip Kur’an’dan öğrendim. Bir unvana, makama, yeteneğe ve imkâna ev sahibi olmak diye bir şey de vardır. Bunların da onlardan hiçbir farkı yoktur. Unvanı olmayanlar unvanı olanların kiracıları değildir, makamı olanlar makam sahibi olmayanların ev sahibi olmadığı gibi.

Ev sahibi ve kiracı tartışmalarının alabildiğince gündeme oturduğu zamanlarda şimdi babamı daha iyi anlıyorum. Belli ki her şey kanaat denilen hasleti yitirmemizle başladı. Şükür bir sözcükten öte fiilî bir durum yani bir yaşayış biçimiydi. Dilden kalbe intikal edemedi şükürümüz. Paylaşmanın kiraya yansıyan, alışverişe sirayet eden bir tarafı da vardı, ne çabuk unuttuk! Ne zaman babamı yâd etsem, aklıma gelse hemen tevazu, kanaat, cömertlik, şükür gibi güzel hasletler gelir. Mülkiyetin çeldirici olduğunu bana ilk öğreten, ilkokulu bile zor bitirmiş olan rahmetli babam olmuştur. Allah şükürünü yaşayışıyla eda edebilmeyi başarmış bütün annelere ve bütün babalara cennet nimetini bahşetsin!

EVLIYA ÇELEBİ'NİN KÜTAHYA'SI

■ Seher MERİÇ

Araba kullanırken müzik dinlemeyi eminim herkes sever. Hele o anki ruh hâlinize uygun bir şeyler çalıyorsa yolun nasıl bittiğini bile anlamazsınız. İşten eve dönerken bana yol arkadaşlığı yapacak bir şarkı arıyordum arabanın radyosunda. Karşıma

türkülerin hikâyesi isimli bir program çıktı. Sunucu olan kadın "Kütahya'nın Pınarları" isimli türküyü anons etti. Bütün günün yorgunluğunu alan bu türküye ben de eşlik ettim. Türkünün bitiminde sunucu bu türkünün acıklı hikâyesini anlattı. Hepimiz biliriz ki medeniyetlerin beşiği olan Anadolu'da hiçbir türkümüz hikâyesiz değildir. Yürekten dökülen duygular, içinde yaşadığımız kültürün beklenti ve düşünceleriyle şekillenip önce kelimelere daha sonra da bir sazın

telleriyle dinleyenlerin gönlüne aktarılır.

Bu düşüncelerle yoluma devam ederken aklımda Kütahya'nın ünlü seyyahımız Evliya Çelebi'nin memleketi olduğunu bildiğim hâlde neden yolumun bu şehre düşmediği geldi. İşte benim Kütahya yolculuğum da böyle başladı.

Kütahya; porseleni, çinileri, vadi ve yaylalarının doğal güzellikleri, tarihî mirası, kültürel değerleri ve kaplıcaları ile keşfedilmeyi bekleyen tarihî bir kenttir.

Kütahya'nın bilinen tarihi, milattan önce 1800'de Hititler ile başlıyor. Kütahya, tarihi boyunca sırasıyla Hititler, Frigler, Persler, Makedonyalılar, Romalılar, Doğu Roma İmparatorluğu, Anadolu Selçuklu Devleti, Germiyanogulları Beyliği ve Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetine girmiş ve nice uygarlığa ev sahipliği yapmış. Germiyanogulları Beyliği'nin başkenti olan Kütahya, Türk ve dünya tarihinde yer eden büyük zaferin kazanıldığı yer olmasıyla da dikkat çekiyor.

Ülkemizdeki ikinci Efes olarak da bilinen Aizanoi Antik Kenti de Kütahya'nın Çavdarhisar ilçesinde yer alıyor. 2012 senesinde UNESCO'nun Dünya Miras Geçici Listesi'ne giren antik kentte, 15 bin kişilik amfiteatrın ve hemen yanındaki 14 bin kişilik stadyum kompleksinin dünyada bir başka örneği olmadığı biliniyor. Ayrıca dünyanın ilk ticaret borsa binasının da burada bulunduğunu söylemem lazım.

Eskişehir, Kütahya ve Afyon arasında kalan Frig Vadisi'nden, özel ağaç

türlerine ev sahipliği yapan Domaniç Ormanları'na ve Kütahya'da termal turizm açısından önemli değerler olan kaplıcalara kadar görülmeye değer pek çok yer bulunuyor.

Her karış toprağında yüzlerce hikâye barındıran Kütahya'nın adı, ilk kurulduğunda

seramik kenti anlamına gelen "Saramorum"muş. Frigler zamanında şehrin adı, Koti'nin Kenti anlamına gelen "Kotiaeion" olarak değiştirilmiş. Selçukluların şehri fethetmesinden sonra da şehre "Kütahiye" adı verilmiş. Bu isim zamanla günümüzdeki hâlini alarak "Kütahya" denilmeye başlanmış.

Özel Kütahya çinileri, seramikleri ve porselenleri ile meşhur olan şehirde, el sanatları günümüzde de canlılığını korumaya devam etmektedir. Simav ve çevresindeki pek çok atölyede el yapımı seramik üretimi günümüzde de yoğun olarak yapılmaktadır.

İçinde ve dışında yer alan eşsiz güzellikteki süslemeler ile tüm ziyaretçilerini kendine hayran bırakmayı başaran Kütahya Çinili Cami ise 1973 senesinde ressam ve neyzen Ahmet Yakupoğlu tarafından yaptırılmış. Orta Asya Türk mimarisinden izler taşıyan Çinili Cami, iki katlı ve tek kubbeli olarak yapılmış. İç mekânda kalem işi süslemelerin yer aldığı caminin dışı ise özel olarak

üretilen mavi Kütahya çinileri ve Türk motifleri ile bezenmiş.

Dünyaca ünlü seyyah ve Seyahatname'nin yazarı olan Evliya Çelebi, tüm dünyada bir ilim adamı ve tarihçi olarak da bilinir. Evliya Çelebi'nin doğduğu ev, Kütahya Belediyesinin de desteği ile dedesi Kara Ahmet Bey'in türbesinin yanına tekrar yapılır. Beraberinde bulunan eski yapı ile birleştirilen konak günümüzde geleneksel el sanatlarının yaşatılmasını amaçlayan Evliya Çelebi Kültür ve Sanat Evi olarak varlığını sürdürüyor. Eskişehir'den Kütahya'ya girerken 2002 yılında Kütahya Valiliği tarafından yaptırılan Evliya Çelebi Anıtı'nı görebilirsiniz.

Anadolu'da görülen ahşap mimari özelliklerini gösteren tarihî Kütahya evleri ise 19. yüzyıl sivil mimarlık örnekleri olarak öne çıkar. Özellikle Germiyan Sokağı'nda bulunan Germiyan Konakları'nı mutlaka görmelisiniz. Ahi Erbasan Caddesi'nde de sıralanmış Kütahya evleri de seyredenleri zaman tüneline yolculuğa çıkarır.

Aslına uygun olarak korunmuş Kütahya evleri, genellikle iki ya da üç katlı oluyor ve kendine özgü mimari öğeleri ile eski konak kültürünün en güzel yansımalarını oluşturuyor. Kütahya konaklarını genel olarak beyaz, kirli sarı, çivit mavisi veya aşı boyası rengine sahip. Konakların giriş kapıları atların da girebilmesi için oldukça geniş olarak yapılmış.

Şehrin bir güzelliği de Kanuni Sultan Süleyman'ın Vezir-i Azam'ı tarafından yaptırılan Rüstem Paşa Medresesi. 1550 yılında yapılan medrese, 1930'lu yıllarda aslına uygun olarak restore edilmiş. Rüstem Paşa Medresesine ait kitabeyi Kütahya Arkeoloji Müzesi'nde görebilirsiniz. Medrese günümüzde el sanatları çarşısı olarak varlığını sürdürüyor.

Adına türbe yapılan ilk Türk annesi olarak bilinen Hayme Ana, Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin ninesi ve Ertuğrul Gazi'nin annesidir. Eşi Gündüz Alp'in ölümünden sonra Kayı Boyu'nun başına geçen Hayme Ana, güçlü ve lider kişiliği ile her türlü zorluğun üstesinden gelerek başında olduğu topluluğu Söğüt ve Domaniç bölgesine ulaştırmış. Devlet Ana olarak da anılan Hayme Ana, yetiştirdiği evlatlar sayesinde Osmanlı'nın ilk harcını atmıştır.

Hayme Ana'nın defnedildiği yer 2. Abdülhamid Han tarafından araştırılıyor ve bulduruluyor. Daha sonra 1886

yılında buraya Hayme Ana Türbesi yapılıyor. Günümüzde, Kütahya'nın Çarşamba Köyü'nde, her sene eylül ayının ilk pazar günü "Hayme Anayı Anma ve Göç Şenlikleri" gerçekleştirilir.

Bizans Dönemi'nden kalma bir yapı olan Kütahya Kalesi de, şehre hâkim bir tepe üzerinde yer alıyor. Kalenin 72 burcu bulunuyor ve bu özelliği ile Kütahya Kalesi Türkiye'nin 3. büyük kalesi olarak dikkat çekiyor. Tarihi kalenin içinde günümüzde iki çeşme ve iki mescit bulunuyor.

Kütahya sadece zengin tarihi ile öne çıkmıyor. Doğal güzelliklerinin yanı sıra şehirde pek çok termal kaynak ve kaplıca yer alıyor. Ülkemizde Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilen 80 adet termal turizm merkezi var ve bunların 8 tanesi Kütahya'da bulunuyor. Dolayısıyla Kütahya termal

turizm ve sağlık turizmi açılarından oldukça önemli bir yere sahip.

Jeotermal kaynaklar sözü konusu olduğunda Türkiye'nin zengin şehirlerinden biri olan Kütahya'da termal sular sağlığa olan etkileri ile insanları cezbediyor. Hem yerli hem yabancı turistler Kütahya kaplıcalarının imkânlarından yararlanmaya geliyor. Yemyeşil orman içindeki Ilıca Kaplıcaları, Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde bile yer alan Eynal Kaplıcaları ve 8 asırlık Yoncalı Kaplıcaları, rafting ve olta balıkçılığı imkânları da sunan Dereli Kaplıcaları ve çok daha fazlası Kütahya'da benim gibi termalseverleri bekliyor.

Hem doğayı sevenler hem tarihi merak edenler için oldukça dikkat çeken güzellikler barındıran Frigya Vadileri, Anadolu'nun en eski

Bu ağacın yakınındaki diğer iki kestane ağacı da aynı tarzda gelişim gösterdiği için korunması gerekli tabiat varlığı olarak tescillenmiş durumda.

Kentte çok sayıda müze bulunuyor. Bunların en bilinenleri Kütahya Arkeoloji Müzesi ve Çini Müzesidir.

Kütahya Ulu Camii'nin yanında yer alan Kütahya Arkeoloji Müzesi, Umur bin Savcı Medresesi adı ile bilinen yapıda ziyaretçilerini ağırlıyor. 1314 senesinde yaptırılmış olan bina, Vecidiye Medresesi olarak da biliniyor ve Selçuklu mimarisinden izler taşıyor.

1965 senesinde ziyarete açılan Kütahya Arkeoloji Müzesinde sergilenen en önemli eser, Aizanoi Antik Kenti'nde yapılan kazılarda ortaya çıkan ve dünyada bulunan Amazon lahitleri arasında en korunmuş durumda olan Amazonlar Lahidi'dir. Bunun dışında müzede; Paleolitik, Kalkolitik, Eski Tunç, Hitit, Frig, Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı zamanlarına ait eserler sergileniyor.

Türkiye'nin ilk ve tek çini müzesi olan Kütahya Çini Müzesi, 1999 senesinde ziyarete açılmış. Müzenin yer aldığı bina, 1411 senesinde Germiyan Beyi 2. Yakup Çelebi tarafından bir külliye olarak yaptırılmış. Külliyyeye ait imaret ve türbe bölümü

restore edildikten sonra müze olarak kullanılmaya başlanmış. Külliye'nin türbe kısmında 2. Yakup Çelebi'nin çinili sandukası yer alır.

“Gök Şadırvan” adıyla da anılan Kütahya Çini Müzesini ziyaretiniz sırasında, 14. yüzyıldan bugüne kadar ulaşan, Kütahya ve İznik üretimi olan çinileri görebilirsiniz. Çini eserler arasında mimari araçlar, ev gereçleri, kitabeler, vazo, tabak ve panolar yer alıyor. Fincancı ustaları ve kalfalar arasında 1766 senesinde imzalanmış olan dünyanın ilk toplu iş sözleşmesine ait metinler de müzede sergileniyor.

Kütahya'ya bir hafta sonu gelmenizi ve iki gün boyunca tarih ve kültürle dolu bu şehri gezmenizi tavsiye ederim. Havalarda sıcak olduğu dönemlerde gitmenizi tavsiye etsem de kışın da ayrı bir güzel olduğunu söylemeliyim. Buralara kadar gelip de yöresel lezzetleri tatmadan dönmek olmaz elbette. Son olarak size yemek hakkında birkaç öneri vererek sözlerimi tamamlamak istiyorum. Sıkıcık çorbası, Kütahya köftesi, sini mantısı ve ılıbada dolması...

Hangi şehre ne amaçla gidecek olursanız olun şehrin ruhunu anlamak çok önemlidir. Bunun için de en kolay başlangıç, şehrin sokaklarını adımlamaktır. Bu seferlik de benden bu kadar. Bir sonraki rotamda görüşene kadar hoşça bakın zatınıza...

yerleşim yerlerinden biri olarak görülüyor. Yaklaşık 3000 sene önce Afyonkarahisar, Ankara, Eskişehir ve Kütahya arasındaki coğrafyada Frigya kuruluydu. Günümüzde Friglerin izini sürmek isteyenler, bir tematik kültür yolu olan Frig Yolu'nu yürüyerek ya da bisiklet ile keşfe çıkıyor. Üç ana rotaya sahip olan bu yol, toplamda 506 km uzunluğa sahip.

Volkan tüfü türü kayalar ile Kapadokya'yı andıran doğal bir kaya yapısının görüldüğü bu yolda görkemli antik yollar, kayalara oyulmuş evler, ibadethaneler ve çok daha fazlası görülebilir. Zamanda yolculuk imkânı veren Frig Vadileri'ni mutlaka ziyaret etmelisiniz. Memleketi Afyon olan bir seyyah olarak benim de oldukça geç keşfettiğim muhteşem bir bölge olduğunu söylemeliyim.

Türkiye'nin en yaşlı kestane ağacı olarak bilinen 1000 yıllık kestane ağacı, Kütahya'nın Kumarı Köyü'nde yer alıyor. Çapı 8 m ve yüksekliği 25 m olan ağaç, 7 Eylül 1995 tarihinde “anit ağaç” olarak tescillenmiş.

ENDÜLÜS MEDENİYETİNDE BİR KADIN ÂLİM: LÜBNA

Matematik Dehâsı, Şair, Hattat ve Başkâtip

■ Meryem DALĞIÇ

Başkanlık Vaizi

Kadim şehirler vardır bir medeniyete beşiklik eden, o medeniyetle müsemma olan.

Endülüs'ün incisi sayılan Kurtuba da bu şehirlerden biridir. VIII. asrın başlarında İspanya'ya (Endülüs) gerçekleştirilen fetih hareketiyle Orta Çağ Avrupa'sı, İslam'ın nuruyla aydınlanmaya başlamıştı. Kuşkusuz fethedilen her belde, İslam dininin kendisine münhasır medeniyetle imar ve ihya edilirdi. Sekiz asır boyunca Müslümanların hâkimiyeti altında bulunan, Doğu-Batı arasında köprü olan Endülüs de İslam medeniyetinin en güzel örneklerindendi.

Endülüs'ün fethi, askerî harekâtla başlasa da aslında ilimle, bilimle, kültür ve sanatla gerçekleşti. Batı dünyasına doğan İslam güneşi, Endülüs'ün başkenti ve ilim merkezi olan Kurtuba'da en güzel semeresini verdi. Tercüme faaliyetleri ile başlayan ilmî araştırmalar serüveni daha

da gelişerek Müslümanların kendi eserlerini ortaya koymalarıyla devam etti. Bu çalışmalar ilk olarak Kur'an, hadis, kelim, fıkıh gibi alanlarda gerçekleşse de ilerleyen zamanlarda daha geniş bir yelpazeye ulaştı. Tarih, coğrafya, astronomi, tıp, felsefe, matematik, mimari, iktisat, sanat, edebiyat, sosyoloji alanlarında da önemli ilim adamları yetişti ve eserler kaleme alındı. Roger Bacon'ın itiraf ettiği üzere deneysel bilim bu topraklarda ortaya çıktı, Bacon da bu bilimi alarak Avrupa'ya yaydı. İlk Rönesansın 16. yüzyılda İtalya'da başladığı iddia edilse de aslında 13. yüzyılda Endülüs'te başladı. (Roger Garaudy, *Düşüncenin Başkenti Endülüs'te İslam*, s.9-13)

Endülüs İslam medeniyetinin yetiştirdiği İbn Rüşd, İbn Hazm, İbn Arabi, İbn Tufeyl, İbn Haldun, Mecritî ve Harizmî gibi güzide âlimler, ilimleriyle Batı dünyasına rehberlik ettiler. Şüphesiz isimleri kayda geçmemiş, hayatlarına vâkıf olmadığımız birçok

Müslüman kadın âlimler de o dönemde yetişerek ilim meclislerinde ders verdiler ve bilim dünyasına katkı sağladılar. Yaşadığı çağda zekâsıyla ve yaptığı çalışmalarla adından söz ettiren, tarihte derin iz bırakan kadınlardan biri de Kurtubalı Lübna'dır. Lübna, Endülüs medeniyetinin zirveye ulaştığı 10. yüzyılda Emevi halifelerinden III. Abdurrahman ile oğlu II. Hakem zamanında sarayda yetişti. İspanyol bir köle olarak doğdu fakat zekâsı, basireti ve çalışkanlığı ile saray yöneticilerinin dikkatini çekerek kısa sürede özgürlüğüne kavuştu. Kaynaklarda kendisinin birçok kabiliyet ve meziyete sahip olduğu belirtilmektedir. Hatta bu kadar niteliğin, yeteneğin ve müstesna bir zekânın aynı kişide olamayacağı iddia edilerek farklı iki kişi olabileceği tartışmaları dahi yapılmıştır. Sıra dışı olan Lübna; güzel ve etkili konuşan bir hatip, üretken bir kâtip, hevesli bir bilge, çok iyi bir hattat, dil bilimi üzerinde olağanüstü hâkimiyeti ve

yüzlerce şiirleri olan bir şairdir. Yine tarihçi Bashkaval, Lübna hakkında şöyle demiştir: “Edebiyatta, dil bilgisinde ve şiirde usta. Matematik bilgisi dâhice ve aynı zamanda bilimde de son derece iyi. Emevi Sarayı onun kadar asil başka birini görmedi.” Sahip olduğu tüm bu niteliklerle Halife III. Abdurrahman’ın takdirini kazanan Lübna’ya, sarayda sekreterlik ve kâtiplik vazifesi verildi. Latince, Yunanca ve İbranice de dâhil olmak üzere birçok dile vakıf olan Lübna, resmî yazıları ve diplomatik mektupları yazmakla görevlendirildi. Zekâsı ve basiretiyle halifeye danışmanlık yaparak devlet işlerine dair fikirlerini sundu.

Sultan Abdurrahman’ın vefatının ardından tahta çıkan oğlu II. Hakem; âlim kişiliği, ilme ve kitaplara olan rağbeti ile meşhurdu. Dünyanın dört bir yanından toplattığı kitaplarla İslam dünyasının üç büyük kütüphanesinden biri olan Medinetüzzehra Saray Kütüphanesi’nin kurulmasını sağladı, Lübna’yı da kütüphaneye kadın yönetici olarak atadı. Lübna; idareciliğin yanı sıra bilimsel yayınları bir araya toplama, mütercimlik, müzehhiblik, müstensihlik ve kitap satın alma sorumluluğu vazifelerini en güzel şekilde yerine getirdi. Ayrıca Bağdat, Şam, Kahire gibi ilmin merkezi sayılan büyük şehirlere bizzat seyahat etti, oralardan getirdiği eserlerle

kütüphanenin büyümesini ve zenginleşmesini sağladı. (Ömer Rıza Kehhale, *A’lemü’n-nisa’ fi Alemil-‘Arab ve’l-İslam*, 287)

Kuşkusuz Lübna’nın çalışmaları sadece bunlarla sınırlı değildi, matematikte bir deha olması onun en bariz niteliğiydi. Kütüphanedeki kitapları kopyalarken matematiksel hataları düzeltti. Öklid ve Arşimet gibi ünlü matematikçilerin eserlerine kendi bilimsel notlarını ve formüllerini ekledi. Daha sonra bu kitapları Arapça’ya çevirerek kütüphaneye kazandırdı. Çevrilen bu eserler 12. asırdan itibaren Endülüs’ten Batı’ya aktarıldı. Bilim insanı olan Lübna, sayılar teorisi, geometri ve cebir gibi konularda çalışmalar yaptı. Lübna’nın matematik alanına en önemli katkısı ise 17. yüzyılda Fransız matematikçi Pierre Fermat tarafından ortaya atılan “Son Teoremi”ni ondan beş asır önce ispatlamasıydı.

Kendini ilme, bilime adanmış Lübna, aynı zamanda bir hayırseverdi. Kütüphanede bir ilim ve edebiyat akademisi kurulmasını sağladı; burada kimsesiz, yetim çocuklara matematik, felsefe, tarih, edebiyat alanlarında dersler verdi. Böylece o, birçok şair, tarihçi ve matematikçi yetiştirdi. Sadece çocuklara değil kadınlara da öncülük ve rehberlik etti. Lübna’nın yönetiminde 170’ten fazla kadın onunla birlikte değerli kaynakları çevirme görevini üstlenmişlerdi.

Orta Çağ’da Batı dünyasında okuma yazma oranının çok az olduğu bir dönemde İslam dünyasında kadınlar ilmin merkezinde aktif roller üstlenerek bilimin Batı’ya aktarılmasına katkı sağladılar. Böylece onlar, hem kendi dönemlerini hem de geleceği aydınlattılar. Endülüs medeniyeti, birçok cihetten asrına ve sonrasına tesir etti. Kuşkusuz bunda Lübna’nın gayreti ve etkisi yadsınamaz bir gerçeklikti.

AĞACIN ŞEFKATİNE YASLANMIŞ HAYATLAR

■ Söyleşi: Mahir KILINÇ

Güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar renkten renge boyadığı yeryüzünde varoluşun en güzel süslerinden biri değil miydi her bir ağaç? Mevsimlerin nöbet devir teslim törenlerinde

bambaşka güzellikleriyle yeryüzü resimlerini süsleyen, kuşlar başta olmak üzere pek çok canlıya sığınacak yuva olan şefkat timsaliydi onlar. İnsanlar da yaşam serüveninde kendisini şefkatle sarıp sarmalayacak, koruyup

gözetecek bir aileye ihtiyaç duyardı. Aile de tıpkı bir ağaç gibiydi. Anne baba, çiçekleri ve meyveleri olan çocuklarını korur kollardı bir ömür. Korunmaya muhtaç olan o yavrular, en çok da onlar ihtiyaç hissederdi güvenli ve sıcak bir yuvaya. Hayatın getirdiği rüzgârlardan, fırtınalardan, boranlardan o narin yürekler ne de çabuk etkilenirdi. Sanki o minicik kalpleriyle asılıydı ve asılı olmak zorundaydı o ağacın şefkatli dallarına. Ne zaman o dallardan kopacak olsalar

benzersiz rayiha ve meyveyi barındıran o çiçekler yok olup gidecekmiş gibi olurdu.

Binbir güzelliği minicik yüreklerinde saklı tutan o çiçekleri keşfeden ve kendi aile ağacına aşılamaya çalışan şefkatle sarılı hayat ağaçlarından biriydi Dalkılıç ailesi.

Yaşamın sarp yamaçlarında esen rüzgârla oradan oraya savrulan yaprakları gönlünde biriktiren Yusuf Dalkılıç Hoca'm öncelikle sizleri tanımak isteriz?

Ben, 1972 yılında tabiatın binbir çeşit güzelliğini içerisinde barındıran Sinop ilinin şirin ilçesi Durağan'a bağlı Kaplangı köyünde doğdum. Öncesinde kendi köyümüze fahri imam olarak gelen hocalarımızdan Kur'an-ı Kerim ve dinî bilgileri öğrendim. Hafızlığa da başlamıştım ama yürütemedim orada. Sonrasında evliyalar şehri Kastamonu'ya 1987 yılında hafız olmak için geldim. Bu güzel ve manevi şehirde hafızlığımı tamamladım. Ailem de Kastamonu'ya gelip yerleşince bütün tahsil hayatım burada geçti. Liseyi bitirdikten sonra Ankara'ya üniversite okumak için gittim. Ancak üniversite sınavına bir gün kala hiç de ölüm aklımda yokken çok büyük trafik kazası geçirdim. O trafik kazası sonrasında Kastamonu'ya döndüm. Akabinde imam hatip olarak Gümüşhane'nin Yukarı Çayırardı köyüne

atandım. Burada beş yıl kadar görev yaptıktan sonra Kastamonu'ya tayin oldum. O gün bu gündür Kastamonu'da ömür sürdürüyorum. Şu anda da KYK'da manevi danışman olarak görev yapıyorum ve koruyucu aileyim.

Yusuf Dalkılıç Hoca'mızın "Koruyucu aile başta olmak üzere pek çok iyilikte benim başarımın sırrı ve en büyük destekçim eşimdir." dediği Emine Hanım sizi tanıyabilir miyiz?

Çocuklar güldüğünde, sevdiğinde tüm dünya sanki çiçeklerle donanır; çocuklar ağladığında da o feryatlar sanki yeri göğü inletir. İşte o yüzden çocuklar ne baba ne anne şefkatinden mahrum kalsın istedik, her bir çocuğu kendi çocuğumuz bildik ve onlara yuvamızı açtık.

Büyük âlim Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi'nin memleketi Gümüşhane'nin Yukarı Çayırardı köyünde 1981 yılında doğdum. Eğitim öğretim hayatımı ilkokuldan lise tahsiline kadar memleketim Gümüşhane'de tamamladım. Sonrasında eşim Yusuf Hoca'yla da buraya görevli olarak geldiğinde tanıştık ve nasip oldu 2002 yılında evlendik. Evlendikten üç yıl sonra da yani 2005 yılında tarihî ve kültürel dokusu çok önemli olan Kastamonu'ya yerleştik, burada ikamet ediyoruz. Ben de eşimin iyilik yolundaki güzel çalışmalarına gücüm yettiğince destek olmaya çalışıyorum.

"Çocuklardaki mutluluğu görmek bambaşka bir duygu." diyerek âdeta kendini çocukların mutluluğuna vakfetmiş Yusuf Dalkılıç'ın dünyasında çocuk nedir, size çocukları bu kadar sevdiren duygular nelerdir?

Benim nazarımda her çocuk eşsiz bir hazinedir. Ben çocuklara ve gençlere yaklaşırken, onlarla konuşurken önümde bir hazine duruyormuş gibi hissediyorum. Hayatına dokunmaya, gönlünü okşamaya çalıştığım her çocuğa da kendisinin ne büyük bir değere sahip olduğunu anlatıyorum. Ayrıca sevgiyle büyütülen ve nihayetinde sevgi ve merhameti kuşanan her çocuğun toplumun içine atılan bir sevgi tomurcuğu olduğunu düşünüyorum.

Çocuk saftır, tertemizdir ve cennet kokusunu hâlâ

üzerinde taşır. Merhametin ve sevginin en kocamanını o küçücük kalplerinde taşıyan masumiyetin en nadide örneğidir. Hani rahmetli Neşet Ertaş'ın da dediği kalpten kalbe giden o yolun da kâşifleridir onlar. Çünkü sevgiyle yapılan her işi bir bakışı dahi çabucak hisseder ve yakalar.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), yetim ve kimsesiz çocuklara kucak açmış, onlara kol kanat germiştir. Bu hususta siz de Rahmet Elçisi'nin izinden giderek gücünüz nispetinde daha çok çocuğun koruyucu ailesi olmayı istiyorsunuz. Peki, koruyucu ailelikle nasıl tanıştınız ve bu yola nasıl baş koydunuz?

Benim babam iki kez evlenmişti. Babamın önceki hanımı vefat ettiği için kendi öz annelerinden yoksun büyümüş kardeşlerim vardı. Benim annem de öksüz büyümüştü, annesinin yokluğunu ve şefkatinin yoksunluğunu dilinden hiç düşürmezdi. Ayrıca eşim de babasını küçük yaşta kaybetmişti. Dolayısıyla hayatımın her anında anne veya baba eksikliğini gönlünde bir ızdırap olarak yaşayan kimselerle bir arada bulundum. Ayrıca ben Kastamonu'daki sevgi evlerine gidip geliyor, oradaki çocuklarla da çeşitli dersler ve programlar yapıyordum. Bu aktiviteler onların da hikâyelerini okumamı sağladı. Tabii bu hikâyeler de eklenince koruyucu ailelik konusunda hassasiyetim daha

da arttı. Ne zaman ki Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koruyucu ailelik hakkında bilgilendirme toplantısı yaptı o zaman benim de bu konuya dair araştırmalarım başladı. Diyanet İşleri Başkanlığımızın koruyucu aileye yönelik kitabını okudum ve çok etkilendim. Sevgili Peygamberimizin Hz. Ali ve Hz. Enes başta olmak üzere on civarında sahabeye günümüz tabiriyle koruyucu ailelik yapmış olması "Peygamber

Benim nazarımda her çocuk eşsiz bir hazinedir. Ben çocuklara ve gençlere yaklaşırken, onlarla konuşurken önümde bir hazine duruyormuş gibi hiss ediyorum. Hayatına dokunmaya, gönlünü okşamaya çalıştığım her çocuğa da kendisinin ne büyük bir değere sahip olduğunu anlatmaya çalışıyorum.

Efendimiz yapıyor da ben niye yapmıyorum ki?" dememe ve karar vermeme vesile oldu. Koruyucu aile olma arzumu eşimle paylaştım ve kıymetli eşim, hiç düşünmeden ve bir an bile tereddüt etmeden bu fikrimi kabul etti. İlk çocuğumuzu aldıktan sonra bambaşka ve çok güzel bir duygu olduğunu gördüm. İnanın bana insanın Peygamberimizin örneğinde evini yetimlerle, kimsesiz ve aile sıcaklığına muhtaç çocuklarla doldurması geliyor. İşte o coşkuyla diyorum ki bu hususta Sevgili Peygamberimize ulaşabilsem. İşte o zaman ahirette Allah (c.c.) o kimsesiz ve boynu bükük kalmış çocukların hürmetine beni kabul ederdi belki huzuruna."

Aile ağacınızın dallarına pek çok kuşun konmasına ve burayı yuva bilip sahiplenmesine siz de canı gönülden razı oldunuz. Kuşkusuz böyle mesuliyet gerektiren önemli bir kararı almak çok da kolay olmasa gerek. Emine Hanım, size bu kararı aldırان duygu ve düşünceler nelerdi? Siz koruyucu aileliği nasıl kabul ettiniz?

Babam ben üç yaşındayken vefat etmiş ve ben yetim büyüdüm. Babasızlığın nasıl bir acı olduğunu çok iyi biliyorum. Çok şükür bizim çocuklarımız ne anne ne baba şefkatinin eksikliğini hissetti. Hiçbir çocuk da bu eksikliği yaşamamasın istedim.

Değerli eşim Yusuf Hoca bana koruyucu ailelikten söz edince hemen kendi çocukluğum ve babamın eksikliğini yaşadığım, gözyaşları döktüğüm o yıllarım aklıma geldi. “Neden olmasın?” dedim ve hemen kabul ettim. Çocuklar güldüğünde, sevindiğinde tüm dünya sanki çiçeklerle donanır; çocuklar ağladığında da o feryatlar sanki yeri göğü inletir. İşte o yüzden her bir çocuğu kendi çocuğumuz bildik ve onlara yuvamızı açtık.

Şu dünyada başıma gelen en güzel şeylerden biri olarak nitelendirdiğiniz koruyucu aile olmanın zorluklarından ve ailenize getirmiş olduğu güzelliklerden bahsedebilir misiniz?

Koruyucu aile olmak elbette hiç de kolay bir iş değil. İki

evlat sahibi olmanın yanı sıra iki yavrumuzun koruyucu aileliğini üstlenmek ve onları ailemize dâhil edebilmek zor bir meziyet. Ancak biraz cesaretli olmamız lazım. Düşünün ki bir ev alıyoruz ve ne kadar çileye katlanıyoruz. Biz ebedî cenneti istiyoruz ve bu cennete giden her yolda biraz zorluğa da katlanalım. Evimize gelen her çocuğumuza bu ailenin bir parçası olduğunu hissettirdik böylece onların da bizi aile olarak kabullenmesini sağladık. Bunları yaptıktan sonra zaten normal bir evde ne oluyorsa o oluyor yani olağan dışı bir hadise cereyan etmiyor. Çocuk, çocuk olarak ne yapıyorsa zaten onları yapıyor ve yapacak da. Hülasa çocuk çocukluğunu yaşayacak. Ama şunu samimiyetimle söyleyebilirim ki bir evde

tartışma anlamında ne yaşıyorsa bizim evde çok daha azı yaşıyor.

Koruyucu aile olduktan sonra da ailemizde ayrı bir huzur ve bereket oldu. Öncesinde ekonomik anlamda da sıkıntılarımız oluyordu ama bu sıkıntılar, gönlü saf ve tertemiz yavrularımızın hürmetine Rabbimizin bu dünyada sunmuş olduğu güzelliklerden olsa gerek, son buldu.

Son olarak sizler gibi koruyucu aile olmayı düşünen kimselere tavsiyelerinizi kısaca alabilir miyiz?

Ahret inancıyla hem dünyasını hem ahiretini güzelleştiren ve güzel kılan insandır elbet Müslüman. Bu inançtır bizi Allah ile baş başa kılan. O'nunla yüz yüze karşılaşaacağımız vakit belki de heybemizdeki en güzel amel oluverir şefkatten, sevgiden üşüyen bir minik kalbi avuçlarımızın içerisine alıp da ısıtmak, minik kalplerindeki asılı duran hayallerine onları kavuşturmak. Ahirete giden bir ömürde yere düşen bir yaprağı kendi felaketine terk etmek yerine dallarımıza onu ilıştirmemiz hürmetine bir bakmışınız ki Allah da bize: “Hadi kulum ben senden razıyım, geç deyiverir.”

KLASİK ŞİİRİN GÖLGESİNDE DÜNDEN BUGÜNE ŞEHİR

■ Ekrem Can YILMAZ

Klasik Türk şiiri ya da meşhur adı ile divan şiiri zaman zaman hayat dışı olmak, toplumsal duyuştan uzak durmak, bireysel ve soyut duygularla mahdut kalmakla itham edilir. Cumhuriyetin gençlik yıllarında yeni bir düşünce dünyasına henüz adım atmış olan efkâr-ı umumiye için bu ithamlar bir nebze olsun makul kabul edilebilir. Ancak bu ithamın da su sızdırdığı pek çok yer var. 1940'lı yıllarda klasik Türk şiirini yapmacık olmakla itham eden kıymetli edebiyat tarihçimiz Abdülbaki Gölpınarlı bile mülahazalarının hakikati değil devrin havasını yansıttığını itiraf eder.

Öte yandan klasik şiirimizde bilhassa Balkan kentlerinin kaybından sonra kaleme alınan şehir mersiyelerini dikkate alacak olursak divan şiirinin hiç de toplumsal acılara duyarsız olmadığı pekâlâ gün yüzüne çıkacaktır. Hâl böyle iken garp menşeli edebiyat akımı mensuplarının, Büyük Millet Meclisinin Misakımillî sınırlarından mecburen de olsa feragat etmesi sebebi ile Hatay, Musul, Kerkük, Halep gibi kadim Türk memleketlerinin terk edilmesi yâdına tek bir müstakil eser dahi kaleme almaması bahs-i diğerdir. Hele bu kentlerin terk edilmesi esnasında Türk ve diğer Müslüman unsurların ta ciğerinden feveran eden ağıt ve türküleri göz önünde bulundurduğumuzda bu hususun ne kadar hassas olduğu izahtan varestedir. Kanaatimizce klasik şiirimizdeki şehir mersiyeleri,

şehrengiz (şehir şiirleri), zafername, bahariyye (bahar şiirleri), şitaiyye (kış şiirleri) ramazaniyye (ramazan şiirleri), rahşiyye (at şiirleri), miraciyye (miraç şiirleri) gibi türler bu şiirin toplumla iç içe olduğunu ispat etmek için kâfi derecede müspet misallerdir.

Konu başlığımıza sadakat göstermek adına şehir temasına giriş yapacak olursak medeniyet havzası ne olursa olsun şehir dediğimiz yapıyı sadece imar, plan vb. fiziki kavramlarla tanımlamak mümkün değildir. Eskilerin deyişleriyle metafizik ilkeler ve sosyolojik durum her zaman için şehirlerin yapısını etkilemiştir. Nitekim Eski Dünya'da şehirler kozmosun iz düşümü olarak değerlendirilir. Kadim Yunan şehirleri Hippodomus'un geometrik kanunlarının ve kozmik tasavvurunun bir neticesidir. Babilliler de şehirlerini 12 tabanlı Babil astrolojisi üzerine inşa etmişlerdir. Yeni dünyada ise kapital toplumların şehir merkezinde muhakkak gökdelen mahiyetinde büyük ticaret merkezleri, borsa binaları, alışveriş merkezleri gibi ekonomik yapılar bulunur. İslam şehirciliğinde ise bilhassa klasik dünyanın tutarlılığı ve kurallılığı şehir yaşamı içinde de kendini göstermektedir. Bu husus ileride örneklerle detaylandırılacaktır. Günümüzde ise düşünce dünyamız gibi şehir tasavvurumuzda deyim yerinde ise tam bir yamalı bohça misali parçalı bir görünüm arz etmektedir. Kimi zaman şehirlerimize bahçesi ve müştemilatı ile birlikte ulu

camiler öncülük etmekteyken kimi zaman da şehrin göbeğine alelade tıkıştırılmış ekonomik yapılar ya da şehir halkını yâd ellere savurmak isteyen harman yeri gibi boş meydanlar şehre hükmetmektedir. Bu mülahazaları şahsi kanaatin gölgesinden kurtarıp akademik zemine oturtacak olursak Mehmet Ali Kılıçbay'ın Şehirler ve Kentler isimli eserinde "Cumhuriyetle birlikte kentlerde girilen ilk faaliyetlerden birinin meydan açmak olması anlamlıdır." ifadesi arayışımız için yeterli olacaktır. Bu tespitten de anlaşıldığı üzere şehirlerin ana güzergâhlarının değiştirilmesi ile şehrin etrafında yapılandırılan cami ve külliye atıl bırakılmış, toplum geleneksel dinamiklerden uzak tutulmaya çalışılarak ekonomik yapılara ve tek düze yığınların "güdüldüğü" meydanlara doğru sürülmüştür.

Gülizar Haydar'ın *Şehirlerin Ruhü* isimli kitabından istifade ederek meseleyi özetleyecek olursak Allah'a inanan toplumlar içinde Müslümanlar için Kâbe, Hristiyanlar için Vatikan, Yahudiler için Kudüs neyi ifade ediyorsa sosyalist dünya için Kızıl Meydan ve kapitalist dünya için Dünya Ticaret Merkezi aynı şeyi ifade etmektedir.

Gerek İslam şehirciliği gerekse klasik Türk şiiri başlı başına hacimli birer akademik çalışma sahası olduğundan biz bu yazımızı Edirne kenti üzerinden klasik şiirde İslam şehrinin hususiyetleri olarak sınırlandırdık. Edirne kentini seçmemizin sebebi bu şehrin

tarihî süreçte fethedilen Balkan şehirleri için timsal niteliğinde kurucu şehir rolü oynamasıdır. Ayrıca Edirne, İstanbul gibi köklü bir Bizans mimarisi üzerine kurulmamıştır. Birkaç Roma yıkıntısını hariç tutacak olursak külliye Osmanlı şehircilik anlayışı ile inşa edilmiş bir şehirdir. Tüm bunların yanı sıra şehrin hâlihazırda plan ve mimari bakımından Osmanlı hüviyetini güçlü bir şekilde koruması, henüz hacimli kapital yapıların işgaline uğramaması da tercihimizde önemli rol oynamıştır.

İzz ile bu sâl Edirne mansıbın tevcih idüp

En tû'eddü nassının manasını kıldı ayan (Nisa 4/58)

Leyla Hanım

Şaire Leyla Hanım, Edirne Valisi Mustafa Paşa'nın göreve başladığı gün için düşmüş olduğu manzum tarihte emanetlerin ehline verilmesini vazeden ayetten iktibasta bulunarak valinin görevinin meşruiyetini inşa etmiştir. Leyla Hanım şehir dediğimiz girift organizmanın kilit yapı taşlarından birine dikkat çekmektedir. İslam şehircilik anlayışının en önemli unsurlarından biri adil ve ehil yöneticilerdir. Üstelik bu adalet ve ehliyet kişilerin heva ve hevesinden ya da devrin geçici cereyanlarından mülhem olan bir adalet ve ehliyet anlayışı değildir. Bizzat şaire hanımın da Kur'an-ı Kerim'den iktibas buyurduğu gibi doğrudan doğruya İslam'dan neşet eden Kur'an ve Sünnet ile tadil ve tashih edilmiş bir adalet

anlayışıdır. Tüm bunların yanı sıra bir valinin meşruiyetini dini terminoloji ile manzum şekilde bir şairenin inşa etmesi de dikkate şayandır.

*Ne kubbe zeminde diğer asuman
Mesabih-i rahşan-ı kevkeb-nişan
Keçecizade İzzet Molla*

İzzet Molla, Selimiye'nin kubbesini ikinci bir gökyüzü olarak değerlendirirken hem kubbenin büyüklüğünü dile getirmiş hem de İslam şehirciliğinin metafizik unsurlarından biri olan kutsal mekânın kapsayıcılığını ortaya koymuştur.

İslam şehirciliğini kapitalist şehircilik anlayışından ayıran en önemli faktör şehrin teo-centrik bir model ile kurulmasıdır. Yani mabet ve mukaddes mekânların gölgesinde şehrin organik bir şekilde büyümesidir. Kapitalist şehircilik anlayışında ise eco-centrik anlayışla borsa, banka ve ticaret merkezleri gibi ekonomik yapıların çevresinde gelişen bir şehir söz konusudur. Sosyalist şehircilik anlayışında ise büyük meydanlar ve anıtlar çevresinde şehir serpilmektedir. Bu anlayışlar göz önünde bulundurulduğunda İslam şehri âdeta merkezdeki mukaddes mekânın çatısı altında organize olmuş vaziyettedir. Ayrıca bazı Batılı şehir plancıları için İslam şehirlerinde sık görülen çıkmaz sokaklar kargaşanın ve eciş bücüşlüğün alameti olarak değerlendirilse de İslam'ın mahremiyet bilinci göz önünde bulundurulduğunda

çıkılmaz sokakların belli sıklıkla şehre yerleştirilmesi oldukça işlevseldir. Zira mahalle ve akraba kültürünün çok daha güçlü olduğu klasik İslam toplumunda aynı klana mensup bireyler ya da aynı meşrebi paylaşan mahalleli kendi mekanını yabancılardan korumak adına çıkmaz sokak uygulamasını bir nevi muhafaza ve kontrol aracı olarak kullanmıştır.

*Ayasofya gibi bir kubbe asla
Yapılmaz diyü bahs eylerdi dünya*

*Bu âli kubbe andan oldı azam
Kalanın bilmezsin vallahu âlem*

Mimar Sinan

Mimar Sinan'ın hayatını ve eserlerini konu edinen *Tezkiretü'l Bünyan ve Tezkiretü'l Ebniye* adlı eserlere göre Mimar Sinan, Hristiyanların Ayasofya'nın kubbesinin biricikliği üzerinden Müslümanlara galip olmalarından dolayı teessür içindedir. Müslüman bir mimar olarak mensubu bulunduğu

inancın gayreti ile Selimiye Camii'nin kubbesi ile mimarlık alanında âdeta menzil bozarak, yeni tabirle rekor kırarak Hristiyanların bu husustaki başarısını gölgede bırakmıştır.

Ayrıca Sinan, Hristiyan mimarların Ayasofya'nın kubbesinden daha büyük kubbeyi mümkün görmemelerini zum-ı fasid dediğimiz batıl bir düşünce olarak değerlendirir. Selimiye'nin kubbesinin Ayasofya'dan büyük olduğunu zikrettikten sonra kendi inşa ettiği kubbe için aşilamaz iddiasında bulunmadığı gibi en doğrusunu Allah bilir diyerek ardından gelecek mimarlara da açık kapı bırakmıştır.

*Cinan görse dükkan-ı attarını
Feramuş eder buy-ı gülzarını*

...
*Tuhefcilerin öyle kim zineti
Sanırsın ki İngiltere Devleti*

*Mücellidleri bir kitap etse zeyn
Ederler mehi şemse deffeteyen*

K. İzzet Molla

İzzet Molla, Mihnetkeşan adlı mesnevisinde Edirne Ali Paşa Çarşısı'nı tasvir ettiği sırada muhtelif meslek erbabını tanıtırken bir hiyerarşiyi dikkate alarak sıralama yapmıştır. Bu hiyerarşi Osmanlı cemiyetinde esnafın cami çevresindeki konuşlanma hiyerarşisidir. İslam şehirciliğinde çarşı ve bedestenler cami avlusunun hemen dışında başlar ardından çarşı içindeki meslekler sıkı bir hiyerarşi ile konumlandırılır. Kıymetli, temiz ve estetik

Klasik İslam şehirde bir ilaha inanan toplum bir ulu cami etrafında organize olmuş vaziyettedir. Ticaret, sanat, eğitim vb. ihtiyaçlar bu camilerin gölgesinde yürütülmektedir. Tevhit ilkesinin bir tezahürü olan bu anlayış Osmanlı bakiyesi şehirlerimizde de açıkça görülür.

mallara sahip olan satıcılar camiye en yakın bölümde bulunur. Bunlar buhur ve ıtır satıcıları, sarraflar ve mücevheratçılardır. Ardından kitapçılar, ciltçiler ve bezzazlar gelir. En uzak yerde ise dericiler, demirciler, toprak ve ağaç mamulleri satan esnaflar bulunur. Görüldüğü gibi klasik İslam şehirciliğinde canı isteyen istediği yere dükkân açamaz parasıyla değil sırasıyla usul ve erkâna riayet edilir.

*Müşerref her taraf bağı-ı İremdir
Safa ehline ol beytü'l-haremdir*

*Eski Cami'de varıp eyle dua kim ol durur
Kabe-i sani makam-ı salihan-ı Edrine*

Mahremi Şehname adlı mesnevisinde Edirne'yi Mekke şehrinin vasıfları ile zikretmiştir. Estetik bilimi ya da Arapça ifadesiyle ilmü'l-cemal güzelliğin mahiyetini, ölçü ve şartlarını araştıran bir bilim dalıdır. Herhangi bir unsorda estetik aramak ancak belli ölçü ve şartları göz önünde bulundurmakla mümkündür. İslam şehirlerinin kurulmasında ölçü olarak başvurulan örnek şehirlerin en önemlisi İslam'ın neşet ettiği Mekke ve Medine'dir. Nasıl ki camiler Kâbe'nin birer şubesi olarak telakki ediliyorsa Müslümanların kurduğu şehirler de bu iki muhterem ve mükerrem beldenin uzantısı olarak görülmektedir.

Sonuç olarak klasik İslam şehrinde bir ilaha inanan toplum bir ulu cami etrafında organize olmuş vaziyettedir. Ticaret, sanat, eğitim vb. ihtiyaçlar bu camilerin gölgesinde yürütülmektedir. Tevhit ilkesi ile zıtları bile bir arada yürütebilen İslam dünyası klasik dönemde ilahi cemali yeryüzünde maddi-manevi güzelliğe dönüştürmüş, bu güzelliği de fayda ve zevk ile buluşturmuştur. Ancak 'Aydınlanma!' Dönemi ile gelen epistemolojik parçalanma güzeli ve faydayı zıt göstererek tüm dünyaya bu ikisini birbirinden ayırmayı, zevk ve hazzı ise bir tutmayı vazetmiştir. Bu sebeple şehirlerimizin ruhsuzluğunun ve mekanikliğin sebeplerini yalnızca şehir planlarında değil metafizik dünyamızda ve bunalımdan bunalıma koşan "kim"liklerimizde de aramak gerekmektedir.

MİZAH

■ Özlem METİN

Gülmeye neden ihtiyaç duyuyoruz? İnsanın dünyaya gelirken yüklendiği ağır yük, ölümlü olduğunu bilerek yaşamak zorunda olması, hayatın ona getirdiği beklenmedik durumlar ancak mizahın olduğu bir dünyada çekilebilir. Gerçeğin kısa bir an bile olsa hükmünü yitirdiği veya en azından farklı gösterilerek katlanılır kılındığı durumlara ihtiyaç duyarız. İsteriz ki bizim baş edemediğimiz dünyayı alaya alan, çarpıklıkları ortaya koyan, zalime zalimliğini anlatan, insana mükemmel olmadığını, kusurlarla dolu olduğunu hatırlatan birileri çıksın. Mizahın rolü burada başlıyor. Gündelik yaşamımızda bize sıkıntı veren durumları, hayatın acı gelen taraflarını, bizi üzen, yoran, inciten olayları farklı bir bakışla ele alarak gülümseten bir pencere açabilir mizah bizlere. Mizahçıları besleyen ana damar, sanıldığı aksine komik olaylardan çok insanın yaşadığı zor durumlardır. "Mizahın gizli kaynağı sevinç değil kederdir" diyen Mark Twain'i bu bahiste hatırlamamak mümkün mü?

Yalnız olmadığını, başkalarının da kusurlarının olduğunu, herkesin eleştiriden nasibini alabileceğini gören insanın hayata karşı öfke ve endişesi azalır. Mizah bu anlamda pozitif yöne çeker insanları. Bireysel rahatlamamanın yanı sıra toplumsal olarak baktığımızda aynı şeylere gülen insanların birbirleriyle farkında olmadan kaynaştığını görürüz. Mizah insanları eşitler, farklı statülerdeki insanlar aynı şeye gülebilir. Bir tür direniş metodu da olabilir yeri geldiğinde. George Orwell "Her şaka küçük bir devrimdir." der.

Son on yılda Türkiye'de de mizah anlayışı dijital yayıncılığın gelişmesiyle birlikte hızla değişti. Eskiye oranla daha gösterişsiz, sakin gibi görünen ama içerik olarak sert eleştirilere sahip mizah eserleri görebiliyoruz. Köşeli, abartılı, karikatürize edilmiş karakterlerin oluşturduğu mizah yerine normalin içinde, gerçeğe uyuşan, ilk bakışta belirgin komiklik iddiası taşımayan tiplerin mizahı gençler tarafından daha çok benimsenmeye başlandı. Bu eserler dijital ortamlarda hızla yayılarak karşılık buluyor ve geniş kitlelere ulaşabiliyor. Yeni nesle söyleyecek sözü olanların, mizahın değişimlerini görerek imkanlarından faydalanması eskiye göre daha elzem görünüyor.

GÖNÜL SIRÇADAN BİR KÖŞKTÜR

■ Gülşen ÜNÜVAR

Ey oğul!
Gün yenice doğdu
dağların ardından, ay
desen gönüllüce çekip
gitti. Pencereyden içeriye
süzülen berrak ışığın, ak
pak duran kâğıdın üzerine
düşüğünü fark ettim. Üç beş
kuş uyandı yuvasında. Bülbüller
yavaşça yokladı, gül bahçesinin
kapısını. Kilit vurmak kimin
haddine? Gülü bülbülde kim
ayrı koya? Bülbül şakiyadursun
kapı pervazında, gonca güller
açılsın yaprak yaprak. Kalk
dedim kendi kendime, vakit bu
vakittir. Vakit yazma vaktidir.
Vakit; bildiğini söyleme,
gördüğünü anlatma vaktidir.

Nasılısın sorusunu sormaktan
sakınırım. İyi olmandan
yanadır çünkü tüm temennim.
Bunun için dua, bunun için
şükür arz ederim. Sen ki en iyi
arkadaşım, sırdaşım, dostum,
dermanımsın. Sözlerimin
muhabatı, yanınların sıratısın.

Bilir misin, dost demek yük
demektir aslında. Kişinin
kendi kendine yüklediği en
büyük yüklerden üstelik. Dost

meclisinde güzelce geçerken
günler, su gibi akarken yarenlik,
bakarsın rengini çeviriverir
kelimeler. Söyleyen söylediğini
geri alamaz, artık çok geçtir.
**İnsanın gönlü yufka ve koruması
güçtür.*** Gönül dediğin daha
nazenindir söğüt dalından.
Sabahın seherinde açılan
gonca gülden de incedir
gönül. Bülbülün şakıdığı
nağmelerinden daha içli,

Bir yaraya şifa
olabileceksen,
yaklaş. Göze renk,
sele bent olacaksın
yaklaş. İnsana yararlı
olabileceğin yerde
insanlara karış.
Korkma, iyilikte ve
faydada akranlarınla
yarış! Bil ki insanlara
yararlı olmak insanın
kendi yararınadır.

kelebeğin kanadından daha
saydam. Kırılmayagörsün,
ne dost dinler ne ahabap.
İşte bundan derim, dost
en büyük yüküdür kendi
kendimize. Kaldıramayacağın
yükü yüklenmeyesin.
Bunalacağın, kederinden nefes
alamayacağın yükün altına
girmeyesin. İnsan dostsuz
olamaz elbet. Dost dediğin en
büyük dayanak sana. İyisi mi
sen gönlüne söz geçir. İpekten
hallice dizginlerini sağlam tut.
*Gönül sırça gibidir. Ey oğul, onu
çok iyi muhafaza et, kırılmasın.**
Velev ki kırıldı, vah ki vah! Nasıl
tekrar bir araya gelsin parçalar?
Nasıl eski hâlini geri alsın o
kıymetli sırça?

Şimdi söyle bakalım kabahat
nerede, kimde? Gönlün
narinliğinde mi, yoksa dostun
zalimliğinde mi? Bu cevap
öyle bir çırpıda verilecek bir
cevap değildir evlat. Tam ve
kati bir yanıtı da var mıdır
bilinmez. Dostun dostluğuna
söz geçmez, öyleyse gönlüne
hükmedesin. Onun iklimine
göre adımlarını ayarlayıp
giyinesin. **Gönül nazlıdır, bu
tecrübe edilmiştir. Şöyle ki
sıcakta erir, soğukta donar.***
Hoyrat rüzgârlardan korkar
ama gider söğüdün dalına
konar. Hassastır, incedir,
zarifçedir. Seni uyarmak
boynumun borcu, gönlümün
harcıdır.

Velhasıl kelim, gönül deyip bir
durmak lazım. Bu kadar bahis
kâfidir. Bir konuyu gereğinden
fazlaca uzatmak, haksızlıktır o
konuya. İnsan bu, her zaman
cümlesi doğru, tecrübesi kati
diye bir şey yok. Kararında
söylemek lazım söyleyeceğini.

İnsan evlat, insan!
Nasıl mesafeli durur,
nasıl temkinli olur,
nasıl gönlünü korur?
Ateşten gömlek, iki
ucu dikenli değnek.
İnsanı insana
kötülemek olmaz!
İnsandır nihayetinde
insanın acısını alan.
Uzak durmak olmaz.
Anlatacakların varsa,
yaklaş. Bir yaraya şifa
olabileceksen, yaklaş.
Göze renk, sele bent
olacaksan yaklaş. **İnsana
yararlı olabileceğin
yerde insanlara karış.***

Korkma, iyilikte ve
faydada akranlarınla yarış!
Temkin belleyip de uzakta
kalmak senin zararınadır. **Bil ki
insanlara yararlı olmak insanın
kendi yararınadır.***

Sözlerim seni ürkütmesin
oğul. Balık dediğin, dalgaların
heybetinden korkar mı hiç?
Kuş dediğin gökyüzünün
derinliğinden, köpük dediğin
suyun haşmetinden... Bilmek
ayrı, bildiğinden kaygılanmak
ayrı şeylerdir. Sen, bilginden
güç alanlardan olasan. Bilgini
kendine merdiven yapıp
basamak basamak yeni
mertebelere çıkasın.

Bilmek dedim de bilgine
güven evlat ancak bilgisizi
de hafife alma. Küçüğün
küçüklüğüne, zayıfın zayıflığına
da aldanma. **Sinek fil için
büyük bir düşmandır.*** Sineğin
cüssesine bakıp da onu
hafife alan kim bilir ne çok
pişmandır. Önemsemediğin,
bilmezliğinden rahatsızlık
duymadığın kişiler gün gelir
karşına dikilir. Küçük bir su

damlasıyken büyür büyür ve
koskoca bir göl olur. Bilginin
aşamayacağı engel yoktur
evlat. Bir sandalla iki küreğe
bakar karşıya geçmek. Ancak
değer mi bu emeğe? Ufak
tefek teferruatlara, yoluna
çıkan dikenlere uğraş vermek
yerine okyanusa açılan gemiler
tasarlamayı dilerim. Bilmeyen,
daima önüne set çeker bilenin.
Bu bazen küçük bir sinek bile
olsa, büyük hasarlar bırakır.
Seni yolundan etmez belki ama
adamakıllı oyalalar. Köstek olur,
bağ olur, tümsek olur.

Böyleyken böyle oğul. Say
say bitmez bu dünya hâlleri.
Yaz yaz yetmez ne kâğıt ne
kalem. Ancak ahdettim,
söyleyebileceğim yere kadar
söyleyeceğim. Nefesim yettikçe
anlatacağım sana dünyanın
binbir türlü şeklini. Yeter mi?
Yetmez elbette. Kim yetirmiş
bu güne kadar, kim tam tamına
anlatabilmiş her bir hâlini?
Dünya dediğin kırk bayır,
insansa kırk bir. Her kıvrımı ayrı
hikâye, her odası başka renk,
her kapısı farklı desen. Birinin

gördüğünü diğeri göremez,
başkasının bildiğini öteki
bilemez. Bana iyi gelen, sana
kötü gelir, berikinin beğendiğini
sen elinin tersi ile itersin. Ama
hiç kimseye göre değişmeyen
şeyler de vardır oğul. Sevgi
mesela, merhamet, vicdan,
hakikat... Daha niceleri. İşte
bunları kim nerede görürse
tanır, bilir.

Mevzuyu uzattık oğul. Umut
ederim ki cümlelerim sana
yük olmadı. Okuduğu,
bildiği, gördüğü her şeyden
sorumludur çünkü insan.
Hakkını vermek düşer payına.
Bu da başka bir mektubun
konusu olsun, ne dersin?

Güneş, tepeye doğru yavaştan
yöneldi. Börtü böcek iyice
uyandı, maruzatını söyleyip
gitti bülbül, yeniden kabuğuna
çekildi gül. Kuşluk vakti, bereket
vaktidir. Şimdi bize veda etmek
yakışır. Seni gözlerinden öper,
Allah'a emanet ederim evlat.
Selametle...

*Kutadgu Bilig

BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK VE BÜYÜK YOK OLUŞ

■ Şule TÜZÜN

Dağlarını ormanların kaplamadığı, yamaçlarda alageyiklerin koşmadığı, coşkuyla akan akarsularımızın neredeyse tükendiği aşırı kentleşmeyle gelen betonarme hayatlar bizi doğamızdan uzaklaştırmakla kalmayıp artık aldığımız nefesimizi de engellemeye başladı. İnsanoğlunun ilk çağlardan beri durmak bilmeyen dünyaya hükmetme geçirme arzusu, nüfusun son yüzyılda kontrol edilemeyecek şekilde artmasıyla birlikte ele geçireceklerini tüketip artık kendi yaşamını tehdit etmeye başladı. İnsanoğlu tüketim arzusunun ulaştığı ürkütücü boyutları artık göremez hâle geldiği gibi doğanın insana sunduğu sayısız faydayı da yok sayıyor.

Herhangi bir bölgedeki ekosistemde bulunan bitki-

hayvan türlerinin ve çeşitlerinin sayıca zenginliğine kısaca biyolojik çeşitlilik denir. Bir ülkedeki bitki ve hayvan türleri, hem o ülkenin hem de dünyanın biyolojik zenginliği olarak kabul edilir. Örneğin Anadolu biyosferde biyolojik çeşitliliği yüksek olan sayılı bölgeler arasındadır.

İnsanlar çok değil 200 yıl öncesine kadar ekosistemlerdeki doğal varlıklarla iç içe yaşarken zamanla ve hızlı nüfus artışıyla birlikte doğal kaynakların bilinçsiz kullanılması ve teknolojinin gelişmesi sonucu doğanın dengesi bozulmuş, birçok çevre sorunu ortaya çıkmıştır. Aslında küresel ısınmayla da ilişkili olan çevre sorunlarının en önemlilerinden birisi de biyolojik çeşitlilik kaybıdır. Şu anda doğal yaşam ve insan refahını etkileyen, devamlı bir biyolojik çeşitlilik

kaybına şahit oluyoruz.

Yaklaşık 3 milyon yıl önce Türkiye Sanayi Devrimi dönemine göre 2 °C daha sıcaktı. Günümüzdeki sıcaklıklarsa bu oranın altında kalıyor. Peki, neden kaygılanıyoruz? Çünkü iklim değişikliği hızı, canlıların bu iklim değişikliği hızına uyum sağlama hızının çok ötesinde. Bu nedenle gezegenimiz erken kayıplar yaşıyor.

Ülkemiz sahip olduğu biyolojik çeşitlilik açısından yeri doldurulamaz bir konumda. Hem Türkiye hem de dünya ekosisteminin sürdürülebilirliği açısından bu kadar büyük öneme sahip olan ülkemizde ormanların yok oluşu yaşanan biyolojik kayıp sürecini hızlandırıyor. İnsan eli değmemiş; dolayısıyla karbon yutma ve depolama kapasitesi yüksek ormanlar biyolojik

çeşitlilik açısından çok çok önemli!

Yanlış arazi ve deniz kullanımı, organizmaların doğrudan kullanımı, iklim değişikliği ve kirlilik... Dünya üzerinde karasal alanların % 75'i insan eliyle değiştirilmiş durumda. Sulak alanlara baktığımızda ise insan elinin yıkıcı yönü daha çok göze çarpıyor; sulak alanların % 85'inin kaybolduğunu görüyoruz. Biyosferde kayıplar elbette var ama bu kadar kısa süre içerisinde türlerin yok olması bilim çevrelerinde büyük yok oluş diye tanımlanıyor. Örneğin memelilerin yok oluş hızı olağan yok oluşun 1830 kat üzerinde seyrediyor. % 75 oranında büyük bir yok oluşun yaklaşık 2 milyon yılda gerçekleşmesi gerekiyordu. Şu an bu rakam binlere inmiş durumda. Son 50 yılda ise dünya üzerindeki biyolojik çeşitlilik kaybı olması gereken kaybın çok daha üzerinde seyrediyor. Yani büyük yok oluşlar artarak devam ediyor.

Peki, bu ne demek?

Ekosistemin her parçası, birbirleriyle çeşitli bağlantılar içerisindedir. Bu parçalardan herhangi biri bozulursa ya da sistem dışına çıkarılırsa sistem görevini yapamaz hâle gelir. Yani başta sağlık, gıda güvenliği, ekonomi olmak üzere neredeyse tüm yaşamsal döngülerimizde hayati öneme sahip olan biyolojik çeşitlilik kaybı, türlerin (tüm canlı varlıklar; bitki hayvan vs.) zamansız yok oluşuyla doğadaki dengeyi alt üst ediyor ve zarar olarak karşımıza çıkıyor. Örneğin; ekosistemin

düzeni açısından çok önemli olan Anadolu yer sincabını ekosistemden çektiğiniz zaman sistem faaliyetleri çarpıcı bir şekilde olumsuz etkileniyor. Kışın toprakta yuvalanan yer sincabı toprağın yaklaşık bir metre kadar altında kışlıyor. Böylelikle hem toprak verimliliğini hem de toprağın alt üst edilmesini sağlayarak verimliliği ve peyzaj çeşitliliğini artırıyor.

Temiz hava, taze ve temiz su, ilaç ve barınak gibi temel ihtiyaçlarımıza kaynak oluşturan biyolojik çeşitlilik aynı zamanda insanları psikolojik, duygusal ve ruhsal yönden olumlu etkiliyor. İnsan yaşamının sürdürülebilirliğinde biyolojik çeşitliliğin oynadığı büyük rol, onun devam eden kaybını giderek daha tedirgin edici hâle getiriyor

Aynı zamanda ilaç ham maddesi olarak kullanım potansiyeli taşıyan bitkilerden elde edilen ilaçlara insanlar sağlıklı yaşamak için gereksinim duymakta. Bitkilerle tedavi sanayileşmeyle birlikte dünya çapında önemini kaybetmiş gibi görünse de bitkisel ilaçlar dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan insanlar tarafından hâlen kullanılmaya devam ediyor. Çin, Hint, ve Japon geleneksel tıbbı hakkında yazılı pek çok kaynak mevcut. Avrupa'da satılan reçeteli ilaçların % 25'i bitkilerden elde edilen ham maddeleri içeren ilaçlardan oluşuyor. 20 bin ile 70 bin arasında bitki geleneksel tıpta veya ilaç ham maddesi olarak kullanılmaya devam ediyor.

İnsanoğlu, bir süreden beri yeryüzündeki bütün canlıların birbirleriyle etkileşim içinde olduğunun, hiçbir canlının izole bir yaşam sürmediğinin farkına vardı. Yaşanan bu "uyanış" ve dolayısıyla bilinçlenme geleceğimiz için umut vadediyor. Tabiatın verdiği bütün uyarıları göz ardı ederek dünyayla kendi aramızda mesafe koyup yok oluşların seyircisi olmak aynı zamanda insanın da kendi yok oluşu demek. Doğanın gösterdiği bu alarm işaretlerine kulak verip hem kendimizi korumalıyız hem de gelecek nesillerin hayat haklarını onlara teslim etmeliyiz.

ALLAH'IN MÜJDESİ: HZ. İSHAK

■ **Dr. Ferda YILDIRIM**
Sakarya İl Vaizi

Peygamber ailesinin nadide çiçeği Hz. İshak. Tevhit mücadelesiyle meşhur olmuş Hz. İbrahim'in evladı. Sabır ve tevekkül timsali Hz. Yakup'un babası, iffetiyle meşhur Hz. Yusuf'un dedesi; Allah'a teslimiyetiyle meşhur Hz. İsmail'in kardeşi; ibadet ehli, muttaki Hz. Lut'un yeğeni ve soyundan nice peygamberler gelen bir nebi...

Gıpta edilecek bir aile, nesilden nesle lütfedilmiş peygamberlik; baba, oğul, torun, kardeş, amca... Ne güzel bir soy... Peygamberlik soy bağı değildi aslında aslolan yoldu, sırat-ı müstakimdi. Nitekim Yüce Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de, "Ona (Hz. İbrahim'e) ve İshak'a bereketler verdik. Onların soyu içinde iyisi bulunduğu gibi açıkça kendisine kötülük edeni de olacaktı." (Sâffât, 37/113) buyurarak peygamberlerin ailelerinden iman edenler olduğu gibi dalalet edenlerin de varlığına dikkat çekerek peygamber ailelerinin imani

noktadaki çetin imtihanlarını hatırlatmaktadır bizlere.

Peygamberler ile ilgili birçok bilgiyi Kur'an-ı Kerim'den öğreniyoruz. Rabbimiz bize peygamberlerini Kur'an'da tanıtmakta, özellikle birçok peygamberin öne çıkmış vasıflarını ve imtihanlarını zikretmektedir. Böylelikle Rabbimiz peygamberlerin öne çıkan bu vasıflarını ve imtihanlarını bizlere örnek ve rehber olarak sunmuştur. İnsanoğlunun eğitime sürecinde peygamberlerin bu vasıfları ve imtihanları insanlar için bazen bir teselli bazen bir umut bazen de bir niyaz vesilesi olmaktadır.

Yüce Allah Kur'an'da Hz. İshak'ı ne güzel tasvir ediyor. Âdeta bu yüce ahlaka sahip peygamberinin birçok güzel vasfını bizlere örnek olarak sunuyor. Hz. İshak Kur'an'ın ifadesiyle farklı lütüflara mazhar olmuştur.

Zira Resûlullah en çetin imtihanların peygamberlerin hayatları olduğunu vurgulamaktadır. (Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 72)

Kur'an'da hususiyetleri yani şahsi özellikleri ve ayrıcalıkları önemli bilgilerle aktarılmış peygamberlerdendir Hz. İshak. Yüce Rabbimiz Hz. İshak'ı on yedi yerde zikreder. Kimi zaman onun öne çıkmış vasıflarını anlatır kimi zaman Mekkeli müşriklerin sapkınlıklarına karşı bir delil olarak sunar. Bazen de onun ismini zikretmek suretiyle İsrailoğullarının tahriflerine cevap verir. (Bakara, 2/133, 136; En'âm, 6/84)

Kur'an'da Hz. İshak ile ilgili ayetlerde ortak akide vurgusu görülmektedir. Daha çok iman ve teslimiyeti tasdik eden bu ayetlerde Hz. İshak'ın ismi zikredilmekle âdeta Hz. İshak üzerinden tevhit inancı anlatılmakta ve tekit edilmektedir. (Bakara, 2/136; Âl-i İmrân, 3/84) Böylelikle babası Hz. İbrahim ve abisi Hz. İsmail'den sonra tevhit inancına bir tuğla da Hz. İshak ile konulmuştur. Hz. İshak ile ilgili gönderilen ayetlerde tüm peygamberliğin arasında sürekliliğin, birliğin, bütünlüğün birleştirmenin olduğu duyurulur. Âdeta "La nüferriku beyne ahadim..." (Bakara, 2/285) "Onlar (peygamberler) arasında fark yoktur..." ayet-i celilesinin bir yansımasıdır. Bu ayetler Kur'an'ın cihanşümül olduğunu ortaya koymaz mı?

Özellikle Peygamber Efendimize Mekkeli müşrikler ile Medine’de yaşayan Yahudi ve Hristiyanlara karşı Rabbinin desteğidir, lütfudur. Hz. Peygamber’e Rabbi tarafından atası Hz. İshak ile destek verilmektedir.

Doğumu müjdelere mazhar olmuş bir peygamberdir Hz. İshak. Ayrıca doğumunun müjdesi güzel mesajlarla aktarılan bir peygamberdir. Hz. İbrahim putperest kavmi tarafından ateşe atılmıştı. Allah’ın inayetiyle bu ateşten kurtulduktan sonra kavmini terk ederek bereketli diyara, Filistin’e ulaşmıştır. (Enbiyâ, 21/70-71) Hz. İbrahim, salihlerden bir evlat vermesi için Allah’a niyazda bulunur. (Sâffât, 37/100) Duası Allah tarafından kabul edilir ve kendisine bir erkek çocuğu müjdelendir. Sonra çetin bir imtihan, duanın icabetine karşılık bir kurban, evlat Hz. İsmail... Teslimiyet abidesi bir baba ve abi örneğinin temsilidir bu hadise Hz. İshak için, güzel örneklik. Sonra semadan bir koç bahşolunur bu imtihan neticesinde. Akabinde Hz. İbrahim, mükâfatlandırılacaktır Rabbi tarafından. Tevhit ve teslimiyet abidesi olan Hz. İbrahim bu vasıfları sebebiyle ilerlemiş yaşına rağmen müjdelenecektir: Hz. İshak... Salihlerden olmak üzere bir peygamber evlat... O da Rabbine şükür niyazında bulunacaktır, “İhtiyar hâlimde bana İsmail’i ve İshak’ı lütfeden Allah’a hamdolsun.

Kur’an’da Hz. İshak ile ilgili ayetlerde ortak akide vurgusu görülmektedir. Daha çok iman ve teslimiyeti tasdik eden bu ayetlerde Hz. İshak’ın ismi zikredilmekle âdetâ Hz. İshak üzerinden tevhit inancı anlatılmakta ve tekit edilmektedir.

Şüphesiz ki Rabbim duamı en iyi işitir.” (İbrahim, 14/39)

Hz. İshak’ın doğumunun müjdelendiği bu kıssada kutlu misafirler zikredilir. İnsan suretinde güzellikleriyle dikkat çeken iki melek gelir Filistin’e bu güzel ailenin evine müjdelerle. Ne güzel misafir... Hz. İbrahim ve Hz. Sare’ye misafir olurlar. Cömertliği ile meşhur Hz. İbrahim onlara ikramda bulunur ama onlar ikramı almazlar. Şüphelenir Hz. İbrahim ve Hz. Sare, tam o sırada bir evlat ve bir de torun müjdelendir kendilerine; Hz. İshak ve Hz. Yakup. Meleklerin onların şüphelerini dindirmesi üzerine ayakta olan Hz. Sare

gülümser, hayret ve sevinç içerisinde, “Aman ya Rabbi, ben yaşlı bir kadın, şu da ihtiyar kocam, bu hâlde ben çocuk mu doğuracağım! Doğrusu şaşılacak bir şey!” der. Onun bu sözleri üzerine melekler, “Allah’ın emrine şaşırıyor musun? Ey hane halkı, Allah’ın rahmeti ve bereketi sizin üzerinizdir.” diye cevap verirler. (Hûd, 11/69-73) Allah’ın rahmetinin genişliğini gösteren bu kıssada, ummadığı bir vakitte âlim bir evlat müjdesine mazhar olan Hz. İbrahim olağanüstü bir haber almanın verdiği hayretten dolayı meleklerle, “Peki bana neyi müjdeliyorsunuz?” diye sorar. Melekler, “Sana gerçeği müjdeledik. Sakın ümitsizliğe kapılanlardan olma.” derler. Hz. İbrahim’in tevhit inancının bir nüvesini ifade eden cevabı ise yüreklere dokunur, “Haktan sapmış olanlardan başka kim Rabbimin rahmetinden ümit keser.” (Hicr, 15/53-56) Bugün âdetâ bizlere sesleniyordu Hz. İbrahim, Rabbinizden ümidinizi kesmeyin düsturunu öğretiyordu... Ümit... Aileyi ayakta tutan yüce bir değer değil midir ümit? Dualar, zikirler hep ümitle yapılır Allah’ın inayetine, merhametine, lütfuna mazhar olmak için.

Âlim bir çocukla müjdelenmişti Hz. İbrahim ve Hz. Sare. (Hicr, 15/53; Zâriyât, 51/28) Kur’an Hz. İsa’nın öne çıkmış iki ehemmiyetli vasfına dikkat çekiyor, âlim ve muhsin. (En’âm, 6/84) Âlim; bilen,

doğru ile yanlışı ayırt edebilen, Rabbini bilen ve sonraki nesillere bu hususu bildiren. Rabbini bilen kendini bilir çünkü. Kavminden de ilme karşı sadakat ile âlime saygı duyulmasına işarettir aslında. Muhsin; ihsan sahibi, hayatını Rabbinin onu her dem gördüğü gerçeğini hatırd tutarak bir ömür idame eden Müslüman kimsedir.

Hz. İshak, Kur'an'da vahiy aldığı, kitap verildiği ve nebilerden olduğu açıkça bildirilen peygamberlerdendir. (Âl-i İmrân, 3/84; Ankebût, 29/27) Ayrıca Hz. İshak, Kur'an'da babası İbrahim, oğlu Yakup ve torunu Yusuf'un lisanı ile anılan bir peygamberdir. Babası Hz. İbrahim Rabbine niyazında zikreder onun ismini. (İbrâhîm, 14/39) Oğlu Hz. Yakup'un sorusu üzerine oğulları tevhit akidesinde ahitlemişler, "Senin ve atalarının İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilahı olan tek Allah'a kulluk edeceğiz." demişlerdir. (Bakara, 2/133) Torunu Hz. Yusuf ise, "Atalarım İbrahim, İshak ve Yakup'un dinine uydum..." buyurarak tevhit akidesine bağlılığını ifade etmiştir. (Yûsuf, 12/38)

Yüce Allah Kur'an'da Hz. İshak'ı ne güzel tasvir ediyor. Âdeta bu yüce ahlaka sahip peygamberinin birçok güzel vasfını bizlere örnek olarak sunuyor. Hz. İshak Kur'an'ın ifadesiyle farklı lütuflara mazhar olmuştur. (Yûsuf, 12/38) Ayrıca onun, ilmi ile öne çıktığı, hidayet önderi,

hayırlı işlerin rehberi ve salih kimselerden olduğu beyan edilmiştir. (Hicr, 15/53; Enbiyâ, 21/73; Ankebût, 29/27)

Babasının tevhit akidesine ve tebliğ davasına sadakatinin hediyesidir Hz. İshak. (Meryem, 19/49) Basiret ve mukavemet sahibi bir peygamberdir. (Sâd, 38/45) Cünahlarından arındırılmış, seçilmiş, hayırlılar arasına dâhil edilmiştir. (Sâd, 38/46,47) Konu ile ilgili ayetler, peygamberlerin ve onlara iman edenlerin iki özelliği kuşanmaları gerektiğine vurgu yapmaktadır; basiret ve mukavemet. Kim Hz. İshak'ın bu güzel vasıflarına nail olmak istiyorsa onun yolunu rehber edinmelidir.

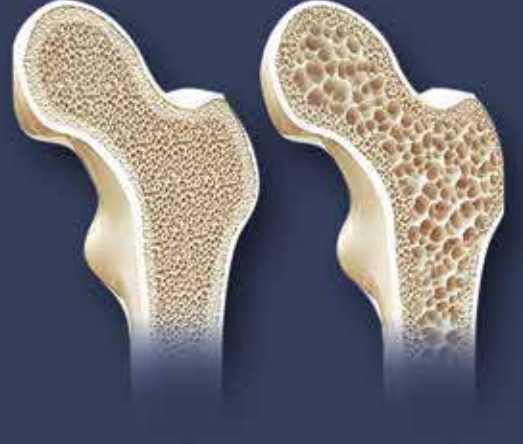
Çok sevdiği babası vefat ettiğinde hüzünlenmişti Hz. İshak. Abisi Hz. İsmail ile birlikte babalarını defnetmişlerdi. Artık vuslat bekaya kalmıştı. Allah yolunda cehdeden üç kişiydiler, üç peygamber, baba ve iki oğlu. Şimdi Hz. İshak, omuzlarındaki sorumluluğu daha içten hissetmişti. Babasının vefatından sonra ise istikameti hiç değişmemiş, kendisine verilen peygamberlik vazifesini hakkıyla ifa etmişti. Baba ve oğul aynı şehirde peygamberlik şerefine nail olmuşlardı: Filistin...O şimdi bu topraklarda babasının ayak izlerini takip ediyordu. Şimdi bu şehirde yalnız olarak bu yolda devam edecekti. Abi Mekke'de, kardeş Filistin'de yola revan olacaklardı, Allah yoluna...

Hayırlı bir eş ve müşfik bir baba olan Hz. İshak, Refeka bint Betvil ile evlenmiş bu evlilikten Yakup ve Ays isimlerinde ikiz oğlu doğmuştu. (İbn Kuteybe, Meârif, 17) Abisi Hz. İsmail, vefatı sırasında kardeşinden, oğlu Ays'ı kızı Besime ile evlendirmesini istemişti. Hz. İshak da abisinin bu isteği üzerine Ays ile Besime'yi evlendirmiştir. Bu evlilikten ise yine bir peygamber soyu doğacaktır: Hz. Eyyûb. (Taberî, Tarih, I, 162, 165)

Vazife tamam olmuştu artık, ilerlemiş yaşında baba olan Hz. İshak, çocukları Yakup ve Ays'ın doğumlarından sonra yüz yıl yaşadığı ve yüz yetmiş yaşlarında vefat ettiği söylenir. Evlatları tarafından el-Halil'de babasının yanına defnedilmiştir. (İbn Kuteybe, Meârif, 17) Nasıl babasının sağlığında bu topraklarda beraber tevhit mücadelesi verdilerse, vefat ettiklerinde beraber metfun olacaklardı aynı şehirde.

Hz. İshak, bereketlere mazhar olan bir peygamber, kabul olunmuş dua ve ailesine bir armağandır. (Enbiyâ, 21/72; Sâffât, 37/113) Dünya döndükçe dillerden düşmeyecek bir peygamberdir. (Meryem, 19/50) Ayrıca Hz. İshak babasından namazlarında daimi olması için dua almış bir evlattır. (İbrâhîm, 14/40) Kıyamete kadar sürecek bir dua silsilesinin içindedir Hz. İshak, hatırlanmaya, anılmaya, övülmeye layık bir nebi...

OSTEOPOROZ NEDİR?

■ Uzm. Dr. Reyhan KÖROĞLU

Halk arasında kemik erimesi olarak bilinen osteoporoz, kemik yapısı içinde bulunan kalsiyum miktarının düşmesine bağlı kemik yapısının dayanıklılığının azalmasına ve kemik kırığına sebep olabilen bir hastalıktır. Osteoporoz ölümcül bir hastalık değildir ancak hastalık nedeniyle oluşan omurga kırıkları ile kalça kırığı sonrası ölüm oranlarında artış gözlenmektedir.

Türkiye Osteoporoz Derneğinin açıkladığı verilere göre; 50

yaşın üzerinde her üç kadından birinde ve 50 yaş üzerindeki 5 erkekten birinde osteoporoz görülmektedir.

Osteoporozun Belirtileri

Osteoporozun görülen en sık belirtileri; omurga ve sırt bölgesinde oluşan ağrılar, boya kısalma ve kamburlaşmadır. Bu belirtilerin nedeni ise osteoporoz nedeniyle oluşan kırıklardır.

Osteoporozda Genel Risk Faktörleri

- En önemli risk faktörlerinden biri yaştır. Yaşın artmasıyla birlikte kemik yoğunluğu azalır.
- Kadın cinsiyet, beyaz tenli, açık renk gözlü olmak
- Menopoza girmiş olmak (östrojen düzeyindeki azalma nedeniyle)
  - Yumurtalıkların cerrahi ile alınması sonucu yapay menopoza girmek
  - Erkeklerde testosterondaki azalma ile kemik
- kütlesi de azalabilmekte ve osteoporozla bağlı kırıklar oluşabilmektedir.
- Kortikosteroidler, lityum, alüminyum, epilepsi ilaçları, antiasitler, antikoagülanlar (kanın pıhtılaşmasını önleyen maddeler), siklosporin, tiroit ilaçları ve bazı kanser ilaçlarını uzun süre kullanmak
- Şeker hastalığı, tiroit veya paratiroid bezinin fazla çalışması, mide-bağırsak operasyonu geçirmiş olmak, uzun süren hareketsizlik, felçler, bazı romatizmal hastalıklar
- Diyetle düşük düzeyde kalsiyum alınması ve D vitamini eksikliği
- Fiziksel aktivitenin az olması
- Ailede osteoporozlu kimselerin bulunması
- Kısa boylu, ince yapılı kişiler iri yapılı, kilolu kişilere göre daha fazla osteoporoz riski taşımaktadırlar.
- Sigara içmek, alkollü, kolalı ve kafeinli içecekleri çok fazla tüketmek

Tanı Yöntemleri

Osteoporoz tanısı Dual Enerji X Ray Absorbsiyometri (DEXA) adı verilen yöntem sayesinde elde edilen verilere ve kırıklara göre konulmaktadır. DEXA ile yapılan kemik mineral yoğunluğu ölçümüyle kemik yoğunluğu hakkında bilgi edinilebilmektedir. Veriler sayesinde osteoporoz tanısı konulabilmekte ve tedavi protokolü belirlenmektedir.

Osteoporozdan Korunmak

Çocukluk döneminden itibaren kalsiyum açısından zengin ve sağlıklı bir beslenme alışkanlığı, kemiklerin kalitesini artırarak ilerleyen yaşların sağlıklı kemiklerle karşılanmasını sağlar. Sigara ve alkol alımından kaçınılmalı, kafein içeren kahve ve kolalı içecekler azaltılmalıdır. İdeal vücut ağırlığını koruyacak şekilde sağlıklı ve dengeli beslenmeye özen gösterilmelidir.

Kişiye özel hazırlanmış düzenli bir egzersiz programı çok önemlidir. Duruş ve güçlendirme egzersizlerinin yanı sıra yürüyüş de kolaylıkla yapılabilecek fiziksel aktivitelerdendir. Kişiye özel hazırlanan egzersiz programıyla osteoporozla bağlı görülen postür bozuklukları ve kamburluk oluşumu engellenir. Düzenli bir egzersiz programıyla kaslar güçleneceği için gövde dengesi korunur, eklemlerin esnekliği ve sağlamlığı artırılarak düşme riski azaltılır. Osteoporoz hastalarında egzersizlerin şekli, süresi ve sıklığı

mutlaka doktor tarafından belirlenmelidir. Kişiye uygun olmayan aşırı egzersiz, kas iskelet sistemini de kalp ve dolaşım sistemini de yorabilir, kişiye zarar verebilir.

D vitamini kemik mineralizasyonunu düzenleyen çok önemli bir vitamindir. Doğal D vitamini kaynağı olarak güneşli havadan yararlanmaya çalışılmalıdır. D vitamini eksiklik düzeyine göre D vitamini takviyeleri kullanılabilir. Tüm ilaç, destek ve takviyeler mutlaka doktor önerisiyle kullanılmalıdır.

Tedavi Yöntemleri

Osteoporoz tanısı alan hastalarda kırık oluşmamışsa koruyucu tedaviye başlanmaktadır. Koruyucu tedavide amaç hastayı aktif hâle getirmek, egzersiz yapmasını sağlamaktır. Koruyucu ilaçlar ise osteoporoz döneminde görülen yıkımı azaltabilir. Bu tür ilaçlar hastanın yaş grubuna uygun olarak tedavide kullanılmaktadır. Ancak tek başına ilaç tedavisi yeterli değildir, tedavi programına düzenli egzersizler de eklenmelidir.

Hastalığın ilerleyen evrelerinde omurgasında kırıklar başlayan hastalarda bu kırıklara bağlı oluşan ağrıları azaltmak için bazı ek tedbirler alınmalıdır. Bunlar; düzenli egzersiz programları, korse tedavisi ve kemik çimentosu ya da bazı organik malzemelerle kemik içinin doldurulmasıdır.

*Uluslararası Osteoporoz Vakfı tarafından hazırlanan “Bir Dakikalık Osteoporoz Risk Testi” sorularını yanıtlayarak kendinizi değerlendirebilirsiniz.

1. Anne veya babanızda basit bir zorlanma veya hafif bir düşme sonrasında kalça kırığı oldu mu?
2. Sizde basit bir zorlanma veya hafif bir düşme sonrasında kalça kırığı oldu mu?
3. Üç aydan uzun bir süre kortizon içeren ilaç kullandınız mı?
4. Boyunuzda 3 santimetreden fazla kısalma oldu mu?
5. Günde 20’den fazla sigara içiyor musunuz?
6. Sık olarak diare-ishal sorunuz oluyor mu? (Çölyak veya crohn hastası mısınız?)

Kadınlar için:

7. Menopoza 45 yaşından önce mi girdiniz?
8. Regl düzeniniz 12 ay süre ile aksadı, kesintiye uğradı mı?

Erkekler için:

9. Testosteron seviyesinde azalmaya bağlı impotans veya libido kaybınız oldu mu?

*Bu sorulardan birini ‘evet’ olarak yanıtlıyorsanız risk altındasınız demektir.

OSMANLI'DA KÜLTÜR TAŞIYICILARI OLARAK HAC SEYAHATNAMESİ

■ Doç. Dr. Şerife EROĞLU MEMİŞ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Öğretim Üyesi

“Yârenler sordı bana (ki) ne
gördün
Hikâyet eyle bize sen ki gördün

Bu medhi çün hakınca
dinlemişdüm
Aluban hem bilemce gizlemişdüm

Sunuviirdüm okurlardı işitdüm
Muhabbet şavkı düşdi bir ah
itdüm”

Ahmed Fakîh tarafından telif edilen *Kitâbu Evsâf-ı Mesâcidi'sh-Şerîfe* adlı eserden iktibas edilen yukarıdaki kısımdan müellifin, hac seyahatnamesini memleketine dönünce hacca gidemeyen arkadaşlarının talebi üzerine kaleme aldığı anlaşılmaktadır. 15. yüzyılın başlarında vefat ettiği sanılan Ahmed Fakîh'in bu eseri, elimizdeki hac seyahatnamelerinin en eskisidir. Eserde, Anadolu Türkçesinin özelliklerini taşıyan sade ve kişisel bir üslup kullanılmıştır.

Bir grup arkadaşı ile muhtemelen memleketi olarak bilinen Konya'dan hacca giden Ahmed Fakîh, Anadolu şehirlerinden geçerek Şam'a, oradan da Kudüs'e gelir. Kudüs'ü çok beğenen şair, arkadaşlarından bir kısmı ile Kudüs'te iki ay kalır. Kudüs'ten sonra Fakîh'in kervanı, Halîlürrahman'a gider. İbrahim, İshak, Yakup ve bu peygamberlerin eşlerini ve Yusuf peygamberin kabirlerini ziyaret ettikten sonra otuz beş günde Mekke'ye ulaşır. Hac

görevini yerine getirdikten sonra Fakîh, Mekke'den Şam hac kervanı ile ayrılır ve on günde Medine'ye ulaşır. Üç gün Medine'de kaldıktan ve oradaki kutsal yerleri ziyaret ettikten sonra Şam'a doğru yola çıkar. Ahmed Fakîh, hac yolculuğu sırasında uğradığı bu mukaddes şehirlerdeki kutsal yerlerle ilgili izlenim, bilgi ve görüşlerini de anlatır. Gezdiği yerleri dikkatle seyretmiş, gördüğü yapıların kaç kapısı olduğunu, kubbelerini, sütunlarını, merdiven basamaklarını saymış, enlerini boylarını adımlayarak ölçmüştür. Betimlemelerini canlı bir üslupla yapan Fakîh, arkadaşlarına da oraları görmelerini salık vermiştir. Okuyucunun kutsal yerleri ziyaret etme arzusunun neşet edeceğine olan inancını şöyle dile getirmiştir:

“İşit imdi sana vasfın diyeyin
İşidicek çü dirsın ben gideyin”

Hac yolculuklarını konu edinen seyahatnameler, genellikle âlimler ve devlet adamları tarafından telif edilmişlerdir. Kaleme alınış sebepleri, müelliflerin inanç, eğitim ve bakış açılarına göre çeşitlilik arz etse de en temelde hayır dua almak amacıyla yazılmışlardır. Müstakbel hacılara yardım ve haccin ifası konusunda rehberlik etme gayesi taşıyan seyahatnameler, hac güzergâhı ve güzergâhın mevcut durumu hakkında ayrıntılı bilgiler de sunmuşlardır. Bu kutsal yolculukta hacıların edindikleri

Hac seyahatnameleri, hem kaleme alındıkları dönemlerde hem de istinsah edilen nüshaları da dikkate alındığında sonraki dönemlerde Müslüman toplumlarda hac literatürünün gelişmesine ve yaygınlaşmasına önemli katkılarda bulunmuşlardır.

tecrübe ve izlenimler, sonraki hacı adaylarının kutsal yerleri bulabilmesi ve hac görevlerini doğru ve ağırbaşlı bir biçimde yerine getirebilmeleri gibi pratik amaçlarla kimisinde günü gününe, kimisinde de yolculuk sonrasında kayıt altına alınmıştır.

“Eyledi ol Pâdişâh-ı Zü'l-Celâl
Sadr-i der-Kâ'be-i bezm-ü visâl

Ey ki olan Kâ'be için rû-be-râh
Bil ne ise şartını bî-ıştibâh”

Yukarıda yapılan alıntıda, 17. yüzyıl şairi Moralı Bahtî haccın önemine vurgu yaparak hacca gitmek üzere yola düşenlerin

haccın şartlarını bilmesinin gerekliliği ile başlamıştır *Manzûme fi-Menâsiki'l-Hacc* adlı eserini anlatmaya. Bu eser, Osmanlı Türkçesi ile manzum olarak kaleme alınan menâsik-i hacların en ayrıntılı ve en tanınmışıdır. Eserin kaleme alınış gerekçesi ise şöyle ifade edilmiştir:

“Çünkü fütûh ola sana bâb-ı hac
Dinle nedir diyeyin âdâb-ı hac

Vaz'ı kadem eyledüğün yerde hep
Menâsikin şartudur anda edeb”

Haccın şartlarının yanı sıra edebinin de bilinmesi için telif ettiğini belirttiği eserde Morali Bahtî, Arapça ve Farsça alıntılara da yer vermiştir. Hacca gitmediği hâlde, hacca

gidenlerin anlattıklarından içinde büyük bir hacca gitme isteği oluşması sonucunda yazdığını belirttiği eserinde, 15. yüzyıl Fars şairi Molla Câmî veya Muhyî'nin *Fütûhu'l-harameyn* adlı eserine referansla hacca gidenlerin kaleme aldığı eserlerden faydalandığını eklemiştir.

Morali Bahtî tarafından kaleme alınan *Manzûme fi-Menâsiki'l-Hacc* adlı eser, Süleymaniye Kütüphanesi Aşir Efendi Bölümü'nde kayıtlıdır. Eserin tamamı 770 beyitten oluşmaktadır. Kitapta haccın farziyetinden, haram aylardan, umreden, haccın şartlarından, hac çeşitlerinden, hacci ihlal edenlerin

Hac yolculuklarını konu edinen seyahatnameler, genellikle âlimler ve devlet adamları tarafından telif edilmişlerdir. Kaleme alınış sebepleri, müelliflerin inanç, eğitim ve bakış açlarına göre çeşitlilik arz etse de en temelde hayır dua almak amacıyla yazılmışlardır.

karşılaştıkları cezalardan, Mekke-i Mükerreme, Ravza-i Mutahhara'nın özelliklerinden, Arafat'tan, Mekke'nin yakınlarındaki birtakım dağlardan, yerleşim yerlerinden, hacıların ihrama girdikleri mikât bölgelerinden, Safa ve Merve tepelerinden, Merve'deki çarşılardan bahsedilmektedir. Kitabın bazı sayfalarında hacda okunacak dualar bulunmaktadır. Çalışmanın son üç sayfası ise hakkında metin içerisinde Kudüs ve el-Halil kentlerinde bulunan Harem-i Şeriflerin resimleri ile "na'al-i şerîf" olarak adlandırılan Hz. Peygamber'in ayakkabıları resmedilmiştir. Mekke ve Medine'nin yanı sıra Kudüs ve el-Halil kentlerinde bulunan kutsal mekânların renkli tasvirlerine de yer vermesi bakımından tasvir ettiği mekânları topoğrafyaları ile belgelemekle birlikte, bu anlamda diğer hac seyahatnamelerinden ayrılmaktadır.

18. yüzyılda Damadzâde Mehmed Murad Efendi -ki eserde en-Nakşibendî el-Murâdî olarak zikredilmiştir- tarafından telif edilen *Nebzetü'l-Menâsik* adlı eser, haccın usulüne göre nasıl eda edileceğini anlatan menâsik-i hacc niteliğindedir. Eser ilmî nitelikte bir hac rehberidir. El-Murâdî eserinde, haccın farz, vacip, sünnet, mendûb, mekruh, haram olan kurallarını ve adabını detaylı bir şekilde çeşitli hadis ve fıkıh eserlerine referansla zikretmiştir. Hatta

eserin sonuna eklenen Kudüs bahsinde fezâilnâme ve tarih kitaplarına da başvurmuştur. Eserin metni Osmanlı Türkçesi, metnin izah ve kaynakları sayfa kenarlarında Arapça derkenar notları hâlinde yazılmıştır. Eseri diğer menâsik-i hacclardan ayıran bu derkenar notları müellifçe "haşiye" olarak addedilmiştir. Örneğin, yaptığı izah ve şerhlerin hadisler bahsinde *Buhârî-i Şerîf*, *Şerh-i Kastalânî*'ye, fıkhi konularda *Hidâye* ve *Şerh-i Ekmel* ve *İbn-i Humâm* ve *Kuhistânî-i Kebîr* ve *Zeylâî* ve *Mültekâ* ve *Şerh-i Mültekâ li'l-Vahdetî* ve *Şerh-i Lübâbü'l-Menâsik li-'Aliyyi'l-Kârî* adlı eserlerden yararlanmıştı. Bunun yanı sıra diğer pek çok hac menâsikinden ayrı olarak, *Nebzetü'l-Menâsik* isimli bu

eserde Mekke, Medine'nin yanı sıra Kudüs-i Şerif ile el-Halil'de bulunan ibadetgâhlar ile çeşitli makam ve türbeler ziyaret sırasına göre anlatılmış ve buralarda okunacak dualara da yer verilmiştir.

Netice itibarıyla denilebilir ki burada bazı örneklerine yer verilen hac seyahatnameleri, hem kaleme alındıkları dönemlerde hem de istinsah edilen nüshaları da dikkate alındığında sonraki dönemlerde Müslüman toplumlarında hac literatürünün gelişmesine ve yaygınlaşmasına önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu bağlamda, hac seyahatnamelerini kültür taşıyıcıları arasında tasvir etmek yerinde olacaktır.

Tarihte bu ay neler oldu?

Ayasofya'da ilk cuma namazı kılındı.

(1 Haziran 1453)

Hilmi Ziya Ülken vefat etti. **(5 Haziran 1974)**

Cahit Zarifoğlu vefat etti. **(7 Haziran 1987)**

Sultanahmet Camii ibadete açıldı.

(9 Haziran 1617)

Cengiz Aytmatov vefat etti. **(10 Haziran 2008)**

İlk kan nakli gerçekleştirildi. **(12 Haziran 1667)**

Soyadı Kanunu kabul edildi. **(21 Haziran 1934)**

Çocuk Esirgeme Kurumu kuruldu.

(30 Haziran 1921)

BULMACA

Hazırlayan: Ali OSMANOĞLU

Eski dilde ayak	22 Haziran 1919'da Amasya'da yayımlanan tamim	Çizgi		Koni biçiminde olan, mahrutu	Gaza eden kimse	Literatür, yazın	Olgun olmayan, işlenmemiş	Büyük bir orman ağacı
		Tehlikeli, sarp geçit					Açık, apaçık Yöneltilme, gönderme	
İslam'ın beş şartından biri		Çok küçük parça Bakır simgesi			Çatı Hayatını sürdürmek			Ücretli yolcu taşıyan otomobil
			Maksat				Alın veya boynuzla vurma	
Yapay					İçeni ölümsüz kılaacağına inanılan su Cet, dede			
Kamer, mah							Kışın yağar Verme, verilme	
		Yıl	Arayıp bulan, bulucu					
Baston				Atın yavrusu			Duman lekesi	Yırtıcı bir balık
Bir denizimiz								Bir sure adı
			Bir binek hayvanı	Görme engelli			Bir sure adı Dönüştürücü	
Bir sure adı					Çocuk dilinde gezme Bir sure adı			Karşık renkli
Kesin				Beyaz Yemek		Kötülük, fenalık	Bir sure adı	
		Eksiksiz, tam	Eski dilde su		Yarık, çatlak Bir nota			Güldürü
Yemekten emir			Onur				Uzaklık bildirir bir ünlem	Pandül
Litvanya plaka kodu			Sivas'ın bir ilçesi					Torunu olan kadın
Maddenin üç hâlinde biri				Mutluluk hormonu Ezgi, türkü				
Ema ile kaplanmış olan					Bir olumsuzluk ön eki	Kızıl, kırmızı	Dua sözcüğü Şanlı	
Bir renk					Eda		Arapça birinci tekil şahıs	
Bayındırlık					Yüce, yüksek		Simgesi "Fe" olan element	
						Ağırbaşlılık	Saçı olmayan	Oy
						Hangi şey? Geçmiş zamani anlatır		Küçük dolap Ceylan
						Bir işaret zamiri/sıfatı		
							Ölümsüz, ebedî	Duru olmayan
						Çalışma Millî		

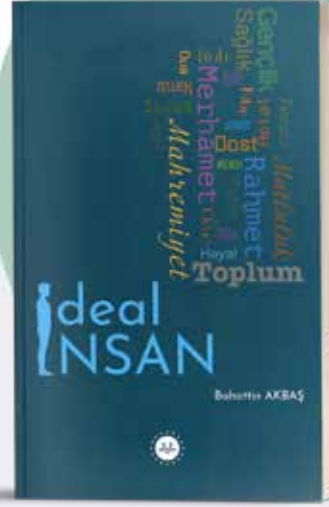

İDEAL İNSAN

■ Zeynep ÇELİK

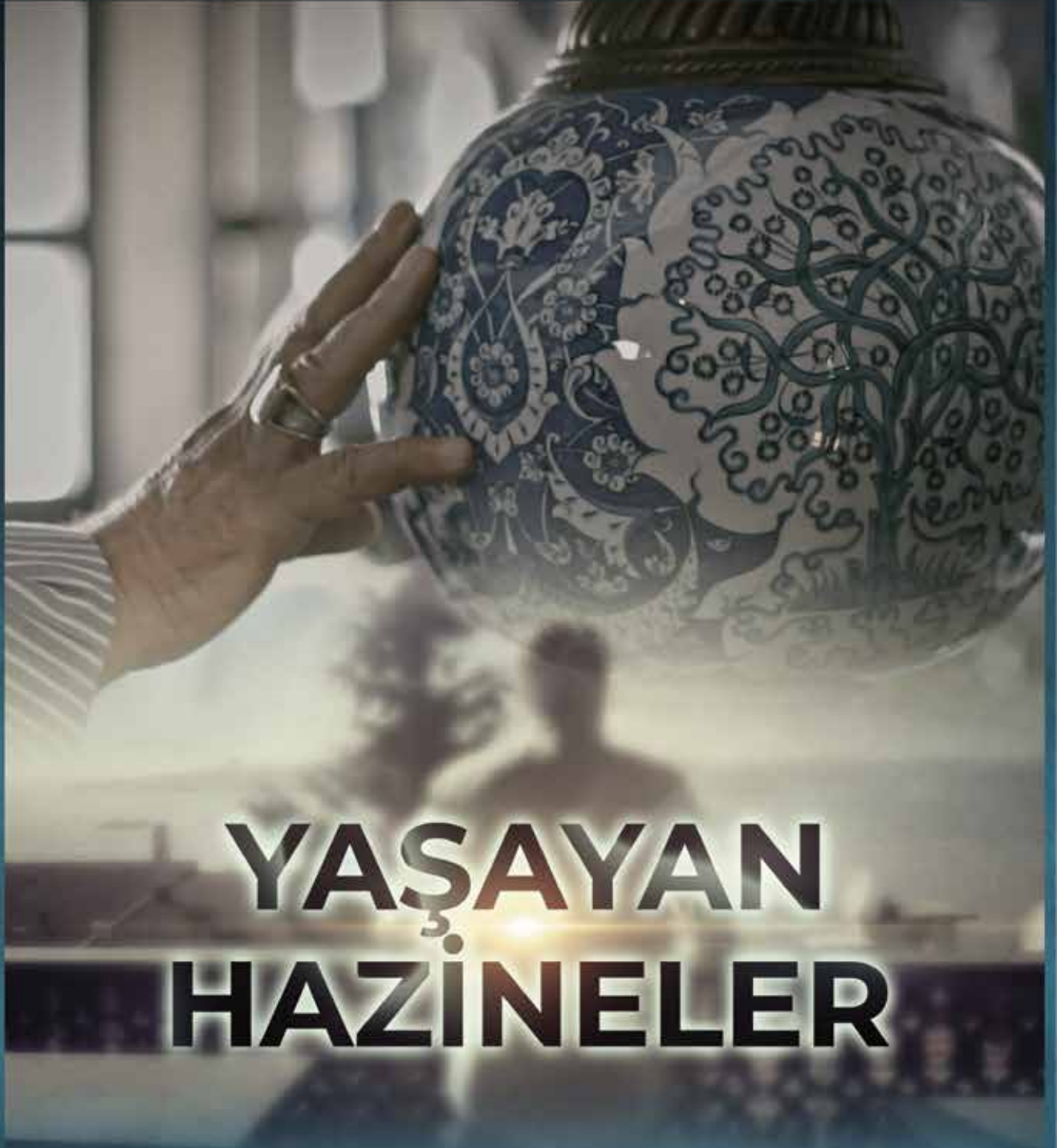
Yüce Allah bizi yaratmış ve lütfuyla ilahi vahye muhatap kılmıştır. Peygamberleri vasıtasıyla kitaplar göndererek insanlığa hakkı, hakikati bildirmiş, doğru yolu göstermiştir. İnsan ancak ilahi kelamın çizdiği sırat-ı müstakimde ilerleyerek ve Rabbin rızasına uygun hareket ederek varlığın manasını idrak eder, dünya ve ukba saadetine erişir. Peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed'i âlemlere rahmet kılan Yaradan, Kur'an'ı Kerim ile de insanlar üzerindeki nimetini tamamlamıştır. Müslümanlara düşen görev, ilahi kelamın ve sünnetin ışığında anlamlı ve erdemli bir hayat sürmektir. Bütün güzel sözler, yazılan nice eserler, kaleme dökülen nasihatler aslında o ilahi kelamı daha iyi anlamak ve anlaşılır kılmak içindir.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından neşredilen *İdeal İnsan* eseri de insanın ömür sermayesini tüketmeden ona iman, ihlas ve irfan temelli bir yaşantının yol haritasını veriyor. Dr. Bahattin Akbaş'ın kaleme aldığı eser, okuru "Ruhu Beslemek" yazısıyla karşılıyor. Dünyevileşmenin kıskacında sadece maddi olana yönelen insanlık, ruhun ızdırabını maddi âlemin geçici tatminleriyle gidermeye çalışırken manevi olanın sağlayacağı huzur ortamını ıskalıyor. Akbaş, insanın "ruhi yönünü iman, ibadet, güzel ahlak ve kemalat ile beslemek zorunda" olduğunun altını çiziyor. "Varlığı Diri Tutan Yakarış: Dua" da duanın ruha şifa olmasına dikkat çekiliyor: "Dua; ümit

ve huzurun kaynağı, insanın maddi ve manevi dertlerinin ve ızdırablarının şifa hazinesidir. Allah katında insanın değer kazanmasını ve rahmet kapılarının açılmasını sağlayan bir ibadettir. Dua mahza/başlı başına bir ibadettir. 'Rabbimize yalvararak ve gizlice dua edin' (A'râf, 7/55) ayet-i kerimesiyle Yüce Allah bizzat kendisine dua etmemizi emreder."

Eserde dikkat çeken bir diğer makale ise "Gençlik ve Değer" adını taşıyor. Hayatın önemli bir evresi olan gençlik, bireyin hayatı sorguladığı, anlam dünyasını sağlam bir zemine oturtmak için düşünsel faaliyetlere ağırlık verdiği bir dönem. Aynı zamanda gençlik evresi, iradeye hâkim olmanın zorlaştığı bir dönemdir ve hem müspet hem de menfi anlamda etkileşime açık bir evredir. Akbaş, gençliğin önemini vurgulayarak gençlik çağının değerini bilmenin "mülkün yegâne sahibi olan ve her şeyi kudret elinde bulunduran Yüce Allah'ı hakkıyla takdir edebilmekten ve varoluşun gayesini iyi anlayabilmekten" geçtiğini ifade ediyor.

Kitap ayrıca ramazan ikliminden ruhun gıdası namaza, sanal ortam ve mahremiyet bilincinden tüketici toplumunun handikaplarına hayatı her veçhesiyle ele alarak modern dünyada Müslüman bilincin nasıl olması gerektiği üzerinde duruyor. İhsanın, isarın helal ve haram bilincinin, dayanışma ve yardımlaşmanın egemen olduğu bir toplum modeli için önce insana çeviriyor kalemini: "İdeal İnsan"

YAŞAYAN HAZİNELER

frekanslar

4A (HD)

FREKANS: 12.380

POL: DIKEY (V)

SEMBOL: 27.500

FEC: 3/4

JHD YAYIN

4A (SD)

FREKANS: 12.422

POL: YATAY (H)

SEMBOL: 30.000

FEC: 3/4

JSD YAYIN

yeni bölüm

Salı

21.30

DIYANET TV

Digturk - 68. kanal

Tvbe - 49. kanal

104. kanal

555. kanal

133. kanal

diyanettv

diyanettv

diyanettv

diyanettv

yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında mőőavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

ISSN: 2147-1452

9 772147 145203

Fiyat: 25 ı